

Reformer för ett jämställt Sverige

Innehållsförteckning

Jämställdhet är frihet.....	6
Om reformskriften.....	8
Moderatkvinnornas reformarbete gör skillnad.....	10
Moderatkvinnornas reformförslag som genomförts eller ska genomföras av regeringen	11
Kvinnors jobb, ekonomi och företagande - regeringen	11
Mer träffsäker migration och integration av utrikes födda kvinnor	11
Kvinnors sjukvård	13
Trygghet för kvinnor	13
Utrikespolitik för ökad jämställdhet i världen	13
Reformer som blivit Moderaternas politik, men ännu inte regeringens	15
Enklare livspussel.....	15
Kvinnors jobb, ekonomi och företagande	15
Mer träffsäker integration av utrikes födda kvinnor	15
Kvinnors sjukvård	16
Ökad trygghet för kvinnor	16
Miljö och klimat	16
Utrikespolitik för ökad jämställdhet i världen	16
Internt inom Moderaterna	17
Reformer för en jämställd sjukvård.....	18
En förbättrad förlossnings- och mödravård	19
Ökat självbestämmande vid igångsättning.....	22
Ett nationellt program för eftervården efter förlossning	23
Otillräcklig eftervård idag	23
Stora regionala skillnader	24
Vidtagna åtgärder	24
Det franska exemplet	24
Eftervård vid komplikationer	25
Kejsarsnitt på kvinnans begäran	26
Medicinska risker och rätten till självbestämmande.....	26
Förlossningsrädsla och stora regionala skillnader	27
Kostnader	28
En jämlik vård.....	29
Stärkt tillgång till gynekologi.....	31
Inför ett nationellt klimakterielyft.....	33
En kortare väg till hjälp vid endometrios.....	34
Hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning	37

En robust hälso- och sjukvård	38
Jämställdhet börjar i plånboken	42
Hur står det till med jämställdheten på arbetsmarknaden?	44
Kvinnors arbetsutbud	44
Arbetsgivares efterfrågan på kvinnors arbetskraft	45
Vilken roll spelar normer?	45
Reformer för fler i jobb	46
Erbjud barnomsorg från 6 månaders ålder.....	46
Avskaffa bostadsbidraget och inför ett extra barnbidrag för ensamstående föräldrar.....	47
Förutsättningar för ett mer hållbart föräldraskap	49
Förskola under föräldraledighet.....	49
Ett försvårande av livspusslet.....	50
Förbättrade regler för vård av barn med psykisk ohälsa.....	50
Sorgepeng vid sent missfall, dödfödsel och spädbarnsdöd.....	51
Fler dubbeldagar.....	52
Utökat RUT-avdrag med fler tjänster och högre tak.....	53
Förutsättningar för ett mer jämställt föräldraskap.....	54
Individuell karens på andra VAB-dagen.....	54
Tydliggör att råd om amning ska ges på vetenskaplig grund	54
Ta bort snabbhetspremien.....	55
Begränsa fler av föräldraförsäkringens dagar till de första två åren	55
Utred dagens system med skyddad SGI och lägsta dagarnas funktion	56
Våra karriärval.....	57
Krav på arbetsgivare att genomföra karriärkartläggningar	57
Genomför tidsanvändningsstudier på arbetsplatsen	57
Rekrytering till kvinnodominerade yrken.....	58
Minska platser på utbildningar till yrken där det inte råder brist.....	58
Nationell samordning för att säkerställa rekryteringsbehovet	58
Kvinnors livsinkomst	59
Jämställda pensioner	59
Skattereduktion för privat pensionssparande.....	60
Utöka möjligheten att dela pensionen	60
Ökat ägande bland kvinnor.....	61
Mer undervisning i privatekonomi i skolan	62
Bättre offentlig statistik om ägande	62
Sjukskrivningar och arbetsvillkor i kvinnodominerade yrken	62
Stödande insatser till föräldrar vars barn lider av psykisk ohälsa.....	64
Ersätt friskvårdsbidrag med friskvårdsavdrag.....	65
Forskning om kvinnors sjukskrivningar	65

Träning på arbetstid	65
Renodla arbetsuppgifter och lätta den administrativa bördan	66
Motverka skillnader i hälso- och sjukvårdens bedömning av arbetsförmåga	66
Så ökar vi kvinnors trygghet	70
Våld i nära relation och sexualbrott	71
Rätt till målsägandebiträde i högre instanser	72
En förändrad förtalslagstiftning	72
Den svenska och den norska förtalslagstiftningen.....	73
Offer för sexuella övergrepp och förtalsmål.....	73
En nollvision mot könsstympning.....	78
Trygghet i det offentliga rummet	79
Stoppa det ekonomiska våldet	82
Referenser	83
Migration och integration	86
Stärkt jämställdhet inom migrations- och integrationspolitiken	87
En rimlig nivå.....	87
Mottagningscenter	87
Etableringstiden.....	88
Ökat arbetskraftsdeltagande bland utrikesfödda kvinnor	89
Tillgängliggör etableringsprogrammet för föräldralediga kvinnor	89
Ingen föräldrapenning innan avslutad etablering	90
Tidigare och tydligare inskrivning för nyanlända.....	90
Öka uppföljningen och kontrollen av Arbetsförmedlingens insatser	91
Försörjningsstöd och andra bidrag.....	92
Försörjningsstöd till kvinnan	92
Krav på motprestation.....	93
Kvalificering in i välfärdssystemet	94
Integrationsinsatser	95
Jobbinspiratörer - uppsökandeinsatser av hemmavarande kvinnor	95
Förstärkt jobbvdrag i utanförskapsområden	95
Uppföljning och utvärdering av integrationsinitiativ	96
Så stärker vi kvinnors företagande och entreprenörskap	98
Minskad regelbörda för företagare	100
Stärk välfärdsföretagandet genom tuffa och transparenta krav	105
Kunskap om ekonomi och företagande redan i skolan.....	108
Jämställdhet utanför Sveriges gränser	112
Effektiv biståndspolitik.....	113
Ett stärkt samarbete inom Europeiska Unionen	113
Rättsstatens principer i utrikespolitiken.....	114

Jämställdhet är frihet

Under de senaste hundra åren har Sverige genomgått en enorm förändring. Den som har växt upp under 1900-talet och levt in i 2000-talet har bevittnat vad som kan liknas vid en samhällsrevolution. Sverige har byggts upp till ett av världens mest jämställda länder. Det är inte resultatet av en omfördelning av resurser, utan av en fördelning av möjligheter och förväntningar. Här spelar det ingen roll var du kommer ifrån, utan vart du är på väg. Tyvärr finns dessa möjligheter inte i samma grad för alla och i synnerhet kvinnor halkar efter. I grunden är detta en frihetsfråga.

Viktiga reformer under 1900-talet bidrog till att Sverige blev ett av världens mest jämställda länder, men på senare år har utvecklingen gått åt fel håll och nya reformer krävs för att möta dagens samhällsproblem. Fler än dubbelt så många män som kvinnor äger företag i Sverige, vården är fortsatt ojämlik och var tredje kvinna i samhället känner sig otrygg. Arbetet med för att öka kvinnors livsinkomster, trygghet och självbestämmande behöver accelerera. Det skulle inte bara gynna Sveriges kvinnor, utan sammanhållningen i hela samhället.

Det är bakgrunden till reformprojektet du håller i din hand. Moderatkvinnorna släppte en första reformskrift år 2021, som kompletterades med tillkommande politiska förslag inför år 2023 och i år 2025 i denna skrift. Vi har under dessa år sökt igenom aktuell forskning och lyssnat in professionen för att identifiera inom vilka områden jämställdheten går åt fel håll och varför. Våra lösningar är genomarbetade och framtagna med stöd i forskning och internationellt beprövad erfarenhet. De förslag som är kostnadsdrivande har kostnadsberäknats och experter har fått sakgranska förslag.

Nu har mer än halva mandatperioden med en moderatledd regering passerat, och många av Moderatkvinnornas reformförslag är nu genomförda. Nytt för årets skrift är inte bara nya reformförslag, utan också ett nytt kapitel där de reformer som funnits med i tidigare arbete, och som nu är antagna av Moderaterna och genomförda av regeringen, är sammanställda. Vårt reformarbete gör skillnad för Sveriges kvinnor.

Vi aspirerar inte på att ge alla svar på alla problem, men att komplettera det politiska samtalet med grundade, konkreta och genomförbara reformer. I den här reformskriften har vi identifierat några av de hinder som fortfarande finns för jämställdhet i Sverige, och vilka politiska reformer som behöver genomföras för att få till en förändring. Reformområdena är medvetet breda och har valts utifrån mätningar om vilka sakpolitiska frågor som kvinnor idag upplever som viktigast.

Med hopp om givande läsning och konstruktiva samtal om hur Sverige åter tar tåten för kvinnors och mäns frihet och makt att bestämma över sina egna liv.

Foto: Gustaf Elias

Mars 2025

Josefin Malmqvist
Ordförande Moderatkvinnorna

Annsophie Thuresson
Vice ordförande Moderatkvinnorna

Om reformskriften

Denna reformskrift tar sin utgångspunkt i de samhällsproblem som kvinnor i Sverige upplever idag. Vi har i denna skrift tagit fram nya reformer, men också utvärderat reformförslag från tidigare år. Vi är glada att se att många av Moderatkvinnornas reformförslag nu är verklighet i svensk politik. Samtidigt identifierar skriften områden där det fortfarande krävs mycket arbete.

Till detta arbete har rapporter författats på uppdrag av Moderatkvinnornas styrelse. Uppdraget har varit att identifiera jämställdhetsproblem samt föreslå lösningar på desamma. Varje förslag tar avstamp i aktuell forskning och internationell beprövad erfarenhet. Det är ett komplement till, inte en ersättning av, befintlig politik.

Vår ambition är att vara relevanta. Med denna reformskrift, som är en sammanställning av förslag framtagna och utvecklade under mer än fem år, vill vi fortsätta driva utvecklingen mot ett friare, tryggare och mer jämställt samhälle. Ett stort antal arbetsgrupper och närmare hundra personer har varit involverade i arbetet.

Stort tack till er alla som bidragit till ett mer jämställt Sverige:

Linda Frohm, Susanne Ydstedt, Ida Karlbom, Theresa Rosbäck, Edvin Alam, Carolina Lindholm, Katarina Brännström, Johanna Horberger, Sofia Arkelsten, Sara Jendi Linder, Roslana Cederhage Kajsa Glittvik, Oliver Rosengren, Amanda Broberg, Dalila Alibasic, Linda Allansson Wester, Louise Meijer, Åsa Ågren Wikström, Christine Hanefalk, Pernilla Ohlin Beji, Douglas Thor Helena Storckenfeldt, Margareta Cederfelt, Borianana Åberg, Katarina Tolgfors, Sofia Andersson, Anna Jähnke, Johanna Rantsi, Amanda Thonander, Emelie Orring, Anna Mannfalk, Michaela Waltersson, Jesper Skalberg Karlsson, Marianne Hennel, Caroline Högström, Susanne Wahlström, Helena Nanne, Ida Drougge, Anna af Sillén, Alicja Kapica, Stina Höök, Jessica Polfjärd, Ylva von Scheele, Carina Kindqvist, Elvira Löwenadler, Jonas Grafström, Malin Ahlström, Linda Obiedzinski, Amanda Håkansson, Johanna Andersson

Moderatkvinnornas reformarbete gör skillnad

Genom att ta fram relevanta och genomförbara reformförslag kan vi på riktigt göra skillnad för kvinnor i Sverige.

Moderatkvinnornas reformarbete sedan 2019 har gjort avtryck i Moderaternas politik, och i regeringens politik. Här följer några exempel på förslag från Moderatkvinnorna som blivit Moderaternas politik efter arbetsstämman 2021, partistämman 2023 och i vissa fall även regeringens politik efter valet 2022.

Moderatkvinnornas reformförslag som genomförts eller ska genomföras av regeringen

Kvinnors jobb, ekonomi och företagande - regeringen

- Större flexibilitet att överföra dagar med föräldrapenning även till en närstående som man inte bor med.
- Fördubblat antal dubbeldagar i föräldraförsäkringen.
- Att sänka skatten på ISK och kapitalförsäkringar.
- Utvärdera företagsbidrag i syfte att ta bort ineffektiva.
- Utbilda fler speciallärare som kan enskilda elevers behov.

Mer träffsäker migration och integration av utrikes födda kvinnor

- Kriminalisera tvång att bära religiös klädsel (*Tillkommande punkt i Tidö-avtalet 2024. Moderatkvinnorna har drivit igenom att utreda förbud mot slöja i förskola och skola*)
- Sverige ska ha en låg invandringsgrad.
- Sverige bör prioritera kvotflyktingar, dagens nivå behöver dock sänkas.
- Att Sverige i mottagandet av kvotflyktingar ställer krav. Det kan handla om förutsättningar för integration samt om att ta emot kvinnor och flickor i större utsträckning.
- Sverige bör fokusera på att hjälpa fler människor i närområdet, bland annat genom att styra om biståndet samt till att harmonisera med migrationspolitiken.
- Svenskt bistånd bör användas för att sätta press på hemländer som inte samarbetar kring återvändande.

- Inrätta nationella mottagningscenter, där asylsökande bor i avvaktan eventuellt beslut om uppehållstillstånd. *(Moderatkvinnorna vill att asylsökande också ska delta i förberedande Sverigeintroduktion, hälsokontroll, kompetenskartläggning och hedersscreening under sin tid på mottagningscenter).*
- Kommunplacera alla som får uppehållstillstånd. Det innebär att kontrollen blir betydligt högre av första bosättningsort än idag, då långt ifrån alla idag placeras med stöd av bosättningslagen.
- Försörjningskrav för anhöriga. Arbetskraftsinvandrare ska kunna försörja de familjemedlemmar som följer med till Sverige och det ska innefatta ett tydligt krav på bostad av vis storlek och standard. *(Utredning presenteras i augusti)*
- Förbjud och bestraffa oskuldskontroller och oskuldsoperationer. *(utretts, men ännu inte genomförts)*
- Varje kommun och region ska ha en handlingsplan för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. *(Finns i regeringens 132-punktsprogram)*
- Säkerställ att kunskap och kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck för socialtjänst och skola finns i varje kommun. *(Finns i regeringens 132-punktsprogram)*
- Ersätt samhällsorienteringen med en ny Sverigeintroduktion. Den ska innehålla, utöver det som ingår i samhällsorienteringen också Sveriges regler och förväntningar kring jämställdhet i familjelivet, föreningslivet, arbetslivet och andra delar av samhällslivet.
- Förbättra innehållet i etableringsprogrammet och utökning till heltid, med tydligt fokus på att bli självförsörjande. *(Regeringen utreder en förbättring av etableringsprogrammet.)*

Kvinnors sjukvård

- En moderniserad abortlagstiftning. Sverige bör ändra lagen så att kvinnor som vill kan hämta ut medicinen på apotek och genomföra hela aborten hemma. (*Utretts, men inte genomförts än*)
- Att införa en tidsgaranti för aborter. (*Utretts, men inte genomförts än*)
- Kommuner ska kunna anställa läkarkompetens. (*Utretts, men inte genomförts än*)
- Frågor om våld i nära relation ska inkluderas i tandhälsovårdens ordinarie hälsokontroll. (*Utretts, men inte genomfört än*)
- Kvinnor vars tänder skadats på grund av våld i nära relation ska erbjudas tandvård till kostnaden av ett sjukvårdsbesök. (*Utretts, men inte genomförts än*)

Trygghet för kvinnor

- Inför vistelseförbud efter avtjänat fängelsestraff. När en man döms för våldsbrott mot en närstående bör det samtidigt vara möjligt att döma till vistelseförbud. Den dömda ska då efter avtjänat straff förbjudas att vistas i exempelvis en kommun där brottsoffret bor.
- Att maxtiden för kontaktförbud förlängs.
- Att berörda myndigheter ska få information om och utbildning i hur man bemöter kvinnor som utsatts för ekonomiskt våld.
- Att utreda hur betänketiden vid skilsmässa kan förkortas, särskilt vid våld i nära relation. (*utreds*)
- Verka för att införa en begränsning av hur lång tid en bodelning får ta. (*utreds*)

Utrikespolitik för ökad jämställdhet i världen

- Att Sverige ska vara en tydlig röst för kvinnors rättigheter.
- Att svenska värderingar ska genomsyra biståndspolitiken.
- Att Sverige ska vara en tydlig röst för SRHR-frågor (*sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter*) och kvinnors rätt till sin egen kropp.
- Att Sverige ska stå upp för aborträtten internationellt i arbetet för kvinnors fullständiga rätt att bestämma över sina kroppar.
- Att det europeiska biståndet till andra stater i högre grad ska villkoras mot att mottagarlandet tar emot sina egna medborgare när de utvisas från EU.
- Att stödja åtagandet att skydda barn som flytt från kriget i Ukraina.

Från vänster: Louise Meijer, Annsofie Thuresson, Linda Frohm, Sofia Arkelsten, Josefin Malmqvist, Anna af Sillén

Fotograf: Axel Adolfsson

Reformer som blivit Moderaternas politik, men ännu inte regeringens

Reformer från Moderatkvinnorna som antagits vid Moderaternas partistämmor 2019, 2021 och 2023.

Enklare livspussel

- Erbjud barnomsorg på kvällar, nätter och helger. Likaså bör barnomsorg erbjudas på fler tider för att möjliggöra arbete på andra tider än standard.
- Gör fler dagar med föräldrapenning till dubbeldagar, det vill säga möjliggör för både föräldrarna att vara hemma samtidigt. (*Moderatkvinnorna vill fortsätta att alla dagar ska bli dubbeldagar*).
- Ge Försäkringskassan i uppdrag att tillhandahålla ett verktyg som räknar ut vilken effekt som föräldraledighet och VAB får på livsinkomsten.
- Inför reserverade dagar i föräldraförsäkringen också för de som saknar SGI. Många utrikes födda som ännu inte arbetat och därmed inte fått någon SGI i Sverige omfattas idag inte av de reserverade dagarna.

Kvinnors jobb, ekonomi och företagande

- Avskaffa flerbarnstillägget i barnbidraget.
- Utreda hur mer av pensionen kan ingå vid bodelning och skilsmässa. Mer av mannens och kvinnans intjänade pensionsrättigheter bör läggas ihop och fördelas lika i samband med skilsmässa och bodelning.
- Verka för att tydliggöra krav på motprestation för bidrag och konkreta konsekvenser om man inte deltar fullt ut.
- Ökad lönespridning och individualiserad lönebildning i offentlig vård, omsorg och sociala tjänster.
- Minska antalet delade turer. Dagens schemaläggning av omsorgspersonal är kontraproduktiv. Inte minst ofrivilligt delade turer bidrar till ökade sjukskrivningstal.
- Lättare att omvandla enskilda firmor till aktiebolag.

Mer träffsäker integration av utrikes födda kvinnor

- Ta fram riktlinjer och bedömningsgrunder för en nationell hedersscreening.
- Att verka för en reformering av bidrag som riskerar att skjuta upp nyanlända kvinnors arbetskraftsdeltagande eller på annat sätt bidra till kvinnors utanförskap.
- Migrationsverket bör tidigt ge asylsökande information om deras skyldigheter samt om svenska lagar och andra regler.
- Föräldrar i utsatta områden erbjuds ett utökat antal hembesök av BVC.

Kvinnors sjukvård

- Förstärka eftervården efter förlossning (*Kompromiss, Moderatkvinnorna fortsätter driva införandet av en eftervårdscheck*)
- Verka för att läkemedelslagstiftningen moderniseras och stödjer omställningen till framtidens sjukvårdssystem med individen i centrum.
- Verka för att fler yrkeskategorier ges ökade befogenheter.
- Verka för att omskolning till vård- och omsorgsyрken underlättas.

Ökad trygghet för kvinnor

- Inför rätt till målsägandebiträde även i Hovrätten och Högsta domstolen i mål om våld i nära relation och sexualbrott.
- Inför brottsrubriceringen synnerligen grov kvinnofridskränkning.
- Genomför en nationell kartläggning av hedersförtryckets utbredning bland elever. Då bara ett fåtal kommuner kartlagt förekomsten av hedersförtryck, så bör staten ta initiativ till en nationell undersökning i landets alla 290 kommuner.
- Verka för att lagen om grov kvinnofridskränkning ses över och att en brottsrubricering som innefattar ekonomiskt våld införs.
- Personlarm vid kontaktförbud. Det bör det vara norm att kontaktförbud förenas med personlarm, så kvinnan kan larma polisen direkt vid överträdelse och polisen kan ingripa och avlägsna gärningsmannen för att skydda kvinnan mot våld

Miljö och klimat

- Stärkande av äganderätten och förvaltarskapet av skog. Det man äger vårdar man. Att människor äger och förvaltar sin egen mark är i det stora hela positivt för klimatet och miljön.
- Bygg ut laddinfrastrukturen. Ska vi på allvar kunna få fler människor att välja laddhybrider, elbilar eller vätgasbilar så behöver det finnas en utbyggd infrastruktur som gör det möjligt.

Utrikespolitik för ökad jämställdhet i världen

- Att verka för att barns rättigheter blir en naturlig del av den svenska biståndspolitikerna.
- Att Sverige ska driva på för internationella lösningar inom ny teknologi med fokus på flickors och kvinnors deltagande.
- Att som en global ledare inom SRHR och en stark röst för kvinnors egenmakt bör verka för att SRHR integreras i diskussioner, policys och beslut som rör ekonomisk jämställdhet.

- Att uttala att kränkningar av kvinnors rättigheter är ett av de största hindren för jämställdhet samt demokratisk och ekonomisk utveckling i världen.
- Verka för att all form av hedersrelaterat våld och förtryck ska upphöra i världen.
- Att verka för att alla människor ska ha rätt till sin sexualitet, utan att riskera att utsättas för övergrepp, diskriminering eller våld, eller att dödas.
- Sverige bör intensifiera arbetet för att fler medlemsländer i OSSE och EU ratificerar Istanbulkonventionen.

Internt inom Moderaterna

- Att till varje parti- och arbetsstämma sammanställa jämställdhetsboksut över jämställdheten inom Moderaterna.

Reformer för en jämställd sjukvård

Inledning

Att kvinnor och män får en likvärdig vård borde vara en självklarhet i ett av världens mest jämställda länder. Tyvärr ser det inte ut så. Kvinnors sjukdomar har både inom forskning och i det kliniska arbetet under lång tid varit eftersatt. På flera områden finns därför kunskapsluckor om hur skillnaden mellan könen tar sig uttryck både gällande symptom och smärta samt reaktionen på läkemedel.

Gamla föreställningar om att kvinnor är inbillningssjuka lever till viss del kvar och visar sig oftast genom att kvinnor måste uttrycka mer smärta för att få samma behandling som män. Kvinnor sjukskrivs också oftare under kortare tid än män och får billigare sjukvård än män.¹ Många av de symptom som kvinnor söker vård för bortförklaras också ofta som psykosomatiska och främst som en fråga för psykiatrin. Det kan gälla allt från endometriosis och förlossningsskador till symptom som ligger i en majoritet av den kvinnliga befolkningens framtid, i form av klimakteriebesvär.

En stor och viktig del av den vård som kvinnor möter sker i samband med graviditet och förlossning. Sverige har när det gäller förlossningsskador tidigare legat på en hög nivå i internationella jämförelser.² Även om statistiken har förbättrats mycket under 2010- och 2020-talen finns det mycket kvar att göra. Det handlar om ökad delaktighet i val inför och under förlossningen, vårdförbättringar under förlossningen men även eftervårdens omfattning och organisering.

Nedan presenteras förslag för att öka jämlikheten i vården och kvaliteten i förlossnings- och mödravården. Eftersom regionerna är huvudmän för sjukvården i Sverige har lagstiftaren i form av Sveriges riksdag begränsat inflytande över hur vården ska utföras. Förslagen nedan berör både nationell och regional nivå, men huvudfokus ligger på sådana förändringar som den nationella nivån kan påverka genom direkta beslut eller med genomförande av nationella riktlinjer.

En förbättrad förlossnings- och mödravård

En graviditet och förlossning är för många kvinnor bland de största händelserna i livet. Sverige har generellt en god vård både under graviditeten, vid förlossningen och efter förlossning sett till att både mödra- och spädbarnsdödligheten är låg. I vissa avseenden kvarstår det brister. Bland annat att den vård som erbjuds före, under och efter en graviditet skiljer sig åt beroende på var kvinnan bor i landet. Dessutom ser rekommendationer och riktlinjer olika ut på olika sjukhus, vilket medför att vården blir ojämlik.

- **Ytterligare en barnmorska eller läkare ska undersöka efter förlossning**

1 SKR. (2019).

2 Sundman. (2021).

Sverige har den näst högsta andelen bristningar i bäckenbotten av grad 3 och 4 i Norden där enbart Island ligger högre.³ Drygt 3 procent av alla som föder vaginalt får den allvarligaste bäckenbottenträningen sfinkterruptur, som bland annat ökar risken för avföringsinkontinens.⁴ Andelen varierar dock stort mellan regionerna, sannolikt på grund av olika arbetssätt och rutiner. Förbättringspotentialen bör därmed vara stor. De metoder som visar på vetenskaplig evidens bör standardiseras över hela landet, och beprövad erfarenhet bör enbart användas då evidens saknas.

Sedan 2017 finns det en bäckenbottenutbildning (backenbottenutbildning.se) och därtill även ett bäckenbottenregister för att registrera och följa upp bäckenbottenskadorna. Förhoppningsvis leder detta till en ökad kunskap om bristningar, hur de förebyggs, behandlas och följs upp. Utöver detta kan mer göras för att förhindra förlossningsskador. Stöd finns för att möjligheten att upptäcka bristningar hos kvinnor efter förlossning ökar om den nyförlösta kvinnan undersöks av ytterligare en barnmorska eller läkare.⁵ För att upptäcka fler bristningar bör därför det bli standard med två som undersöker efter förlossning.

- **Utbilda fler barnmorskor genom betald specialistutbildning**

För att bli barnmorska krävs först utbildning till sjuksköterska, och därefter specialisering till barnmorska. Specialiseringen är inte betald, till skillnad från till exempel läkares specialistutbildning. Nästan alla regioner rapporterar också brist på yrkesgruppen men genom en särskild satsning på betald specialistutbildning för sjuksköterskor skulle möjligheterna till och villkoren för att bli barnmorska förbättras.

- **Förlossningsrädda ska i så stor utsträckning som det är möjligt ha samma barnmorska under graviditeten som vid förlossningen**

Som gravid möter man inte samma barnmorska under graviditeten som vid förlossningen. Mer än varannan kvinna efterfrågar en större kontinuitet i mödrahälsovården och vill att det ska vara samma barnmorska under graviditeten som vid förlossningen och tiden därefter. Studier visar på positiva effekter med kontinuitet i vårdkedjan, bland annat färre ingrepp under förlossningen, nöjdare kvinnor och billigare vård, färre kejsarsnitt och färre analsfinkterskador. Även barnmorskorna är nöjdare.⁶ En svensk studie visar goda resultat för förlossningsrädda kvinnor som möter en och samma barnmorska under graviditet och vid födsel. 29 procent av kvinnorna uppgav att deras förlossningsrädsla försvann och att de var mer nöjda med vården.⁷ Önskvärt vore om samtliga gravida kvinnor kunde erbjudas att i den mån det är möjligt få ha samma barnmorska under graviditeten som vid förlossningen. Eftersom resurserna

3 Socialstyrelsen. (2019a).

4 Socialstyrelsen. (2019a)

5 SBU. (2021).

6 Socialstyrelsen. (2017). s. 87.

7 Hildingsson, Karlstrom, Rubertsson, & Haines. (2019).

inom vården är begränsade är en rimlig prioritering att börja med de kvinnor som är diagnostiserade som förlossningsrädda.⁸

- **Tillgänglig specialistvård i varje region avseende förlossningsskador**

Det är inte helt ovanligt att kvinnor vittnar om att deras förlossningsskador inte har tagits på allvar, att de inte fått en fullgod behandling eller att det tagit flera år innan de fått rätt behandling. Så ska det givetvis inte vara. En viktig del i att kvinnor med förlossningsskador får en fullgod vård är att det i varje region finns specialistvård med kompetens för förlossningsskador som kan hantera

⁸ I ett samarbete mellan barnmorskemottagningen och Karolinska Universitetssjukhuset Huddinge drivs projektet Min Barnmorska. Kvinnan har samma barnmorska på barnmorskemottagningen som på förlossningen. Merkostnader för projektet fanns vid uppstart men med fullt antal inskrivna gravida kvinnor framkommer ingen negativ effekt på ekonomin, enligt delårsrapporten från projektet.

både vanliga och ovanliga skador. De mest komplicerade förlossningsskadorna som drabbar ungefär mindre än två procent av kvinnor som fött barn sköts genom nationell högspecialiserad vård. Ungefär 80 procent av kvinnorna som fött barn drabbas av så kallade grad 2-bristningar. I de fall dessa bristningar inte läker normalt måste regionerna kunna erbjuda specialiserad vård. Det bör därför vara krav på att det i varje region finns specialistvård tillgängligt som hanterar förlossningsskador som kräver mer uppföljning och eftervård.

NYHET 2025

Ökat självbestämmande vid igångsättning

Ny forskning visar att 18 barn per år kan räddas i Sverige genom att sätta igång en förlossning där graviditeten gått en vecka eller mer över tiden. Att oftare sätta igång gravida kvinnor som gått en vecka eller mer över tiden halverar risken för att barnet dör i magen eller under sin första tid i livet. Dessutom minskar förlossningsskador hos barn med runt 20 procent, och kvinnor vittnar om en bättre upplevelse av förlossningen.⁹ Regionerna har dock olika rutiner för vad som händer när gravida går in i graviditetsvecka 42. I vissa fall väntar man längre på att förlossningen ska starta av sig själv, och i vissa fall blir man igångsatt.¹⁰ Den viktiga föräldrautbildningen spelar en central roll i att informera och inkludera föräldrar inför förlossningen och en potentiell igångsättning av en förlossning (induktion).

Andelen igångsatta förlossningar ökade från 15 procent till 26 procent mellan 2013 och 2022. Mellan regionerna varierade andelen mellan 21 procent och 34 procent 2022.¹¹ Fler och fler förlossningar startas alltså med hjälp av induktion och det råder stora regionala skillnader i frekvens. Så mycket som var tredje förlossning sker genom igångsättning i delar av landet. I samband med detta är det viktigt att säkerställa att också rutinerna för den gravida kvinnans delaktighet hinner ikapp. Delaktighet i beslut om induktion är inte bara avgörande för en positiv förlossningsupplevelse, utan räddar också liv. I ljuset av detta är det oroande att förlossningsvården är ojämlik, och föräldrar ges olika möjlighet till förberedelse och upplevelse av sin förlossning. Trots de nationella riktlinjerna uppger en europeisk studie att nästan hälften av föräldrarna saknar tillräckligt stöd och inflytande under sin induktion.¹²

För att Sveriges förlossningsvård ska behålla sin världsledande position måste målet vara att så många barn som möjligt överlever, och att varje födande kvinna erbjuds en trygg och positiv förlossningsupplevelse. Det krävs att vårdpersonal ges bättre förutsättningar att följa de riktlinjer som finns, samt att likvärdig information ges till blivande föräldrar i hela landet. Alla kvinnor ska ha möjlighet att vara delaktiga i besluten kring sin förlossning, detta gäller även för induktion. Ett steg på vägen är att säkerställa en jämlik och kvalitativ föräldrautbildning i hela Sverige, där evidensbaserad information om induktion behöver

9 Källén et al. (2025).

10 I177. (2023).

11 Socialstyrelsen. (2023b).

12 Guillermo Correa Astorquiza et al. (2024).

vara en obligatorisk del av utbildningen. Utöver det behöver vi säkerställa att de riktlinjer som finns kring induktion följs upp och efterlevs. För att skapa en jämlik och evidensbaserad vård i hela landet måste uppföljning, som i alla delar av sjukvården, ske systematiskt. Det är dags att ytterligare bidra till en jämställd och världsledande vård genom att prioritera föräldrautbildningen och delaktigheten inom mödravården.

- Uppdra åt Socialstyrelsen att ta fram obligatoriska nationella riktlinjer för en likvärdig föräldrautbildning i hela landet. Information om syftet med induktion samt om de olika metoder som finns ska inkluderas i föräldrautbildningen.
- Uppdra åt regionerna att säkerställa systematisk uppföljning och efterlevnad av riktlinjer för induktion genom patientenkäter, interna granskningar och inspektioner.

Ett nationellt program för eftervården efter förlossning

Sverige har ett väl utbyggt program inom mödrahälsovården inför förlossning, men eftervården är såväl otillräcklig som ojämlig. I Sverige är mödra- och barnadödligheten låg, mycket tack vare den väl utbyggda mödravård som erbjuds i hela landet. Mödrahälsovårdens uppgift är att verka hälsofrämjande, såväl hos den gravida som det väntade barnet, och minimera risker för sjuklighet. Denna del av vården hanteras av barnmorskan, vid okomplicerade graviditeter, och innefattar ett basprogram för graviditetsövervakning. Här ingår medicinska, psykologiska och sociala aspekter och numera är basprogrammet enhetligt nationellt.¹³

Barnet följs av barnhälsovårdens nationella program under sina första fem levnadsår. Efter förlossningen saknas dock ett uppföljande nationellt program för kvinnan som fött barn.

Otillräcklig eftervård idag

Vid en okomplicerad förlossning är eftervården kort. Det råder inte enighet kring vad definitionen av en okomplicerad eller normalförlossning är. Socialstyrelsen konstaterar att både en förlossning utan någon form av interventioner eller farmakologisk smärtlindring eller med sådana åtgärder kan definieras som normal eller okomplicerad.¹⁴ År 2022 var medelvårdtiden efter förlossning 1,6 dygn vid vaginal födsel och 2,7 dygn efter kejsarsnitt. Förstföderskor vårdades i snitt ett dygn längre på sjukhus än omföderskor.¹⁵

13 Socialstyrelsen. (2025).

14 Socialstyrelsen. (2023d).

15 Socialstyrelsen. (2025).

Stora regionala skillnader

Vidare skiljer sig vården stort mellan olika regioner. Vissa erbjuder hembesök under barnets första levnadsvecka. Efter den första veckan skrivs det medicinska ansvaret för barnet över till barnhälsovården. Alla regioner erbjuder den födande ett till två besök 6-16 veckor efter förlossningen, vissa regioner erbjuder fler besök vid behov och den som haft en komplicerad graviditet eller förlossning erbjuds återbesök hos läkare, psykolog eller fysioterapeut. Eftervårdsbesöket ska i de allra flesta fall ska en gynekologisk undersökning erbjudas och bäckenbotten samt knipförmågan utvärderas. I några fall erbjuds detta enbart vid behov.¹⁶

Som en nulägesbild publicerade SKR 2024 en rapport som belyser skillnader mellan regioner samt viktiga utvecklingsområden. Kortfattat har mer glesbefolkade regioner ett större antal mödrahälsovårdscentraler och förlossningskliniker per invånare, medan tätbefolkade områden har större kliniker och centraler samt fler utbudspunkter på en mindre geografisk yta. Andelen kvinnor som anser sig varit delaktiga i sin eftervård varierar från 57 procent till 75 procent. Andelen som anser att det varit lätt att ta kontakt med barnmorskan varierar från 56 procent till 94 procent. Slutligen varierade andelen som ansåg sig ha fått tillräcklig information från 61 till 75 procent.¹⁷

Vidtagna åtgärder

Sedan tidigare har Socialstyrelsen ett nationellt kunskapsstöd med rekommendationer för graviditet, förlossning och tiden efter som också lyfter identifierade brister i eftervården. Här listats sex rekommendationer för vård efter graviditet och förlossning: uppföljning och stöd efter förlossning, en familjecentrerad vård på BB, vårdtid på sjukhuset eller BB i samråd med föräldrarna, samtal om förlossningsupplevelsen, uppföljning och stöd efter hemgång från sjukhuset samt strukturerad första bedömning av vårdbehov.¹⁸

Socialstyrelsen tog 2024 fram ett förslag till nationell plan för graviditet, förlossning och tiden efter, på uppdrag av regeringen. Planen syftar till ett strategiskt och systematiskt utvecklingsarbete, bland annat för att minska regionala skillnader.¹⁹ Planen innehåller mål och delmål för förlossningsvården, men föreslås inte vara bindande för regionerna att efterleva. Planen bereds just nu på Regeringskansliet.²⁰

Det franska exemplet

I Frankrike erbjuds alla födande 10-20 träningstillfällen tillsammans med en

16 Socialstyrelsen. (2025).

17 SKR. (2024).

18 Socialstyrelsen. (2022b).

19 Socialstyrelsen. (2024a).

20 Regeringskansliet. (2024).

specialiserad fysioterapeut för att stärka, återuppbygga och lära om bäckenbotten. Dessa tillfällen erbjuds alla kvinnor, oavsett symptom.²¹

De inledande träningstillfällena för bäckenbotten följs av en remiss till en PT för att träna magmuskulaturen, efter förlossningen. Som regel erbjuds 10 träningstillfällen.

Det franska eftervårdsprogrammet infördes 1985 för att motverka inkontinens efter förlossning och framfall, och återställa den sexuella funktionen, alla viktiga faktorer för kvinnors hälsa och välmående, enligt fransmännen.²²

- **Inför ett nationellt program för eftervården för alla kvinnor, likt de som finns för mödrahälsovården inför förlossning och för barnhälsovården. Detta program bör bland annat inkludera tidig uppföljning på BB och uppföljning i mödrahälsovården. Programmet bör utformas som en utvidgning av dagens samtal, och åtminstone även innehålla individuell uppföljning med fysioterapeut specialiserad på bäckenbotten. För kvinnor som haft komplikationer erbjuds tillkommande besök och vård.**
- **Skapa multiprofessionella team som inkluderar barnmorskor, psykologer, läkare, fysioterapeuter och kuratorer som arbetar tillsammans för att ge en helhetsvård.**
- **Alla regioner ska erbjuda gruppträning med fysioterapeut inom primärvården och individuell träning för de med större problem med fokus på magmuskulaturens återhämtning.**

Eftervård vid komplikationer

Kvinnor med bäckenbottenbesvär efter förlossning behöver få tillgång till multiprofessionell bedömning, behandling och rehabilitering. Insatser från yrkesgrupper som fysioterapeut, läkare, barnmorska och uroterapeuter bedöms göra stor nytta, stärka bäckenbottenhälsan samt öka livskvalitén. För många kan det ta upp till ett år att rehabilitera bäckenbotten och avsaknaden av multiprofessionella bäckenbottenteam riskerar ett stort och långdraget fysiskt och psykiskt lidande hos kvinnorna.

Dessutom ska alla med förlossningsbristningar eller klipp i mellangården kontrolleras innan hemgång från BB. En sådan kontroll bidrar till att fysiska komplikationer hos kvinnor med måttliga till mycket svåra besvär upptäcks tidigt, även om inte alla komplikationer kan fångas upp så tidigt.²³

²¹ UCFS ObGyn. (2017).

²² Slate. (2012).

²³ Socialstyrelsen. (2023d).

Socialstyrelsen rekommenderade regionerna i en rapport från 2023 att de som har bäckenbottenbesvär efter förlossningen ska erbjudas multiprofessionell bedömning, behandling och rehabilitering.

- **Ställ krav på regionerna att erbjuda och utveckla en multiprofessionell bäckenbottenvård, för att säkerställa att den finns tillgänglig i hela landet.**

Kejsarsnitt på kvinnans begäran

I Sverige kan inte en kvinna själv välja att förlösas med kejsarsnitt. Om en kvinna vill förlösas med kejsarsnitt, och saknar en tydlig medicinsk anledning, ska hon först få stödsamtal för att behandla sin förlossningsrädsla. En födande kvinna borde själv få bestämma över sin kropp och sitt förlossningssätt, men så ser det inte ut idag. Enligt hälso- och sjukvårdslagen har inte gravida möjlighet att välja planerat kejsarsnitt i stället för vaginal förlossning utan medicinska skäl.²⁴ Medelåldern för förstföderskor stiger i Sverige, samtidigt som fler och fler kvinnor lider av förlossningsrädsla och risken för förlossningsskador ökar med den stigande åldern.

Medicinska risker och rätten till självbestämmande

Enligt en utvärdering från Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) är risken för komplikationer något högre vid kejsarsnitt jämfört med vaginal förlossning. Kejsarsnitt kan öka risken för infektioner, blodproppar och komplikationer som kan påverka reproduktionsorganen. Samtidigt minskar kejsarsnitt risken för andra skador, såsom analsfinkterskador och framfall.²⁵ Även om risken för komplikationer är något högre för kejsarsnitt, är den ofta begränsad för planerade snitt i jämförelse med akuta snitt. Planerade kejsarsnitt genomförs med noggrann bedömning av läkare och med rätt förberedelser minimeras riskerna. Det är viktigt att notera att de risker som traditionellt associeras med kejsarsnitt inte alltid är lika stora som man tidigare har trott. Nyare forskning har visat att risken för allvarliga komplikationer som blodproppar och infektioner, faktiskt är relativt liten för kvinnor som genomgår planerade kejsarsnitt.²⁶ Vi menar att detta är en fråga om vad en patient själv är beredd att riskera, inte läkaren. Får modern rätt och gedigen information om vilka risker som finns med de olika förlossningssätten, har hon förutsättningar att fatta egna beslut om sin egen förlossning.

En förlossning är en djupt personlig upplevelse, och valet av förlossningssätt är en fråga om självbestämmande och frihet. Det finns de som absolut inte vill genomgå en vaginal förlossning, utan istället önskar kejsarsnitt. I vissa regioner hittar man vägar att bevilja kejsarsnitt på moderns önskan, trots att medicinska skäl inte föreligger. Detta förhållningssätt skapar en onödig process som belas-

24 Socialstyrelsen. (2025c).

25 SBU. (2021).

26 SBU. (2021).

tar sjukvården och den regionala variationen är stor.²⁷ Det nuvarande systemet kränker kvinnors rätt till självbestämmande och onödiga resurser läggs på att motverka kvinnors önskan. Frihet och självbestämmande ska stå i fokus i den svenska förlossningssjukvården.

Förlossningsrädsla och stora regionala skillnader

Förlossningsrädsla, som kan bero på tidigare traumatiska förlossningar, oro för smärta eller känslan av att inte ha kontroll över sin förlossning, är en av de vanligaste orsakerna till att kvinnor önskar kejsarsnitt.²⁸ Rädslan blir alltså så stark och fortlöper genom hela graviditeten, för att slutligen påverka önskan om förlossningssätt. Ungefär 20 procent av blivande mammor känner rädsla inför förlossningen. För vissa är rädslan så stark att den påverkar hela tillvaron och det kan vara svårt att glädjas över graviditeten. För en del är förlossningsrädslan så stor att man inte alls vågar bli gravid²⁹. Detta problem ser vi inte minst genom att det föds allt färre barn. I takt med att medelåldern för förstföderskor stiger, ökar även risken för förlossningsskador. Rädslan för förlossningsskador kan också bidra till att kvinnor önskar kejsarsnitt som förlossningsmetod.

27 SBU. (2024).

28 SBU. (2021).

29 WiseMind Kvinnohälsa. (uå).

Enligt Socialstyrelsens kunskapsstöd inför beslut om planerat kejsarsnitt vid oklara indikationer, är det tydligt att andelen kejsarsnitt skiljer sig stort mellan Sveriges olika regioner³⁰. Den totala andelen kejsarsnitt har ökat över tid i Sverige från 17,3 procent 2014 till 19,5 procent 2023, men de lokala variationerna är stora: från 10 procent på Linköpings Universitetssjukhus till 27 procent på Solna Karolinska Universitetssjukhuset under 2023.³¹

Det framgår enligt en artikel från Dagens Medicin att skillnaderna mellan regionerna är så stora att de inte enbart kan förklaras med medicinska orsaker. Förutom faktorer som ålder och tidigare förlossningar spelar även kultur, attityder och politiska beslut inom regionerna en betydande roll i fördelningen av kejsarsnitt. För kvinnor som upplever förlossningsrädsla beskrivs kejsarsnitt som en ”nödutgång” från en situation de inte känner sig trygga i.³² I Region Västerbotten har man en annan strategi än i många andra regioner när det gäller kvinnors begäran om kejsarsnitt utan medicinska skäl. Om en kvinna uttrycker önskan om kejsarsnitt, kopplas läkare in för att diskutera för- och nackdelar med både vaginal förlossning och kejsarsnitt. Stödsamtal rekommenderas också, men om kvinnan fortsatt står fast vid sitt beslut beviljas hon planerat kejsarsnitt.³³ Detta innebär att kvinnor inte behöver kämpa för sina önskemål, vilket är något kvinnor upplever i regioner där planerat kejsarsnitt utan medicinska skäl inte beviljas.

Kostnader

Ett vanligt motargument mot att erbjuda alla kvinnor som vill kejsarsnitt är kostnaden. Kostnaden för ett planerat kejsarsnitt är högre än vid vaginal förlossning, även vid inkludering av den direkt relaterade vården³⁴, men tillförlitliga beräkningar av den totala skillnaden i kostnad saknas. Samtidigt slutade 11 procent av förlossningarna 2024 i akuta kejsarsnitt, vilka är betydligt dyrare än både planerade kejsarsnitt och vaginala förlossningar. Forskning från Göteborg visar också att urininkontinens tre gånger vanligare bland de kvinnor som förlöst vaginalt, än de som förlöst med kejsarsnitt, vilket visar sig långt senare.³⁵

Förlossningsrädda kvinnor erbjuds en KBT-liknande behandling för att övertygas om fördelarna med vaginal förlossning. Tillförlitlig statistik om kejsarsnitt på kvinnans önskan i Sverige saknas, och det går inte att se hur många av dessa som får kejsarsnitt beviljat³⁶ Uppskattningar föreslår att det inte handlar om så många fall. Vidare finns ett behov av att se över om kostnaderna för att behandla förlossningsrädsla överstiger kostnaderna för att erbjuda kvinnor kejsarsnitt som önskar det på grund av förlossningsrädsla.

30 Socialstyrelsen. (2022b).

31 Graviditetsregistret. (2024).

32 Dagens medicin. (2022).

33 Andersson. (2022).

34 SBU. (2021).

35 Forskning.se. (2012).

36 Arpi & Rosén. (2024).

- **Ändra hälso - och sjukvårdslagen så att kejsarsnitt kan väljas utan medicinska skäl**
- **Ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram nationella riktlinjer för kejsarsnitt på kvinnans begäran utan medicinska skäl. De nationella riktlinjerna ska klargöra kvinnors rätt att välja kejsarsnitt, utan medicinska skäl.**
- **Riktlinjerna ska betona att kvinnor ges ett större inflytande över sina egna förlossningar, i syfte att minska förlossningsrädsla och förbättra förlossningsupplevelsen.**
- **Dessa riktlinjer ska innehålla föreskrifter om att kvinnor ska ges tillgång till information om de olika förlossningssätten som grundar sig i evidens och forskning. För- och nackdelar med kejsarsnitt och vaginal förlossning ska förmedlas i syfte att stärka kvinnors förutsättningar för beslutsfattande om sin egen förlossning.**
- **Riktad satsning på forskning om och statistik kring kejsarsnitt utan medicinska skäl.**

En jämlik vård

Kvinnor lever i genomsnitt tre år längre än män i Sverige men trots detta rapporterar kvinnor sämre hälsa än vad män gör. Det föreligger skillnader inom vården både vad gäller kunskap om symtom, diagnos och behandling beroende på om du är man eller kvinna. Förekomsten av sjukdomar skiljer sig åt och samma sjukdom kan ge olika symtom beroende på kön.³⁷ Vid behandling av hjärtsjukdom behandlas kvinnor i lägre grad enligt de nationella riktlinjerna och får också i lägre grad än män mediciner med bevisad nytta. Det förekommer alltså en underbehandling av kvinnor inom hjärtkärlområdet, men det är inte det enda område där kvinnor underbehandlas. Detta förekommer även vid till exempel stroke, diabetes och benskörhet. Vidare har kvinnor mer smärta än män innan de opereras för ländryggsbesvär och det tar även längre tid innan kvinnor får tillgång till nyare dialysteknik.³⁸ Listan kan göras lång med identifierade brister gällande en jämlik och jämställd vård för kvinnor.

- **Bygg ut specialistvården för smärta och garantera tillgång till specialistvård för smärta i varje region**

Långvarig smärta är en av de största orsakerna till långtidssjukskrivning. I Sverige uppskattas förekomsten av långvarig smärta i den vuxna befolkningen till cirka 20 procent.³⁹ Det är betydligt fler kvinnor än män som lider av långvarig smärta. I samtal med experter har det framkommit att allmänhetens syn på smärta, och till viss del även den syn som lärs ut på läkarprogrammet, ofta grundar sig i att smärta är följd av en skada. Men smärta kan också vara en sjukdom i sig som uppstår som en följd av en störd reglering av smärtsignaler. Detta på samma sätt som att högt blodtryck kan vara ett symptom (t.ex. på

37 Skr. 2016/17:10 s. 44.

38 SKR. (2019).

39 1177. (2023).

njursjukdom) men som för de allra flesta i stället är en sjukdom orsakad av störd blodtrycksreglering. En studie från Östergötland visade att förekomsten av långvarig smärta är dubbelt så hög hos kvinnor som hos män.⁴⁰ Sedan tidigare vet man att kvinnors och mäns immunsystem kan fungera olika. Flera sjukdomar drabbar i högre grad kvinnor än män, exempelvis ledgångsreumatism och fibromyalgi. Därtill kommer mer typiska kvinnosjukdomar så som endometrios och vestibulit. Socialstyrelsens rapport konstaterar att tillgången till smärtspecialister är viktig för en fullgod endometriovård och konsultation av smärtspecialist ingår också i de nationella riktlinjerna.⁴¹ Patientorganisationer har pekat på att bemötandet av personer som söker sig till vården på grund av smärta präglas av mistro och dåligt bemötande. Det handlar också om kunskapsbrist och en tendens att sjukskriva i stället för att behandla och rehabilitera.⁴²

En kartläggning visar att primärvården saknar kompetens och struktur för att hantera patienter med långvarig smärta.⁴³ Trots att långvarig smärta kan kallas en folksjukdom⁴⁴ så prioriteras inte specialiserad vård för denna grupp utan istället sker en nedmontering av den specialiserade smärtvården.⁴⁵ Därtill saknas i många fall multidisciplinära smärtemottagningar i regionerna⁴⁶ och i vissa regioner vilar smärtvården på några få eldsjälar.⁴⁷ Konsekvensen är att det saknas både läkare, fysioterapeuter, sjuksköterskor och nya läkare som vill inrikta sig mot smärtlindring.⁴⁸ När det inte finns tillgång till specialiserad vård dit allmänläkare kan remittera smärtpatienter och det dessutom inte finns en strukturerad hantering av patienterna inom varken primär- eller specialistvården faller många patienter mellan stolarna. Det har rapporterats att en patient kan få vänta så länge som sex år innan rätt diagnos ställs och att den bristfälliga hanteringen av smärtpatienter kostar samhället uppskattningsvis 90 miljarder kronor.⁴⁹

- **Avsätt pengar till forskning kring kvinnors hälsa**

År 2007 fick Forte, tidigare Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, ett uppdrag från den moderatledda regeringen att stödja forskning om kvinnors hälsa. Inom ramen för ett forskningsprogram delades 90 miljoner kronor ut över tre år och det bidrog till att öka kunskapen kring könsskillnader inom hälso- och sjukvård.⁵⁰ År 2014 tillsatte den moderatledda regeringen utredningen Uppföljning av utvecklingen mot jämställdhet samt jämställdhetspolitikens genomförande och effektivitet. Inom ramen för utredningen presenterades ett avsnitt om hälsa och där fanns ett antal förslag, däribland att inrätta jämställd hälsa som ytterligare ett jämställdhetspolitiskt delmål.⁵¹ Ett sådant

40 SKR. (2016, s. 26).

41 Socialstyrelsen. (2019b, s. 37-38.)

42 SKR. (2016, s. 24-25).

43 SKR. (2016). s.5.

44 Bergstedt. (2017).

45 Rosenberg, o.a. (2017).

46 SKR. (2016). s.5.

47 Bergstedt. (2017).

48 SKR. (2016). s. 5.

49 Bergstedt. (2017).

50 Skr. 2016/17:10. s. 45.

51 SOU 2015:86. s. 442-443.

finns nu på plats. I avsnittet konstaterades också att kvinnor och män drabbas av olika sjukdomar i olika utsträckning, att symptom kan vara olika beroende på kön för samma sjukdom och likaså kan reaktionen på läkemedel skilja sig åt beroende på om det är en man eller kvinna som får medicinen föreskriven. Detta gäller fortfarande.⁵²

I utredningen efterfrågades mer kunskap om könsskillnader i hälsa och sjukdom. Behovet finns fortfarande och därför bör man likt regeringsuppdrag från 2007 ge Forte ett nytt regeringsuppdrag att stödja forskning om kvinnors hälsa. För detta bör det avsättas pengar och möjliggöra forskningsprojekt som höjer kunskapen om kvinnor och hälso- och sjukvård.

- **Inför ett systematiskt utvecklat kunskapsstöd om sjukdomar som drabbar kvinnor i primärvården.**

Ett utvecklat kunskapsstöd i vården syftar till att göra den bästa tillgängliga kunskapen lättåtkomlig i patientmöten och bidra till att fånga upp kvinnorelaterade sjukdomar i ett tidigt skede, som endometriosis, migrän och lipödem. En förbättrad primärvård och ökad tillgång till hälso- och sjukvård är särskilt viktig för grupper med komplexa behov.

NYHET 2025

Stärkt tillgång till gynekologi

Nästan hälften av alla kvinnor som behöver gynekologivård måste vänta längre än den lagstadgade vårdgarantin, enligt en rapport från Vårdföretagarna. Antalet kvinnor som väntat längre än 90 dagar på en åtgärd inom gynekologi uppgick i september 2024 till 46 procent. I två regioner, Region Skåne och Region Värmland, var andelen över 60 procent. I ytterligare fyra regioner var andelen som väntat olagligt länge över 50 procent. Antalet kvinnor som väntat på en åtgärd inom gynekologi längre än 90 dagar var klart högre i september 2024 än i september 2023.⁵³ Utvecklingen går åt fel håll, och fler och fler kvinnor tvingas vänta olagligt länge på rätt vård i tid. Att varannan kvinna inte får hjälpen hon behöver i tid är ett svek, och vi måste se till att tillgången till gynekologi stärks.

Ett verktyg för att stärka tillgången till gynekologi, är att skärpa vårdgarantin ytterligare. Ingen ska behöva vänta längre än 90 dagar på att få träffa en gynekolog. En skärpt vårdgaranti för första besök hos specialistklinik från dagens 90 dagar till 30 dagar för gynekologi ökar incitamenten för att anställa fler gynekologer och barnmorskor, vilket i sin tur ökar tillgången. I samband med det är det även lämpligt att skärpa vårdgarantin för gynekologisk behandling, till exempel operation, från dagens 90 dagar till 60 dagar. På sikt bör vi även ha som målsättning att skärpa vårdgarantin för denna kategori till 30 dagar.

52 Skr. 2016/17:10, s. 42ff.

53 Vårdföretagarna. (2024).

En skärpt vårdgaranti är också ett verktyg för att minska de långa vårdköerna, som bevisligen drabbar kvinnor som väntar på en åtgärd inom gynekologi i mycket hög utsträckning. Vi måste säkerställa att vårdgarantin efterföljs, och att regionerna har tydliga incitament för detta. Ett stort problem gällande kvinnohälsa är att kvinnor inte vet var de ska vända sig, vilket leder till att rätt vård inte ges i tid.

Med anledning av ovan ser vi ett behov av ett fritt vårdval inom öppengynekologin. Detta bör införas i större utsträckning i landet i de regioner där förutsättningar för vårdval finns. Ökade möjligheter att fritt välja vårdgivare inom öppenvårdsgynekologi ger förutsättningar för ökad tillgänglighet, kortare väntetider och fler gynekologimottagningar. Det innebär också att kvinnor kan välja en vårdgivare som passar deras behov, vilket ger kvinnor större självbestämmande över sin vård. Ges kvinnor rätt vård från början, minskar belastningen för andra delar av vården.

- Skärp vårdgarantin för första besök i gynekologin från dagens 90 dagar till 30 dagar, och för operationer och åtgärder inom gynekologi från dagens 90 dagar till 60 dagar.
- Uppdra de regioner där förutsättningar till vårdval finns att införa fritt vårdval inom öppenvårdsgynekologi, samt att i samtliga regioner tillåta att kvinnor får söka sig utanför regionen för gynekologisk vård.

Inför ett nationellt klimakterielyft

Allt fler kvinnor i Sverige känner nedstämdhet kopplat till klimakteriet och över hälften uppger att symtom relaterat till klimakteriet har stor påverkan på vardagen. Andelen kvinnor som upplever en direkt negativ känsla kopplat till klimakteriet ökar, där fyra av tio kvinnor uppger att så är fallet.⁵⁴ Detta är besvär som riskerar drabba halva befolkningen, och det är uppenbart att tillräckligt inte görs.

Klimakteriet är en hormonell omställning som bland annat ger vallningar och svettningar. Symtom kan även vara hjärndimma, sömnstörningar, hjärtklappning, nedsatt stresstålighet, nedstämdhet och smärta i leder och muskler. Många kvinnor upplever att de presterar sämre på jobbet, har svårare att hantera stress och känner sig allmänt förändrade, utan att förstå varför. En stor del av problemet är att vården saknar tillräcklig kunskap, vilket ofta leder till feldiagnostiseringar. Vid utredning av klimakteriebesvär utgår sjukvården som huvudregel från kvinnans egen berättelse och om hennes menstruation har förändrats eller upphört. Enligt råd från svensk förening för obstetrik och gynekologi (SFOG) behöver en gynekologisk undersökning endast göras om kvinnan har andra gynekologiska besvär.⁵⁵ Det innebär att kvinnans egen kunskap om symptomen för klimakteriebesvär är viktiga.

Kvinnor som i själva verket befinner sig i klimakteriet får ofta diagnoser som utmattning, ångest eller depression, och behandlas med antidepressiva läkemedel i stället för hormonell behandling.⁵⁶ Detta resulterar i onödiga sjukskrivningar och en försämrad livskvalitet. Antalet pågående stressrelaterade sjukskrivningar ökade med 25 procent mellan våren 2019 och våren 2024. Det innebär en ny högstanivå för pågående sjukskrivningar kopplade till stress. Kvinnor löper mer än dubbelt så hög risk för sjukfrånvaro på grund av stressrelaterad psykisk ohälsa jämfört med män, och kvinnor i klimakterieåldern är överrepresenterade i sjukskrivningsstatistiken.⁵⁷ Detta innebär stora kostnader, både för samhället och för individen.

Ett annat problem är att fortsatt få kvinnor vänder sig till vården för att prata om klimakteriet. Endast drygt en av fyra kvinnor har pratat med gynekolog och knappt en av fem med vårdcentral eller husläkare. Det kan jämföras med att fyra av tio norska kvinnor har pratat om klimakteriet med sin vårdcentral eller husläkare. Få kvinnor uppger att de får sin kunskap via vården, och uppger att den vanligaste källan är vänner och familj.⁵⁸ Det är tydligt att kunskapsnivån bland kvinnor som befinner sig i klimakteriet är låg, och att få kvinnor vänder sig till vården vid besvär som orsakas av klimakteriet. Alldeles för många kvinnor går runt och mår dåligt utan att veta varför, och utan att få rätt vård i tid. I detta behöver vi säkerställa att rätt kunskap finns bland läkare och sjuksköterskor. För att stärka kompetensen i vården från början, tyder mycket på att kun-

54 RFSU. (2024).

55 Socialstyrelsen. (2024).

56 Estercare. (2025).

57 Försäkringskassan. (2024).

58 RFSU. (2024).

skapen om klimakteriet, symtomlindring och bemötande av patienter behöver bli mer heltäckande i läkar- och sjuksköterskeutbildningarna.

Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd för vård vid klimakteriebesvär, som väntas färdigställas under hösten 2025. Det är bra, men mer behöver göras. Det är uppenbart att det behövs en nationell satsning på klimakterievården och ett kunskapslyft om klimakteriet. Genom att öka kunskapen och ge kvinnor rätt vård i tid kan vi minska onödiga sjukskrivningar, förbättra livskvaliteten för kvinnor och ta tillvara på den kompetens som i dag riskerar att gå förlorad. Klimakteriet är en naturlig del av livet, och bör därför ses som en naturlig del av vården.

- Uppdra åt samtliga regioner att påbörja ett klimakterielyft för att förbättra klimakterierådgivningen på primärvårdsnivå.
- Uppdra åt samtliga regioner att erbjuda fortbildning inom klimakterievård för anställda inom vårdens första instanser.
- Inför ett statsbidrag till regionerna för implementeringen av klimakterielyftet i primärvården.
- Uppdra åt Socialstyrelsen att påbörja en nationell informationssatsning om klimakteriet riktad till kvinnor som fyller 40 år.
- Utvärdera användandet av det nationella kunskapsstödet om klimakteriet, för att säkerställa att det får önskad effekt.
- Genomför en översyn över om kunskapen om klimakteriet, inklusive behandling och patientbemötande, är tillräckligt heltäckande i läkar- och sjuksköterskeutbildningarna.

En kortare väg till hjälp vid endometrios

Endometrios är en östrogenberoende sjukdom som innebär att vävnad som liknar livmoderslemhinna växer utanför livmoderhålan. Den ger svår menssmärta och kan även orsaka svårigheter att bli gravid. De drabbade lider ofta av svår smärta under stora delar av livet. Ungefär en av tio kvinnor i fertil ålder beräknas ha endometrios.⁵⁹ Sedan 2018 finns det nationella riktlinjer för vård av endometrios och Socialstyrelsen har sedan dess utvärderat vården.⁶⁰ Även vid endometrios behövs tillgång till smärtspecialister och i Socialstyrelsens utvärdering framkommer att en majoritet av verksamheterna anser att tillgången är otillräcklig.⁶¹

59 Socialstyrelsen. (2019b). s. 7.

60 Socialstyrelsen. (2019b)

61 Socialstyrelsen. (2019b). s. 7.

Trots att tidig behandling vid endometrios är viktigt för att förbättra den drabbades livskvalitet är snittåldern för diagnos 37 år.⁶² Många av de som söker vård för de symptom som endometrios ger möts av att vården normaliserar smärtan, och behandlar den som andra åkommor med liknande symptom, som IBS eller UVI. Det är en av faktorerna som drar ut på sjukdomsförloppet och bidrar till en senare diagnostisering. Kunskap och korrekt diagnostisering är alltså viktigt för att lindra symptom.⁶³ Vid misstänkt diagnos behandlas sjukdomen i första hand med smärtstillande läkemedel och basal hormonell behandling. Behandlingen sätts in för kraftig menssmärta, och är enligt de nationella riktlinjerna tillräcklig för de flesta personerna. I de fall när behandlingen är tillräcklig menar Socialstyrelsen att det inte är nödvändigt att gå vidare och verifiera diagnosen endometrios, av anledningen att det oftast kräver ett kirurgiskt ingrepp i form av en tithålsoperation. Rutinerna är idag otillräckliga och Socialstyrelsen bör granska de existerande rutinerna över när diagnos och behandling ska ges. Det är viktigt för att minska lidande, förbättra livskvaliteten och förebygga komplikationer som infertilitet och kronisk smärta. Tidig diagnos möjliggör behandling och minskar sjukfrånvaro samt psykisk ohälsa.⁶⁴

De flesta som drabbas av endometrios märker av symptom redan tidigt i tonåren. Tidig behandling har konstaterats som ytterst viktigt för att bromsa sjukdomens fortskridning och för att på sikt lindra symptomen. Tidig behandling är särskilt viktigt för att bevara fertiliteten och motverka risk för att smärtan ska bli kronisk.⁶⁵ I Socialstyrelsens utvärdering av de nationella riktlinjerna vid endometriosc vård från år 2019 rekommenderas vården att i högre utsträckning utveckla skriftliga rutiner för samverkan mellan elevhälsa och ungdomsmottagningar för att i ett tidigt skede fånga upp och vägleda unga personer med symptom på endometrios till rätt vård.

Elevhälsan, ungdomsmottagningen och vårdcentraler representerar instanser som av Socialstyrelsen pekar ut som särskilt viktiga för tidig upptäckt av personer med symptom som är förenliga med endometrios. Samtidigt fann utvärderingen att kunskap om sjukdomen behöver öka bland personal inom alla tre instanser. Vid en skriftlig undersökning svarar endast en av tio skolsköterskor att de under de senaste tre åren har genomgått fortbildning kring endometrios och i samma undersökning svarar 7 av 10 att de hade behövt ytterligare fortbildning kring endometrios.⁶⁶

För att primärvården i högre utsträckning ska kunna upptäcka och behandla endometrios i tidig ålder är det alltså viktigt att kunskapen bland vårdpersonal ökar. Därför bör personal inom primärvård och elevhälsan genomgå regelbunden och obligatorisk fortbildning i menstruella och gynekologiska besvär. Fortbildningen ska vara en del av ordinarie kompetensutveckling och omfatta evidensbaserad kunskap om sjukdomar som endometrios, inklusive riktlinjer

62 Barnendometrios. (uå).

63 Endometriosisföreningen. (2024).

64 Socialstyrelsen. (2018).

65 Socialstyrelsen. (2018).

66 Socialstyrelsen. (2019c).

för diagnos, behandling och hänvisning till specialistvård vid behov.

Med samma motivering som i förslagen ovan är det av stor vikt att samtliga allmänläkare besitter god kunskap om endometrios och menstruell hälsa. Med bättre kunskap kan fler kvinnor få tidig diagnos och rätt behandling.

I dagsläget tar det i snitt sju år för patienter med endometrios att få en diagnos, från att de först sökt vård för sina symptom.⁶⁷ Mer behöver göras för att ge kvinnor tidig diagnostisering och behandling och i det arbetet kan elevhälsan spela en avgörande roll.

Trots att endometrios ofta debuterar i tonåren saknas tydliga rutiner för att identifiera sjukdomen inom skolhälsovården. Socialstyrelsens enkät till skolsköterskor visar att få av dem upplever att de stött på sjukdomen i sitt dagliga arbete, och strukturerad handläggning av elever med misstänkt endometrios är sällsynt, även i de högsta årskurserna. Samtidigt uppger skolsköterskor på alla stadier att de varit i kontakt med elever som har endometrios, särskilt på högstadiet och gymnasiet.⁶⁸

Statistiken tyder på att det är få med kraftiga menssmärtor som söker sig till skolhälsan för vård idag. Detta trots att elevhälsan är den primära vårdinstans som unga flickor har kontakt med och tillgång till. Då många drabbas redan i tonåren är det viktigt att identifiering redan i skolan. Idag brister skolans hälsokontroll då det saknas en enhetlig nationell modell för elevhälsan att samtala om menstruell hälsa. Det krävs ett tydliggörande från såväl Skolverket som Socialstyrelsen för en sådan samtalsmodell. Frågan om menstruell hälsa och smärta bör lyftas redan under grundskolan. Det skulle möjliggöra för att i ett tidigt skede hänvisa till nästa steg i en diagnostiserings- och behandlingsprocess. Mot denna bakgrund bör elevhälsan utveckla skriftliga rutiner för elever med misstänkt endometrios⁶⁹

- **Ge Socialstyrelsen i uppdrag att se över rutinerna för när diagnos och behandling ska ges vid endometrios.**
- **Ett nationellt kunskapslyft för vårdpersonal inom elevhälsan och vårdcentraler bör införas, finansierat genom statsbidrag. Detta kunskapslyft ska innebära obligatorisk fortbildning om menstruella och gynekologiska besvär.**
- **Ställ högre krav på allmänläkares kunskap om endometrios och menstruell hälsa**
- **Ge Skolverket och Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram skriftliga riktlinjer samt en samtalsmodell för grundskolans elevhälsa att använda gällande menstruell hälsa och smärta**

67 SBU. (2018)

68 Socialstyrelsen. (2019c).

69 Socialstyrelsen. (2019b). s. 67.

Hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning

Hälso- och sjukvården i Sverige kan inte fungera utan en väl fungerande kompetensförsörjning. Utan tillgång till rätt kompetens kan Sverige inte erbjuda rätt vård och omsorg till svenska invånare. Sjukvården är en stor arbetsgivare och en överväldigande majoritet av de anställda är kvinnor. Inom yrkeskåren sjuksköterskor är till exempel 83% kvinnor.⁷⁰ De flesta anställda inom hälso- och sjukvården trivs med sitt arbete, men genomgående är att kvinnors sjukfrånvaro är högre än mäns i alla välfärdens sektorer.⁷¹ Detta påverkar i sin tur kompetensförsörjningen och arbetsförhållandena inom vården.

- **Åldersdiskriminering ska motverkas inom välfärdssektorn för att ge individer möjlighet att arbeta så länge de själva önskar, även efter uppnådd pensionsålder.**

Större delen av hälso- och sjukvården utförs av offentliga arbetsgivare, varav många har mer eller mindre utbredda problem med kompetensförsörjningen. Svårigheterna att rekrytera och behålla medarbetare i välfärden samt brister i arbetsmiljö och arbetsförhållanden faller tungt på de offentliga arbets- och vårdgivarna. Kompetensförsörjningen är fortsatt en av vårdens stora utmaningar. Regionerna rapporterar om brist inom många yrkesgrupper, trots att antalet sysselsatta i hälso- och sjukvården i förhållande till befolkningens mängd har ökat över tid. Samtidigt står hälso- och sjukvården och omsorgen inför en stor utmaning att kunna möta vårdbehovet hos en åldrande befolkning. Andelen personer över 80 år beräknas öka med över 50 procent de kommande åren, vilket kräver förändrade arbetssätt.⁷² Beräkningar finns som visar att regioner och kommuner fram till år 2031 behöver anställa 410 000 människor till välfärden. SCB (Statistiska centralbyrån) prognostiserar en stor brist på sjuksköterskor, särskilt specialistsjuksköterskor, för att kunna möta vårdbehoven.⁷³ Redan i dag leder vakanser och problem att rekrytera rätt kompetens till vårdköer. Vårdpersonal inom många olika yrkesgrupper inom vård och omsorg behöver utbildas och anställas.

- **Ledarskapsutbildning ska ingå i grundutbildningen inom vården.**

Bedömare är eniga om att nyrekrytering inte kommer att räcka för att möta vårdens behov. För att stärka hälso- och sjukvården krävs nya arbetssätt, ökad digitalisering och hälsofrämjande insatser, samtidigt som befintlig personal används mer effektivt. Fler måste arbeta heltid, och ett mer jämställt uttag av föräldraförsäkringen skulle bidra till fler arbetade timmar och färre luckor i schemalaggningsplaneringen.

Det behövs också fler incitament för att välja en karriär inom vården, och fler anställda bör ges möjligheten att fortsätta arbeta några år efter pensionsåldern.

⁷⁰ Socialstyrelsen. (2023).

⁷¹ Myndigheten för arbetsmiljökunskap. (2023).

⁷² Statistiska centralbyrån. (2023).

⁷³ SCB. (2021)

Samtidigt måste sjukfrånvaron minska, och onödig administration skalas bort. Ineffektiva stödsystem bör fasas ut, och medarbetarnas engagemang och kompetens måste tas tillvara bättre.

Ett starkare ledarskap inom offentlig sektor är avgörande, liksom utbildningar som förbereder studenter för det arbetsliv de ska verka i under lång tid. Dessa åtgärder är nödvändiga för att säkerställa en hållbar och fungerande hälso- och sjukvård.

En robust hälso- och sjukvård

Förståelsen för hälso- och sjukvårdens behov av robusthet och redundans under svåra förhållanden samt hur befolkningens behov under kris och krig ser ut är inkluderad i Sveriges återuppbyggnad av det civila försvaret. Det försämrade säkerhetspolitiska läget riskerar att få allvarliga konsekvenser för människors hälsotillstånd i Sverige under lång tid.

I ett förändrat säkerhetspolitiskt läge sätts stor press på civilt försvar, där en funktionell hälso- och sjukvård är grundläggande. I en potentiell väpnad konflikt sätts högre krav på sjukvården med ökade sjukfall från krigsskador, samtidigt som tillgången till läkemedel kan komma att minska. Även andra resursers tillgänglighet kan minska, som också leder till behov av vård.

Andelen överlevande soldater har ökat till 90 procent i världen det senaste decenniet, främst tack vare förbättrad skyddsutrustning, kortare transporttider för vård och vård utförd av kollega i ett tidigt skede. Bland de civila som drabbas av explosionsskador är barn och kvinnor överrepresenterade.⁷⁴

- **Ta fram rutiner för hälso- och sjukvårdens del av totalförsvaret som leder till en snabb aktivering.**

Tidigare prioriteringar och bedömningar av det säkerhetspolitiska läget har förut lett till att inga separata åtgärder eller systematisk planering genomförts under lång tid. Med krig i vårt närområde och en ny regering på plats har återuppbyggnaden av det civila försvaret påbörjats. Flera myndigheter har tagit fram riktlinjer och rekommendationer, som kommuner och regioner förväntas tillämpa. Socialstyrelsen har exempelvis tagit fram en rapport om hälso- och sjukvård i en förändrad hotbild och kartlagt brister som behöver åtgärdas.

- **Tydliggör vilka aktörer som ska tillhandahålla vad och uppmärksamma vilka resurser olika organisationer är i behov av.**

Man pekar på att tillgängligheten till traumaspecialiserad vård är begränsad och utbildningsmöjligheterna för vård kopplad till krig och terroristdåd är få. Även logistikproblem gällande totalförsvarets upprättande, otydligheter

⁷⁴ Socialstyrelsen. (2021).

gällande vilka aktörer som ska tillhandahålla vad samt vilka resurser de olika organisationerna behöver uppmärksammas. För att totalförsvaret ska fungera i liten eller omfattande skala krävs en framtagning av rutiner som leder till snabb aktivering. Många kommuner och regioner tar denna fråga på stort allvar och har påbörjat arbetet med bättre resiliens, robusthet och totalförsvarsförmåga.

Referenser

Andersson, E. (2022). *Riktlinjer för kejsarsnitt på kvinnans önskemål saknas*. Norran. Tillgängling på: <https://www.norran.se/nyheter/vasterbottens-land/artikel/stora-skillnader-i-sveriges-forlossningsvard-har-ar-regionerna-som-nekar-kvinnor-kejsarsnitt-forlossningsvarden-bor-vara-lika-for-alla/joo1wp7j>

Arpi, A., & Rosén, M., (2024). *Det svenska kejsarsnittet - granskningen i korthet*. Göteborgs-Posten.

Barnendometrios. (uå). *För vårdpersonal*. Hämtad 2025-03-03 från: <https://barnendometrios.se/index.php/vardpersonal>

Bergstedt, T. (den 8 1 2017). *Smärtpatienter kan få vänta sex år på rätt diagnos*. Hämtat från svt.se: <https://www.svt.se/nyheter/vetenskap/smartpatienter-kan-fa-vanta-sex-ar-pa-ratt-diagnos>

Dagens Medicin. (2022). *Allt fler föds med akut kejsarsnitt*. Hämtad 2025-03-02 från: <https://www.dagensmedicin.se/specialistomraden/kvinnohalsa/allt-fler-fods-med-akut-kejsarsnitt/>

Endometriosföreningen. (2024). *Endometrios*. Hämtad 2025-03-03 från: <https://endometriosforeningen.com/endometrios/>

Estericare. (2025). *Klimakteriet - få rätt hjälp med dina besvär*. Hämtad 2025-03-04 från: <https://estercare.com/vard/klimakteriet/klimakteriet>

Forskning.se. (2012). *Långvarig inkontinens tre gånger vanligare efter vaginal förlossning*. Hämtad 2024-03-02 från: <https://www.forskning.se/2012/03/14/langvarig-inkontinens-tre-ganger-vanligare-efter-vaginal-forlossning/>

Försäkringskassan. (2024). *Rekordmånga sjukskrivs för stress*. Hämtad 2025-03-04 från: <https://www.forsakringskassan.se/nyhetsarkiv/nyheter-press/2024-11-18-rekordmanga-sjukskrivs-for-stress>

Guillermo Correa Astorquiza, Luis et al. (2024) *Are expectant mothers sufficiently involved in the decision-making process regarding induction of labour? A European survey*. *European Journal of Obstetrics and Gynecology and Reproductive Biology*, Volume 293, 56

Graviditetsregistret. (2024) *Graviditetsregistrets årsrapport 2023*.

Hildingsson, I., Karlstrom, A., Rubertsson, C., & Haines, H. (2019). Women with fear of childbirth might benefit from having a known midwife during labour. *Women and Birth*, ss. Vol. 32, nr 1, s. 58-63.

Källén K, Norman M, Elvander C, Bergh C, Sengpiel V, Hagberg H, et al. (2025) *Maternal and perinatal outcomes after implementation of a more active management in late- and postterm pregnancies in Sweden: A population-based cohort study*. *PLoS Med* 22(1): e1004504. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1004504>

Myndigheten för arbetsmiljökunskap. (2023). *Arbetsmiljörisker och friskfaktorer bland hälso- och sjukvårdspersonal*. Stockholm: Myndigheten för arbetsmiljökunskap.

Regeringskansliet. (2024). *Nationell förlossningsplan en viktig satsning på kvinnors hälsa*. Hämtad 2025-03-09 från: <https://www.regeringen.se/artiklar/2024/03/nationell-forlossningsplan-en-viktig-satsning-pa-kvinnors-halsa/>

RFSU. (2024). *Nedstämdhet kopplat till klimakteriet ökar men fortsatt få kvinnor söker vård*. Hämtad 2025-03-04 från: <https://www.rfsu.se/om-rfsu/press/pressmeddelanden/2024/nedstamdhet-kopplat-till-klimakteriet-okar-men-fortsatt-fa-kvinnor-soker-vard/>

Rosenberg, J., Jansson, A.-K., Rhodin, A. P., Götharson, E., Carlberg, L., Ouraiby, A., Svae, D. H. (den 7 3 2017). "Nedmontering av smärtvården drabbar utsatta patienter". Hämtat från Dagens medicin: <https://www.dagensmedicin.se/specialistomraden/smarta/nedmontering-av-smartvarden-drabbar-utsatta-patienter/>

SBU. (2021). *Förlossningsbristningar : Diagnostik samt erfarenheter av bemötande och information*. Stockholm: SBU.

SBU. (2021b). *Kejsarsnitt på kvinnans önskemål - fördelar och nackdelar för kvinna och barn*. Stockholm: SBU

SBU. (2024). *Födelse: önskat snitt eller vaginalt spelar roll för mödrar och barn*. Stockholm: SBU

Statistiska centralbyrån (SCB). (2023). *Prognos: Stora lokala skillnader när Sveriges befolkning växer*. Hämtad 2025-03-07 från: <https://www.scb.se/pressmeddelande/prognos-stora-lokala-skillnader-nar-sveriges-befolkning-vaxer/>

SKR. (2016). *Nationellt uppdrag: Smärta*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner.

SKR. (2019). *(O)jämsliddhet i hälsa och vård*. Stockholm: Sverige Kommuner och Regioner.

SKR. (2020). *Välståndens kompetensförsörjning - behov och utmaningar*. Hämtad 2025-03-07 från: <https://skr.se/download/18.1eb2584e1850542abfaac29/1670940688212/Valfardens-kompetensforsorjning.pdf>

SKR. (2024). *Graviditetsvårdkedjan och kvinnors hälsa*. Stockholm: SKR

Skr. 2016/17:10. (u.d.). *Makt, mål och myndighet - feministisk politik*. Stockholm: Regeringen.

Slate. (2012-02-15). *The French Government Want To Tone My Vagina*. Hämtad 2025-03-09 från: <https://slate.com/human-interest/2012/02/postnatal-care-in-france-vagina-exercises-and-video-games.html>

Socialstyrelsen. (2017). *Vård efter förlossning : En nationell kartläggning av vården till kvinnor efter förlossning*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen. (2018). *Nationella riktlinjer: endometriosis*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen. (2019a). *Stärk förlossningsvården och kvinnors hälsa*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen. (2019b). *Utvärdering av vård vid endometriosis : Huvudrapport med förbättringsområden*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2019). *Utvärdering av vård vid endometriosis: Socialstyrelsens bedömning av utvecklingen i hälso- och sjukvården*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen. (2021). *Överlevnad hos soldater: en studie av faktorer som påverkar skador och dödlighet*. Hämtad 2025-03-07 från: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2021-8-7513.pdf>

Socialstyrelsen. (2022). *Kejsarsnitt? Ett kunskapsstöd inför beslut om planerat kejsarsnitt vid oklara indikationer*. Stockholm: Socialstyrelsen Kejsarsnitt?

Socialstyrelsen (2022b). *Graviditet, förlossning och tiden efter. Nationellt kunskapsstöd för kontinuitet i vårdkedjan och vård på rätt nivå*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen. (2023). *Statistik om hälso- och sjukvårdspersonal*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen. (2023b). *Utgångspunkt: Vården idag*. Hämtad 2025-03-04 från: <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/regler-och-riktlinjer/nationella-riktlinjer/nationella-riktlinjer-graviditet-forlossning-och-tiden-efter/utgangspunkt-varden-idag/>

Socialstyrelsen. (2023c). Planera för kejsarsnitt? Hämtad 2025-03-02 från: <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/regler-och-riktlinjer/nationella-riktlinjer/nationella-riktlinjer-graviditet-forlossning-och-tiden-efter/rekommendationer/oversikt-graviditet/plana-for-kejsarsnitt/>

Socialstyrelsen. (2023d). *Nationella riktlinjer 2023: Graviditet, förlossning och tiden efter*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen. (2024). *Vård och behandling vid klimakteriebesvär i primärvården samt i den gynekologiska specialistvården*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen. (2024a). *Förslag till nationell plan 2024: Graviditet, förlossning och tiden efter*. Stockholm: Socialstyrelsen

SOU 2015:86. (u.d.). *Forskarrapporter till Jämställdhetsutredningen*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Statens Beredning för Medicinsk och Social Utvärdering (SBU). (2018). *Endometrios - Diagnostik, behandling och bemötande*. Rapportnummer: 277

UCFS ObGyn. (2017-04-14). *What The French Get So Right About Taking Care Of New Moms*. Hämtad 2025-03-09 från: <https://obgyn.ucsf.edu/news/what-french-get-so-right-about-taking-care-new-moms#>

WeMind Kvinnohälsa. (uå). *Förlossningsrädsla*. Hämtad 2025-03-02 från: <https://wisemind.se/kvinna/forlossningsradsla/>

1177. (2023). *Smärta - långvarig, hos vuxna* <https://vardpersonal.1177.se/kunskapsstod/vardforlopp/smarta---langvarig-hos-vuxna/>
<https://vardpersonal.1177.se/kunskapsstod/vardforlopp/smarta---langvarig-hos-vuxna/>

1177. (2025). *Att gå över tiden när du är gravid*. Hämtad 2025-03-03 från: <https://www.1177.se/barn-gravid/graviditet/om-graviditeten/att-ga-over-tiden-nar-du-ar-gravid/>

Jämställdhet börjar i plånboken

Inledning

Det som har byggt Sverige starkt är inte en stor omfördelning av resurser, utan en fördelning av möjligheter och förväntningar. Det ska inte spela någon roll var du kommer ifrån, utan vart du är på väg. Det har bidragit till vår starka sammanhållning i Sverige. Dessvärre finns inte dessa möjligheter i samma grad för alla, och kvinnor i synnerhet halkar efter. Det är i grunden en frihetsfråga.

Viktiga reformer under 1900-talet har bidragit till att öka kvinnors arbetskraftsdeltagande: barnomsorg, avskaffad sambeskattnings och föräldraförsäkring har ökat kvinnors möjlighet delta på arbetsmarknaden och därmed till ökad makt och självbestämmande. Trots detta uppgick kvinnors löner till 90% av mäns 2023. Detta innebär att det ojusterade lönegapet var 10 procent, vilket var något högre än föregående år.¹ Vidare är en påfallande låg andel av svenska företagare kvinnor i jämförelse med det europeiska genomsnittet, varpå Sverige ligger precis över Malta, Slovakien, Irland, Rumänien och Serbiens nivåer.² Dessa faktorer har en konkret påverkan på kvinnors liv, som Hyresgästföreningens rapport *Ett eget rum - bostadsfrågan ur ett jämställdhetsperspektiv* från 2025 tydliggör.³ I den framgår att en av fem kvinnor uppger att hon inte skulle ha råd att skilja sig; att mer än varannan kvinna (57 %) inte skulle ha råd att bo kvar i sin nuvarande bostad vid en separation (bland män är andelen 19 procent)⁴ samt att var tredje kvinna uppger att ekonomi är en faktor som hindrar henne från att leva det liv hon vill.⁵

Sammanfattningsvis börjar frihet och självbestämmande i plånboken. Det är därför centralt att identifiera vilka hinder som fortfarande finns för att kvinnor och män ska få samma möjligheter att forma sina egna liv. I den här rapporten har vi identifierat några av de hinder som finns för ekonomisk jämställdhet, och vilka politiska reformer som behöver genomföras för att få till en förändring. För oss som brinner för individens frihet är det helt centralt att identifiera förhållningar eller hinder utifrån kön. En viktig del handlar om drivkrafter att arbeta och möjlighet att tjäna egna pengar, eftersom de val vi gör, redan i skolan, påverkar vår lön och karriär i framtiden. I ett moderat samhälle ska inte kultur och normer kring kön hindra eller begränsa människors val. Så är inte alltid fallet idag: i vår gemensamt finansierade välfärd kan inte drivkrafterna verka mot att öka skillnaderna mellan könen, utan dessa sektorer borde snarare främja ett samhällsekonomiskt önskvärt utfall.

Sammantaget bidrar faktorer som kvinnors arbetsutbud och arbetsgivares efterfrågan på kvinnors arbetskraft till att kvinnor har en betydligt lägre livsinkomst än män. Därför har vi lagt stor vikt vid reformer som kommer resultera i att flickor och kvinnor kommer understödjas i sin resa att nå sin fulla potential. Den här rapporten ska således ses som ett sätt att undanröja ett flertal befintliga dessa hinder, genom både identifiering och bemötande av sådana som hämmar ekonomisk jämställdhet. Jämställdhet börjar i plånboken!

1 Ekonomifakta. (2024).

2 Ekonomifakta. (2025).

3 Hyresgästföreningen. (2025).

4 SIFO. (2021).

5 Hyresrättsföreningen. (2025).

Hur står det till med jämställdheten på arbetsmarknaden?

Sverige ses ofta som ett föregångsland inom jämställdhet, men när det kommer till arbetslivet finns fortfarande stora skillnader mellan kvinnor och män. Kvinnor utbildar sig mer men tjänar mindre, jobbar oftare deltid och tar ut en större andel av föräldraledigheten. Detta bidrar sammantaget till att kvinnor har en betydligt lägre livsinkomst än män. Arbetslivet ska vara fritt från föreställningar om kön. De förslag som presenteras i den här rapporten är viktiga steg på vägen mot en mer jämställd arbetsmarknad.

Kvinnors arbetsutbud

I ett internationellt perspektiv har Sverige kommit långt på jämställdhetsområdet. Tydligast är det inom den högre utbildningen där vi har en hög andel kvinnor, hela 66 procent, som studerar på universitet och högskola.⁶ Men löneskillnaderna mellan män och kvinnor är fortfarande stor på den svenska arbetsmarknaden. Arbetsmarknaden i Sverige är väldigt segregerad jämfört med övriga Europa.⁷ I offentlig sektor är 70 procent kvinnor, jämfört med 40 procent kvinnor bland de anställda i privat sektor.⁸

Studier visar ett genomgående mönster: kvinnodominerade yrken har betydligt lägre löner än motsvarande mansdominerade yrken. De som arbetar i kvinnodominerade yrken tjänar i snitt 8 900 kronor mindre än personer i mansdominerade yrken eller i yrken med en jämn könsfördelning.⁹ I några stora kvinnodominerade bristyrken finns en löneskillnad på upp mot 10 000 kronor per månad. Det gäller skillnaden mellan exempelvis barnmorskor och civilingenjörer, grundskolelärare och tekniker, undersköterskor och elektrikeryrken. Yrkeserfarenhet har mindre betydelse i yrken där mest kvinnor arbetar och utbildning lönar sig mest i mansdominerade yrken.

Var femte kvinna, men endast en av tio män arbetar deltid. Skäl till detta som är vanligare för kvinnor än för män är att ta hand om barn, andra familjeskäl eller att arbetet är psykiskt eller fysiskt krävande.¹⁰ Kvinnor utför också mer obetalt hemarbete än män. Män är mindre föräldralediga än kvinnor, 2023 tog kvinnor ut 69,1 procent av föräldradagarna och män 30,9 procent. Kvinnor använder även tillfällig föräldrapenning (VAB) i större utsträckning än män. Kvinnor tar ut 62 procent av den tillfälliga föräldrapenningen och män 38 procent.¹¹

6 SCB. (2024).

7 Halldén. (2014).

8 Ekonomifakta. (2024).

9 Sveriges Kvinnoorganisationer. (2024).

10 Jämställdhetsmyndigheten. (2025).

11 Jämställdhetsmyndigheten. (2025).

Arbetsgivares efterfrågan på kvinnors arbetskraft

Att kvinnor inte har samma möjligheter på arbetsmarknaden handlar inte bara om att kvinnor väljer att inte delta på arbetsmarknaden i samma utsträckning som män. Det finns också aspekter kring arbetsgivarens efterfrågan på arbetskraft som påverkar kvinnors möjligheter och som är relevanta för politiken att studera.

Lön är ju ett sätt för arbetsgivaren att värdera risk - kommer personen fungera? Kvinnor är statistiskt sett frånvarande mer från jobbet - för sjukdom, föräldradag och VAB. Vi vet också att kvinnor arbetar deltid i större utsträckning än män. Det bidrar i förlängningen till färre internutbildningar och karriärerbjudanden.

Även om utvecklingen går åt rätt håll, så tyder mycket på att diskriminering av kvinnor i arbetslivet fortfarande förekommer. Enligt Medlingsinstitutet är det dock svårt att värdera diskrimineringens omfattning.¹² Det går exempelvis inte att säga att hela den oförklarade löneskillnaden mellan män och kvinnor beror på diskriminering.

Vilken roll spelar normer?

Forskningen visar att normer spelar en viktig roll för de val vi gör. Kvinnor tjänar mindre, har lägre pensioner och startar företag i lägre utsträckning än män. Ser man till arbetslivet så gör normer idag att kvinnor befordras i lägre utsträckning än män, ombes utföra andra arbetsuppgifter än män och väljer andra yrken än män. Därutöver är kvinnor hemma med barn mer än män och utför mer obetalt hemarbete än män, vilket också påverkar kvinnors arbetsliv. Resultatet blir att kvinnor hamnar efter i löne- och pensionsutveckling och därmed får mindre ekonomisk makt över sina liv.¹³

I de fall där kvinnors egenmakt och självbestämmande begränsas är det självklart politikens uppgift att bekämpa sådana krafter. Många gånger blir kvinnor och män inte tvingade till sina val. Normer ställer förväntningar och straffar de som inte agerar enligt förväntningarna genom socialt tryck, i flera val är det svårt att ha full information om konsekvenserna och vad som är förvalsalternativ påverkar också hur man väljer.

Vill politiken uppnå mer frihet för individen bör begränsningar och begränsande föreställningar kopplade till kön motverkas. Politiken kan utforma drivkrafter rätt, medvetengöra diskriminerande normer och därmed skapa en grund för förändring utan att politiken tvingar sig på.

¹² Medlingsinstitutet. (2020).

¹³ Jämställdhetsmyndigheten. (2022)

Reformer för fler i jobb

För att stärka jämställdheten på arbetsmarknaden behöver det löna sig bättre att jobba och välfärdstjänster såsom barn- och äldreomsorg behöver fungera väl. Barnomsorg har historiskt varit en nyckel för att möjliggöra för kvinnor att arbeta mer utanför hemmet och därmed bidra till en större ekonomisk frihet och ökad jämställdhet. Globalt sett tenderar de länder som har en hög andel barn under tre år i barnomsorgen att vara de länder där andelen yrkesarbetande mödrar är hög.¹⁴ Om vi i en framtid vill ta ytterligare steg mot ökad jämställdhet och frihet genom arbete - och i förlängningen en bättre fördelning av det obetalda hemarbetet, VAB-dagar och föräldraförsäkring - samtidigt som vi ser till barnets bästa behöver utbudet av barnomsorg i Sverige ses över för att öka valfriheten.

Erbjud barnomsorg från 6 månaders ålder

En mer flexibel barnomsorg skulle öka möjligheterna och flexibiliteten för kvinnors deltagande på arbetsmarknaden. Det skulle inte minst vara betydelsefullt i de familjer som inte har andra möjligheter att få avlastning inom familjen med barnen. I Sverige erbjuds barnomsorg först från ett års ålder, vilket är ovanligt sent i en internationell jämförelse.

I en majoritet av alla europeiska länder finns det någon form av barnomsorg för barn under ett år. Förutom Sverige är det bara Lettland, Slovenien och Norge som saknar barnomsorg för barn under ett år. Danmark är det land som garanterar en plats i barnomsorgen från tidigast ålder, med en lagstadgad rätt till barnomsorgsplatser från och med att barnet är 26 veckor gammalt.¹⁵

En förutsättning för en dylik reform är att barnens bästa tillvaratas. I en brittisk studie från 2011 analyseras effekterna av tidig barnomsorg på barnens kognitiva, språkliga och beteendemässiga utveckling. En longitudinell studie genomfördes baserat på ett urval av 1 200 nyfödda barn, som sedan följdes till och med 18 månaders ålder. Studien visar att moderns socioekonomiska resurser och omsorg har stor effekt på barnens utveckling, men också att fler timmar i daghem har ett samband med högre kognitiv utveckling hos barnen. En särskild studie gjordes av de barn som gick på daghem, och av den framgår även att daghemmens kvalitet har betydelse för barnens utveckling.¹⁶ En svensk studie från 1992 visar att barn som började tidigt (före 1 års ålder) i daghem eller familjedaghem presterade bättre i skolan då de var 8 respektive 13 år.¹⁷ I en rapport som har tagits fram på uppdrag av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté och Skolverket har sammanlagt 58 svenska, skandinaviska och internationella studier om förskolan analyserats. Enligt rapporten visar ett stort antal av de refererade studierna att förskolan har en positiv betydelse för barns lärande och utveckling på både kort och lång sikt. I rapporten konstateras att internationell forskning visar att en förskoleverksamhet av hög kvalitet är sär-

14 Riksdagens utredningstjänst

15 Sylva, Stein, Leach, Barnes, & Malmberg. (2011).

16 ibid

17 SOU. (2010:67).

skilt betydelsefull för barn från missgynnade förhållanden, för utsatta barn och för barn från minoritetsgrupper.¹⁸

Sverige bör följa andra europeiska länders exempel samt vetenskaplig evidens, och erbjuda barnomsorg före 1 års ålder. Anpassat till det system som barnomsorgen bygger på i Sverige bör sådan barnomsorg erbjudas av kommunerna. Kommunerna är också de som har bäst inblick i och förståelse för i vilken form sådan barnomsorg bör ske. Skollagen bör därför ändras så att kommuner ska tillgängliggöra barnomsorg från 6 månaders ålder, istället för som idag från ett år. Förskoleavgift tillämpas. Kommunerna bör kompenseras av staten för hela nettokostnaden för barnomsorg innan 1 års ålder.

- **Erbjud barnomsorg från 6 månaders ålder.**
- **Staten bör kompensera kommunerna för hela nettokostnaden för barnomsorg innan 1 års ålder.**

Avskaffa bostadsbidraget och inför ett extra barnbidrag för ensamstående föräldrar

Det ska alltid löna sig att arbeta. Bostadsbidraget riskerar att göra att det inte lönar sig att arbeta mer, eftersom bidraget då riskerar att minska eller försvinna. Att människor med låga inkomster har höga marginaleffekter är skadligt för drivkrafterna att arbeta.

Riksrevisionen bekräftar detta i sin granskning *Bostadsbidraget - ur ett fördelnings- och arbetsmarknadsperspektiv*: ”Ensamstående hushåll med barn möter marginaleffekter på 20 procent från bostadsbidraget för årsinkomster som överstiger 127 000 kronor. Dessa marginaleffekter kvarstår tills bostadsbidraget är reducerat till noll, vilket sker vid olika inkomst, beroende på hur högt bidrag hushållet är berättigat till.”¹⁹

För unga hushåll utan barn är marginaleffekten hela 33 procent från bostadsbidraget, redan vid låga inkomster. Riksrevisionen granskade vad som händer med dessa hushåll när de förlorar bostadsbidraget vid 29-årsgränsen: ”Den sammantagna tolkningen är att hushåll utan barn i genomsnitt kompenserar bortfallet av bostadsbidrag främst med förvärvsinkomst och att bostadsbidraget därmed har en viss negativ effekt på arbetsutbudet för unga hushåll utan barn.”²⁰

Sammantaget har bostadsbidraget en negativ effekt på marginaleffekterna att arbeta, och bör därmed avskaffas. Ensamstående föräldrar, många av dem mammor, bör få en likvärdig ekonomisk standard, men utan att det missgyn-

18 Vetenskapsrådet. (2015).

19 Riksrevisionen. (2017)., s. 8

20 Riksrevisionen. (2017)., s. 9

nar övergången till arbete. Det måste alltid löna sig att ta ett arbete, eller att gå upp i arbetstid. Därför föreslås att istället införa ett särskilt barnbidrag för ensamstående föräldrar. En möjlig utformning av en sådan reform presenteras i rapporten ESO 2010:8, Enkelt och effektivt - en ESO-rapport om grundtryggheten i välfärdssystemen²¹ där bostadsbidraget föreslås ersättas med ett ensamförälderstöd.

- **Avskaffa bostadsbidraget och inför ett extra barnbidrag för ensamstående föräldrar.**

21 Palmer & Pettersson. (2010).

Förutsättningar för ett mer hållbart föräldraskap

Frågor om samhällets ekonomiska stöd runt föräldraskap aktualiserar frågor om individens frihet, ekonomisk jämställdhet och samhällets funktionssätt. Föräldraförsäkringen är till för både föräldrar och barn: föräldrar ska kunna arbeta och barn ska ges förutsättningar för att kunna vara med sina föräldrar.

Aldrig tidigare har så många varit sjukskrivna på grund av stress, där kvinnor har betydligt högre sjukfrånvaro än män.²² Risken för utmattningssyndrom är högre för kvinnor med barn i åldern 3-8 år.²³ En tänkbar förklaring är att kvinnor kämpar för att få ihop livspusslet med arbete, barn och obetalt hemarbete att gå ihop. En europeisk studie bekräftar sambandet mellan hög sjukskrivning och dubbelarbete.²⁴ En annan studie lyfter att ett större omsorgsansvar kan medföra ett minskat välbefinnande²⁵ i form av ökad stress.

NYHET 2025

I Sverige har föräldrar rätt till förskola för sina barn i den omfattning som behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärsarbete eller studier. Enligt skollagen ska barn erbjudas förskola från och med ett års ålder i den omfattning det behövs, och barn vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga med ett annat barn ska erbjudas förskola under minst tre timmar per dag eller 15 timmar per vecka.²⁶

Förskola under föräldraledighet

De flesta kommuner erbjuder förskola för barn vars förälder är föräldraledig med ett syskon, men omfattningen varierar. Vissa kommuner erbjuder en begränsad mängd timmar - ofta 15 till 25 timmar per vecka - medan andra kommuner erbjuder mer flexibilitet eller högre timantal. Reglerna kan även skilja sig beroende på om barnet har varit inskrivet i förskolan innan föräldraledigheten, eller om det är ett första barn som ska börja. I exempelvis Stockholms stad, har barn till föräldralediga rätt att gå i förskola eller pedagogisk omsorg maximalt 30 timmar i veckan. De 30 timmarna gäller från och med att det nyfödda syskonet är en månad gammalt, och innan dess har ditt barn rätt till heltid.²⁷ I Umeå kommun däremot, har det äldre barnet rätt till 15 timmars förskola per vecka. Det placerade barnet sin vanliga plats i en månad, för att därefter ändras till 15 timmar per vecka. Vid flerbarnsfödelse behåller syskon sin vanliga plats i två månader.²⁸

22 Försäkringskassan. (2023).

23 Försäkringskassan. (2020).

24 Nilsen W. , Skipstein, Østby, & Mykletun. (2017).

25 Stanfors & Welander Tärneberg. (2020).

26 Skolverket. (2025a).

27 Stockholm stad. (2024).

28 Umeå kommun. (2025).

Ett försvårande av livspusslet

De nuvarande reglerna för förskola under föräldraledighet försvårar för föräldrar att få ihop livspusslet. Kvinnor bär ofta en större del av det obetalda hemarbetet och ansvaret för barnomsorg, tar ut majoriteten av föräldraledigheten och drabbas av utbrändhet i större utsträckning än män. "Familjeansvaret är avgörande för kvinnors sjukskrivningar. Det är efter det första barnet som sjukfrånvaron mellan män och kvinnor börjar skilja sig åt." visar forskning från IFAU.²⁹

Förskolan är idag en plats för lärande för det äldre syskonet. Med förskolans läroplan finns det ett pedagogiskt innehåll, som det äldre syskonet idag går miste om i samband med att man får ett yngre syskon.

För att få ett mer jämställt föräldraskap och bättre stöd för nyblivna föräldrar behöver förskola vara fullt tillgänglig även under föräldraledighet.

- **Utökad rätt till förskola för föräldralediga**
Barn vars förälder är föräldraledig med ett annat barn ska ha rätt till 40 timmars förskola per vecka. Staten bör kompensera kommunerna för hela nettokostnaden.

Förbättrade regler för vård av barn med psykisk ohälsa

Psykisk ohälsa bland unga i Sverige har ökat på senare år och påverkar en allt större del av barn och ungdomar uppger att de lider av en allvarlig psykisk påfrestning,* närmare bestämt femton procent av manliga respondenter respektive cirka 22,5 procent av kvinnliga respondenter.³⁰ Följaktligen indikerar statistik avseende föräldrars vård av barn, så kallad VAB, en markant uppgång av just denna anledning.³¹ Den ökande förekomsten av psykisk ohälsa bland barn och unga innebär att föräldrar ofta ställs inför stora utmaningar i sin vardag, så för att möta detta behov och ge föräldrar bättre möjlighet att stödja sina barn under en svår period, behöver reglerna för VAB (Vård av barn) ses över. I dagens regelverk har föräldrar rätt att vabba för barn under 12 år. Dock debuterar psykisk ohälsa ofta i tonåren, och för många barn och ungdomar pågår problemen under lång tid. Idag får föräldrar inte rätt till VAB-ersättning för barn över 12 år såtillvida det inte rör sig om enstaka läkarbesök där vårdnadshavarens närvaro är obligatoriskt, eller vid allvarlig sjukdom. Definitionen av allvarlig sjukdom är dock väldigt snäv: det måste antingen finnas en påtaglig fara för barnets liv, alternativt att barnet får behandling mot sjukdom efter och i direkt anslutning till livshotande tillstånd och det samtidigt föreligger en fara för barnets liv under denna behandling.³²

Åldersgränsen på 12 år är rimlig när det rör exempelvis en förkylning, och barnet kan vara hemma självt, men för psykisk ohälsa är det inte alltid möjligt. För att ge föräldrar möjlighet att stödja sina barn som lider av psykisk ohälsa,

29 IFAU. (uå).

30 Folkhälsomyndigheten. (2024).

31 Sveriges Radio. (2024).

32 Försäkringskassan. (2024).

men som inte befinner sig i ett direkt livshotande tillstånd, föreslås att VAB-reglerna utökas för barn upp till 18 år när det gäller psykisk ohälsa.

- **Utred en utökning av rättigheten till VAB för barn över 12 år**

För att få VAB-ersättning krävs idag ett intyg från sjuksköterska eller läkare, vilket kan vara svårt att få för barn som lider av psykisk ohälsa. Många gånger kan det vara utmanande att få ett läkarintyg från en läkare eller specialist, och inte alla psykologer eller kuratorer får skriva sådana intyg. För att underlätta för föräldrar som har barn med psykisk ohälsa bör möjligheten att använda intyg från andra professionella, såsom psykologer eller kuratorer, införas. Detta skulle förenkla processen för föräldrar och minska den administrativa krångel som många upplever vid ansökan om VAB-ersättning för psykisk ohälsa. Dessutom avlastas läkarkåren från denna administrativa uppgift, alltmedan legitimerad personal med fokus på psykisk hälsa, som kanske redan har en etablerad kontakt med barnet i fråga, kan förmå skriva ett underlag som reflekterar barnets unika situation.

- **Minska administrativt krångel vid VAB**

De nuvarande reglerna ger föräldrar rätt till 120 VAB-dagar per år för barn under 12 år, men för barn med psykisk ohälsa kan detta vara otillräckligt. Psykisk ohälsa är ofta långvarig och kan innebära att barnet behöver stöd under en längre period, vilket gör att de 120 dagarna snabbt kan ta slut. Föräldrar kan därför hamna i en svår situation där de måste välja mellan att vara hemma och vårda sitt barn eller att gå tillbaka till arbetet för att försörja familjen. Vi föreslår därför att det införs fler dagar för VAB vid psykisk ohälsa, som föräldrar kan ansöka om vid behov.

Sorgepeng vid sent missfall, dödfödsel och spädbarnsdöd

Att förlora ett barn, oavsett om det sker genom ett sent missfall, dödfödsel eller plötslig spädbarnsdöd är en belastning som är både fysiskt och psykiskt påfrestande för de drabbade föräldrarna.

I vissa länder finns särskilda ekonomiska stödformer som specifikt är avsedda att hjälpa föräldrar vid svåra förluster som missfall, dödfödsel eller plötslig spädbarnsdöd. I Storbritannien, till exempel, existerar en särskild "bereavement leave" (sorgeledighet) för föräldrar som förlorar ett barn. Denna ledighet innebär att föräldrar kan få ersättning i samband med dödsfallet av ett barn eller ett missfall, och den är separerad från föräldrapenning och sjukpenning.³³ Detta gör det möjligt för föräldrar att få det ekonomiska stöd de behöver för att kunna hantera sorgen utan att ytterligare oro för ekonomi ska vara en börda.

I Sverige saknas en sådan särskild ersättning eller ledighet för föräldrar som

33 GOV.UK. (2025).

förlorar ett barn under graviditet, förlossning eller i spädbarnsdöd. Trots enorm påfrestning på föräldrarna hanteras dessa situationer enligt dagens system på samma sätt som vanliga sjukdomsfall. Det innebär att föräldrarna ofta måste sjukskriva sig, men sjukskrivning är inte alltid en tillräcklig lösning, då den är kopplad till en karensdag och arbetsgivaren står för de första 14 dagarnas ersättning. För de föräldrar som inte har möjlighet att ta ut ledighet eller som inte har rätt till ersättning på grund av att deras sjukfrånvaro inte uppfyller kraven, kan detta leda till en mycket pressad situation där både den känslomässiga och ekonomiska bördan blir tyngre att hantera.

Det finns ingen officiell statistik över antalet missfall i Sverige, men uppskattningsvis mellan 15 till 20 procent av alla graviditeter slutar i missfall.³⁴ Enligt denna schablonmässiga beräkning skulle det troliga antalet missfall ligga omkring 20 000-30 000 stycken per år i Sverige. 80 procent av missfallen sker innan vecka 12.³⁵

Plötslig spädbarnsdöd, då ett spädbarn oftast mellan en vecka och ett år plötsligt dör, är mycket ovanligt: i Sverige är det ungefär 1 barn på 6000 som dör i plötslig spädbarnsdöd.³⁶ Även dödfödsel, det vill säga att barnet föds utan ett hjärtslag eller utan att andas, är också det ovanligt. Det föds 3,6 dödfödda barn per 1000 levande födda.³⁷

- **Inför en sorgepeng med 3 dagars ersättning till en kvinna som drabbas av sent missfall, dödfödsel eller där barnet dör i plötslig spädbarnsdöd. Rätten ska även gälla hennes eventuella partner.**

Fler dubbeldagar

År 2012 införde Sverige de så kallade dubbeldagarna, vilket innebär att båda föräldrarna kan ta ut föräldrapenning samtidigt. Genom att pappan kan stanna hemma tillsammans med mamman kan mamman både vila och uppsöka vård för eventuella komplikationer efter födseln. Pappans närvaro i hemmet kan också minska hennes ensamhet och stress. En studie av dubbeldagarna visar att reformen ökade sannolikheten för att pappor tar ut mer föräldraledighet och hade positiva effekter för mammors hälsa genom att minska både antalet födselrelaterade komplikationer och mängden antibiotika och läkemedel mot stress som skrivs ut sex månader efter förlossningen.³⁸

Den 1 juli 2024 utökades antalet dubbeldagar från 30 till 60, vilket ger föräldrar ännu större möjligheter att dela på ansvaret under barnets första år. Genom att införa fler dubbeldagar och tillåta föräldrar att använda dessa senare än bara under det första året skapas ökad flexibilitet för familjer att få ihop livspusslet. Reformen kan också bidra till ett mer jämställt uttag av föräldraledigheten och

34 Internetmedicin. (2024).

35 1177. (2025).

36 Socialstyrelsen. (2016).

37 Socialstyrelsen. (2018).

38 Persson & Rossin-Slater. (2019).

ge både mammor och pappor bättre förutsättningar att kombinera föräldraskap och arbetsliv.³⁹

- **Gör alla dagar med föräldrapenning till dubbeldagar, det vill säga möjliggör för föräldrarna att vara hemma samtidigt.**
- **Utöka tiden med dubbeldagar till första två åren efter födseln.**
- **Inför samtidigt en begränsning så att ingen enskild förälder kan vara hemma mer än ett år sammanhängande.**

Utökat RUT-avdrag med fler tjänster och högre tak

Kvinnor står för en större del av det obetalda hemarbetet. Det gör stor skillnad i ett längre perspektiv: en halvtimmes hushållsarbete om dagen motsvarar upp emot 5 års obetalt hemarbete under ett yrkesliv. RUT-avdraget har bidragit till en ökad jämställdhet i många familjer, när fler fått råd att köpa in avlastning med obetalt hemarbete, och kvinnor därmed kunnat arbeta mer.

Det bekräftas i Riksrevisionens granskning av reformen: ”hushåll med sammanboende par i åldern 26-56 år /../ (som hade fått rutavdrag med minst 5 000 kronor under året) ökade i genomsnitt sin sammanlagda arbetsinkomst med 2,5 procentenheter mer än liknande hushåll som inte hade köpt några ruttjänster. Det motsvarar omkring 27 000 kronor för ett genomsnittligt hushåll. Ökningen finns framför allt i barnfamiljer.”⁴⁰ Familjer som fått råd att köpa in avlastning med obetalt hemarbete och har valt att göra det, har samtidigt gått upp i arbetstid. Det gynnar kvinnors livsinkomst och därmed makt över sitt eget liv. Att utöka RUT-avdraget, genom att höja taket och samtidigt bredda vilka tjänster som ingår, skulle troligen bidra till ökad jämställdhet.

- **Utöka RUT-avdraget med fler tjänster och högre tak, för att underlätta för fler familjer att få livspusslet att gå ihop.**

39 Försäkringskassan. (2025).

40 Riksrevisionen. (2020b).

Förutsättningar för ett mer jämställt föräldraskap

Politiken påverkar i hög grad hur föräldraskapet ser ut genom de olika bidrag som är kopplade till föräldraskapet: föräldraförsäkring, barnbidrag och vård av sjukt barn (VAB). Det är först när ett par får sitt första barn som det uppstår betydande och varaktiga könsskillnader i inkomst- och löneutveckling. Kvinnors större familjeansvar, manifesterat i längre föräldraledighet, högre sannolikhet för deltidsarbete och högre frånvaro på grund av egen och barns sjukdom, saktar ner kvinnors lönetillväxt och karriärmöjligheter. Kvinnors högre frånvaro under småbarnsåren minskar dessutom möjligheten att inneha välavlönade jobb med höga krav på närvaro.⁴¹ I förlängningen påverkar det även kvinnors pensioner.

När kvinnan tar ett större ansvar tidigt är sannolikheten stor att hon fortsätter att göra det även senare; barnen blir helt enkelt präglade av henne. En undersökning av Folkhälsomyndigheten visar att tonåringar i högre utsträckning vänder sig till sin mamma med problem. Forskningsstudier pekar på ett samband mellan föräldraledigheten och senare relation till barnen.⁴²

När kvinnan tar ett större ansvar för hemmet tidigt är sannolikheten stor att hon fortsätter att göra det. Kvinnor och män arbetar lika mycket, men kvinnor lägger 5-6 timmar per vecka mer på obetalt hemarbete och omsorg om de gemensamma barnen. Även här visar forskningen på ett samband med föräldraledigheten.

NYHET 2025

Individuell karens på andra VAB-dagen

En rapport från riksdagens utredningstjänst visar att det var mest vanligt (54 procent av tillfällena) att föräldrarna tog ut VAB för en dag 2023. Näst vanligast (25 procent) var det att VAB togs ut för två dagar. Vid 87 procent av tillfällena var det en förälder som tog ut VAB för båda dagarna.⁴³

För att öka jämställdheten i VAB bör det införas karensdag, individuellt, på andra dagen. Det innebär att om föräldrar ska stanna hemma med ett barn två dagar och vill få full ersättning behöver de ta var sin dag.

- **Inför en individuell karensdag för andra dagen VAB**

Tydliggör att råd om amning ska ges på vetenskaplig grund

En viktig faktor som förklarar varför kvinnor tar ut en större föräldraledighet tidigt är föreställningar om amning. Professor Agnes Wold och barnläkare Cecilia Chrapkowska skriver att svenska föräldrar är ”impregnerade med propagan-

41 Azmat, Hensvik, & Rosenqvist. (2020).

42 Somnell. (2021).

43 RUT. (2024).

da om vikten av bröstmjolk”, trots att skillnaden i hälsoeffekter mellan amning och bröstmjölksersättning är obetydlig.⁴⁴ Även professorerna Emily Oster har gjort en genomgång av tillgänglig evidens och drar slutsatsen att amning verkar ha vissa positiva hälsoeffekter för både spädbarn och mamma, men att dessa är för små för att underbygga det entydiga fokus på amning som finns i många länder.⁴⁵ Tydliggör att råd om amning ska ges på rent vetenskaplig grund, i enlighet med hälso- och sjukvårdslagen.

- Tydliggör att råd om amning ska ges på vetenskaplig grund.

Ta bort snabbhetspremien

Snabbhetspremien är en regel som gör att kvinnor som får sitt andra barn inom 2,5 år efter det första ofta får högre föräldrapenning än dem som får sitt andra barn senare. Långvarig frånvaro från arbetsmarknaden gör det svårare att återvända till arbete. I en studie från IFAU framgår att den höjda ersättningen från snabbhetspremien leder till ett mindre jämställt uttag av föräldraledigheten till kvinnans nackdel.⁴⁶ Då snabbhetspremien leder till ett mindre jämställt uttag av betald föräldraledighet skulle ett borttagande av denna premie bidra till att kvinnor är borta en kortare tid från arbetsmarknaden och därmed till högre inkomst och pension.

- Ta bort snabbhetspremien i föräldraförsäkringen.

Begränsa fler av föräldraförsäkringens dagar till de första två åren

Alliansregeringen införde 2014 en begränsning som innebär att maximalt 96 av totalt 480 kan sparas till efter barnets fyraårsdag. Föräldrapenningen bör ytterligare koncentreras till tiden för barnets födelse och de första två åren i barnets liv. Detta ligger i linje med huvudsyftet med föräldrapenningen: att möjliggöra för föräldrar att kombinera familjeliv och arbetsliv bland annat genom att kompensera för inkomstbortfall från arbetet på grund av ledighet i samband med ett barns födelse eller adoption.

Då män i större utsträckning än kvinnor tar ut föräldrapenning senare i barnets liv bedöms detta medverka till en jämnare fördelning av föräldrapenningen mellan föräldrarna och innebära att män uppmuntras att använda en större andel av föräldrapenningen när barnet är litet.

Under barnets första två år tog kvinnor med barn födda 2015 ut 9 månaders föräldraledighet och män tog ut 2,2 månader. En uppskattning från TCO visar däremot att kvinnor med barn födda 2015 i genomsnitt är borta 14,5 månader från arbete på grund av föräldraledighet och män respektive 3,8 månader. Detta visar att många sparar på föräldrapenningen för att förlänga ledigheten.⁴⁷

44 Chrapkowska & Wold. (2017).

45 Oster. (2021).

46 Moberg. (2019).

47 TCO. (2021).

- Inför en begränsning så att enbart 100 av totalt 480 dagar går att spara till efter barnets tvåårsdag.
- Det bör även utredas om, och i så fall hur, möjligheten till förlängd föräldraledighet genom obetalda dagar bör begränsas.

Utred dagens system med skyddad SGI och lägsta dagarnas funktion

Något som blir allt vanligare är att familjer späder ut sin föräldraledighet genom att under första året inte ta ut full ersättning, samtidigt som den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI) är skyddad⁴⁸. Detta riskerar att slå ekonomiskt hårdast mot kvinnor, som ofta tar den första delen av föräldraledigheten. Konsekvenserna av detta bör utredas och det bör övervägas att strama åt möjligheten till ett friår utan ersättning för att sedan kunna ta ut ytterligare ett år hemma, finansierat av föräldraförsäkringen.

För att skapa ett starkare incitament för särskilt pappor att ta en större del av föräldraledigheten bör man överväga att höja taket i föräldrapenningen och samtidigt se över möjligheten att skärpa villkoren för hur länge vårdnadshavare kan spara dagar samt överväga att minska eller helt slopa de så kallade lägsta dagarna till förmån för fler dagar på sjukpenninggrundande nivå.

- Verka för att utreda dagens system med skyddad SGI under barnets första levnadsår och överväga en ytterligare begränsning.
- Utreda lägsta dagarnas funktion i syfte att minska eller helt slopa dem till förmån för dagar med inkomstbaserad ersättning.

48 Försäkringskassan. (2020).

Våra karriärval

Idag är det inte främst vid lönesättning som kvinnor får sämre förutsättningar än män, utan när arbetsinnehåll fördelas och vid befordringar, som i sin tur är bakomliggande faktorer för lönen.

Krav på arbetsgivare att genomföra karriärkartläggningar

Idag är arbetsgivare skyldiga att göra en årlig lönekartläggning. Lagstiftningen om lönekartläggning finns i diskrimineringslagen (2008:567): arbetsgivare ska arbeta för att upptäcka, åtgärda och förhindra löneskillnader som har samband med kön. Riksrevisionens utvärdering av lönekartläggningarna konstaterar att lönekartläggningarna sällan leder till att osakliga löneskillnader upptäcks, men att de samtidigt innebär en stor administrativ börda för arbetsgivarna.⁴⁹ Det är inte så konstigt då huvuddelen av löneskillnaderna mellan kvinnor och män kan förklaras när man viktat för chefskap, arbetsinnehåll och arbetstidsomfattning. Endast 0,5 procent löneskillnad bland statligt anställda var oförklarlig år 2019.⁵⁰

Kvinnor befordras inte i samma utsträckning som män. Forskning visar att kvinnor utvärderas på erfarenhet och män på potential. Det bekräftas i en studie av ett chefsutvecklingsprogram i en svensk bank, där 115 av de 125 toppcheferna var män.⁵¹ Kvinnornas potential som chefer baserades på visade prestationer och befintlig kompetens i relation till kraven vid en första chefsposition, medan männens potential baserades på uppfattningar om framtiden där männen med träning och mognad förväntades bli chefer.⁵² Anne Boschini skriver i en rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi att befordringsdiskriminering inte går att utesluta som möjlig förklaring till den låga andelen chefer som är kvinnor och att det behövs mer forskning på området.⁵³ Därför bör kartläggningar genomföras för att komma åt befordringsdiskriminering.

- **Utred om lönekartläggningar kan förenklas och anpassas efter arbetsgivarnas storlek.**
- **Genomför karriärkartläggningar.**
- **Initiera forskningsprogram om befordringsdiskriminering.**

Genomför tidsanvändningsstudier på arbetsplatsen

Forskning från USA visar att kvinnor lägger mer tid på arbetsplatsen på uppgifter som i lägre utsträckning leder till en befordran, exempelvis att anordna julfesten, och mindre tid på uppgifter som ger nya rader på CV:t, jämfört med män. Så kallade "low-promotability tasks" eller "hemarbete på kontoret" är

49 Riksrevisionen. (2019).

50 Arbetsgivarverket. (2021).

51 Linghag. (2009).

52 Wahl, Holgersson, Linghag, & Regnö. (2014).

53 Boschini. (2017).

uppgifter som behöver göras, men som alla föredrar om det är någon annan som gör.⁵⁴ Forskarna visar att i grupper med både män och kvinnor är kvinnorna mer benägna att ta på sig och tacka ja till denna typ av uppgifter. Kvinnorna blir också oftare ombudade att utföra dem, både av manliga och kvinnliga chefer. I enkönade grupper försvinner könsskillnaden, det vill säga männen är lika benägna att ta på sig den här typen av uppgifter som kvinnorna.⁵⁵ SCB bör, utöver tidsanvändningen i hemmet, också få i uppdrag att undersöka tidsanvändningen på arbetet för att fånga en eventuell snedfördelning av ”low-promotability tasks”.

- **SCB:s tidsanvändningsstudier vidgas för att även inkludera tidsanvändningen på arbetsplatsen.**

Rekrytering till kvinnodominerade yrken

Inom kvinnodominerade yrken som vård, omsorg, skola och socialtjänst råder stor brist på personal. Skolor och förskolor är tvungna att anställa medarbetare som inte är behöriga. Nästan alla regioner redovisar brist på sjuksköterskor, barnmorskor och psykologer.⁵⁶

Olika regeringar har försökt locka fler studenter att välja utbildningar inom bristyrken genom att öka antalet utbildningsplatser. En granskning gjord av Riksrevisionen visar att detta gett svaga resultat.⁵⁷ En förklaring är att problemet snarare har varit brist på sökande än brist på utbildningsplatser. Vidare skriver Riksrevisionen att en utbyggnad kan vara effektiv om det finns många behöriga sökanden, men att insatser, då det saknas behöriga studenter, bör fokusera på att öka genomströmningen och antalet examinerade.

Minska platser på utbildningar till yrken där det inte råder brist

Ett sätt att öka antalet behöriga sökanden är att se över kurs- och programutbudet vid samtliga lärosäten och minska antalet utbildningsplatser till utbildningar där det inte råder brist. Sådana förändringar bör göras tillsammans med samtliga lärosäten och med yrkeshögskolan.

- **Bygg ut antalet utbildningsplatser inom bristyrken genom att minska antalet utbildningsplatser där det inte råder brist. Sådana förändringar bör göras tillsammans med samtliga lärosäten och med yrkeshögskolan.**

Nationell samordning för att säkerställa rekryteringsbehovet

Offentlig sektor har stora rekryteringsbehov vilket medför både kostnader i

⁵⁴ ”High-promotability tasks” är uppgifter som leder till rader på CV:t, till exempel uppgifter som åstadkommer goda försäljningsresultat inom näringslivet, eller den egna forskningen inom akademien. ”Low-promotability tasks” är alla andra uppgifter, till exempel att ordna julfesten. Babcock, Recalde, & Vesterlund. (2017).

⁵⁵ Babcock, Recalde, & Vesterlund. (2017).

⁵⁶ Socialstyrelsen. (2019).

⁵⁷ Riksrevisionen. (2021).

form av inköp av hyrpersonal och produktionsbortfall i till exempel vården i form av stängda vårdplatser och låg tillgänglighet. Det finns en krisinsikt bland kommuner och regioner om problemen, men frågan som vi ställer oss är ifall det finns kraft i hela landet att kunna genomföra arbetsmiljöförbättringar, erbjuda scheman som skapar balans mellan arbete och fritid. Det gäller inte minst i regioner där arbetskraften sjunker på grund av åldrande befolkning och utflyttning. För att tillgången till arbetskraft ska vara så likvärdig som möjligt föreslår vi att det bör införas en nationell samordning och strategi av långsiktig planering för att säkerställa rekryteringsbehovet till vård, omsorg, skola och socialtjänst.

- **Nationell samordning och strategi för att säkerställa rekryteringsbehovet till vård, omsorg, skola och socialtjänst.**

Kvinnors livsinkomst

Jämställda pensioner

Inkomstgapet mellan kvinnor och män är som störst för pensionärer. När den disponibla inkomsten för personer över 65 år undersöks är inkomstgapet sammantaget 26 procent.⁵⁸ Vad beror det på?

Det svenska pensionssystemet är finansiellt stabilt och utöver allmän pension har 9 av 10 också tjänstepension. Pensionssystemet gör inte skillnad på män och kvinnor, utan problemen med ekonomiska ojämställdheten finns främst på arbetsmarknaden. Ett avgörande faktum är att män tjänar mer än kvinnor i lön under sitt liv, vilket oftast beror på olika yrkesval. Då kvinnor i högre utsträckning än män också har mer ledighet och bortavaro av olika skäl under sitt yrkesliv så påverkar detta sammantaget pensionen på ett påtagligt sätt. Kvinnor har i genomsnitt 90 procent av männens lön och får i genomsnitt drygt 21 procent lägre pension än män vid 65 år. Den allmänna pensionen⁵⁹ är för kvinnor i snitt 12 200 kronor per månad och för männen 15 500 kronor.

Den viktigaste reformen för att höja kvinnors pensioner är att öka kvinnors deltagande på arbetsmarknaden, men det tar tid. Pensionsgapet mellan män och kvinnor har minskat med 5 procentenheter jämfört med årskull 1938, men med nuvarande minskningstakt sluts gapet år 2062 när årskull 1997 fyller 65 år.⁶⁰ Flera reformer har i denna rapport presenterats för att göra arbetslivet mer jämställt och därmed i förlängningen även pensionerna, men i detta avsnitt presenteras även reformer som på ett mer direkt sätt kan bidra till ökad jämställdhet i utbetalningar av pensionen.

58 Pensionsmyndigheten. (2025).

59 Inkomstpension, tillägspension, premiepension och garantipension

60 Folksam. (2016).

Skattereduktion för privat pensionssparande

Eget skatteförmånligt pensionssparande är viktigt ur två perspektiv. Dels för att få högre pension, dels för att staten signalerar vikten av att tidigt själv se över sin situation som pensionär. Om man till exempel går ner i arbetstid under småbarnsåren kan detta kompenseras med att man själv - eller ens partner - sparar extra till ens pension.

Fram till år 2016 fanns privat pensionssparande i Sverige med avdragsrätt från förvärvsinkomsten. Exempelvis år 2010 sparade mer än 2 miljoner personer i privata pensionssparanden, till ett uppskattat värde av avdraget till 11,5 miljarder. Drygt 1,1 miljoner av dessa sparare var kvinnor och storleken på skatteavdraget var ungefär lika mellan män och kvinnor.

I en rapport från Kommunal framgår att hälften av deras pensionerade medlemmar har en privat pensionsförsäkring, som i genomsnitt ger en månadsutbetalning på 1 800 kronor.⁶¹ Det motsvarar 13 procent av deras totala pension och har därmed en stor betydelse för deras ekonomiska standard.

Avdraget var länge mycket förmånligt, men senare år begränsat till 12 000 kr per år och upphörde 2016 (förutom för de som saknar tjänstepension i sin anställning eller näringsverksamhet). Trots detta fortsätter andra att pensions-spara, främst kvinnor, trots att de nu betalar skatt dubbelt på dessa sparpengar: först vid intjänandet och sedan vid utbetalningen av pensionsförsäkringen. Detta visar att många är villiga att ta ansvar för sin pension. Därför tror vi att ett återinförande av ett låst pensionssparande med skatteavdrag ger högre pensioner. Exakt utformning behöver utredas, så det inte bara gynnar dem som betalar statlig inkomstskatt.

- **Inför en skattereduktion för privat pensionssparande.**

Utöka möjligheten att dela pensionen

Idag finns möjlighet för registrerade partners att föra över sin premiepensionsrätt till sin maka, make eller registrerade partner. I princip alla överföringar (98 procent) som görs är från mannen till kvinnan. År 2018 gjordes endast 12 969 överföringar⁶², vilket tyder på att informationen om möjligheten inte är tillräckligt utbredd.

Möjligheten att föra över premiepensionen är en möjlighet för familjer att exempelvis kompensera för att kvinnan tar ett större ansvar för familjen, och därmed tjänar in mindre pension under småbarnsåren. Möjligheten till delning av premiepensionen borde utökas till samborelationer och personer som har gemensamma barn. Du kan idag bara föra över premiepensionsrätter du tjänar in under det år du begär överföringen och åren därefter, men det går inte att föra över den premiepension som redan har tjänats in.

61 Kommunal. (2017).

62 Kirs & Berglöf. (2020).

En utredning bör tillsättas för att se om det går att utöka möjligheterna att dela premiepensionen. Utredningen bör även titta på om premiepensionen automatiskt ska delas mellan gifta makar, sambos och personer som har gemensamma barn och att de som inte vill tillämpa denna regel aktivt skall begära detta. Utredningen bör även se om det går att möjliggöra överföring av redan intjänad premiepension.

- Utöka möjligheten att dela premiepensionen för sambos och de med gemensamma barn.
- Utred möjligheten att automatiskt dela premiepensionen samt att dela redan intjänad premiepension.
- Utred möjligheten att automatiskt dela den intjänade pensionen mellan föräldrar under VAB och föräldraledighet.

Ökat ägande bland kvinnor

Att kvinnor har lägre lön, arbetar deltid i större utsträckning, är föräldralediga och vårdar sjuka barn och anhöriga och går i pension tidigare, påverkar givetvis också ägandet. Kvinnor äger i snitt hälften av vad män äger i Sverige, summerar tankesmedjan Ownershift.⁶³ Av totala kapitalinkomster i Sverige står kvinnor för knappt en tredjedel.⁶⁴

63 Heikensten, Waxin, Sundåker, & Hammarberg. (2019).

64 SCB. (2020).

Att kvinnor exempelvis bara heläger 14 procent av fastigheterna i Sverige påverkar också möjligheten att använda fastigheten som säkerhet för att förverkliga en affärsidé. Men kvinnors mindre ägnade får även reella effekter på kvinnors frihet: en av fem kvinnor menar att hon inte skulle ha råd att skilja sig, om hon skulle vilja.⁶⁵ Det är en inskränkning i kvinnors frihet att fatta beslut om sitt eget liv.

Mer undervisning i privatekonomi i skolan

Det finns flera skäl till kvinnors lägre ägande. Att kvinnor tjänar mindre och har ett mindre sparande påverkar givetvis ägandet, men det finns även andra faktorer.

Grundläggande finansiell läskunnighet och räknefärdighet har visat sig viktigt för att fatta kloka ekonomiska beslut.⁶⁶ Dessa personer är bättre på att spara, hantera lån och skulder och är bättre på att planera för sin pension och förmögenhet.

En studie av tolv OECD länder, exklusive Sverige, visar att kvinnor som grupp har mindre finansiell läskunnighet än män, och dessa könsskillnader har visat sig vara en viktig förklaring till skillnader i förmögenhet och investeringsbeslut. Även i Sverige finns observerade könsskillnader i finansiell läskunnighet⁶⁷ och studier visar att det påverkar deltagande på aktiemarknaden.⁶⁸

- **Mer undervisning i privatekonomi i grundskolan.**

Bättre offentlig statistik om ägande

Bara genom att få bättre kunskap om ägande kan vi långsiktigt få till en förändring. Sverige behöver mer könsuppdelad statistik om ägande: Bolagsverket, Tillväxtverket, SCB, Lantmäteriet är exempel på myndigheter som bör få uppdrag att tillhandahålla ytterligare könsuppdelad statistik.

Dessutom behövs mer internationella jämförelser om ägande. Sverige bör driva på inom OECD för studier om ägande.

- **Bättre offentlig statistik om ägande i Sverige.**
- **Sverige bör driva på inom OECD för studier om ägande.**

65 Danskebank. (2021).

66 Atkinson & Messy. (2012).

67 Skagerlund, Lind, Strömbäck, & Tinghög. (2018).

68 Almenberg. (2015).

Sjukskrivningar och arbetsvillkor i kvinnodominerade yrken

Kvinnor rapporterar i betydligt större utsträckning att man mår psykiskt dåligt och kvinnor är sjukskrivna i nästan dubbelt så stor utsträckning som män, vilket också får konsekvenser för livsinkomster och framtida pension.

Risken för utmattningssyndrom är större för kvinnor med barn i åldern 3-8 år.⁶⁹

En tänkbar förklaring är att det är svårt för kvinnor att få ihop livspusslet med arbete, barn och obetalt hemarbete. En europeisk studie bekräftar ett samband mellan hög sjukskrivning och dubbelarbete.⁷⁰

Sjukfrånvaron är som högst inom vård- och omsorgsyren samt för sociala tjänster, där en majoritet av de sysselsatta är kvinnor.⁷¹ Inom branschen finns ingen skillnad mellan könen. Vid samma typ av arbetsmiljöbelastning upplever kvinnor och män som utför samma arbetsuppgifter också arbetsrelaterad psykisk ohälsa i ungefär samma omfattning.

Enligt en rapport av riksdagens utredningstjänst (RUT) har sjukfrånvaron i offentlig sektor ökat under perioden 2010-2018. Sjukfrånvaron har ökat över tid för både kvinnor och män inom den offentliga sektorn. Under hela perioden har sjukfrånvaron både i absoluta tal och procentuellt varit högre för kvinnor än för män. Det gör att skillnaderna mellan kvinnors och mäns sjukfrånvaro på en övergripande nivå var högre 2018 än vad den var 2010. Såväl bland kvinnor som män är sjukfrånvaron högst i kommunerna inom den offentliga sektorn. Det finns regionala och lokala variationer i sjukfrånvaron, men enligt riksdagens utredningstjänst har kvinnors sjukfrånvaro aldrig varit lägre i något län eller någon kommungrupp än vad männens sjukfrånvaro var som högst i något län eller någon kommungrupp 2010 respektive 2018.

Försäkringskassans statistik över antal sjukskrivningsdagar per förvärvsarbetande inom olika yrkesgrupper visar att bland yrkesgrupperna med relativt hög sjukfrånvaro återfinns kvinnodominerande yrkesgrupper såsom arbetsförmedlare, barnskötare, fritidspedagoger, förskollärare, sjuksköterskor, socialförsäkringshandläggare, socialsekreterare och undersköterskor.

Enligt Försäkringskassan framgår också att personalsammansättningen i form av exempelvis kön, yrke och ålder förklarar att sjukfrånvaron är högre inom den offentliga sektorn än inom den privata sektorn. Inom den offentliga sektorn finns det yrkesgrupper med relativt hög andel kvinnor och som har arbetsuppgifter med kända arbetsmiljörisker, men det finns flera tänkbara förklaringar till skillnader i sjukfrånvaro mellan offentliga och privata arbetsgivare. Resultaten från analysen visar att risken för sjukskrivning inte är högre hos offentliga än privata arbetsgivare när hänsyn tas till personalsammansättningen.

69 Försäkringskassan. (2020).

70 Nilsen W., Skipstein, Østby, & Mykletun. (2017).

71 Försäkringskassan. (2020).

Den teoribildning som har visat sig ha störst betydelse för att förklara sjukfrånvaro i psykiatriska diagnoser är ansträngnings-belöningsmodellen (Effort-Reward Imbalance theory - ERI).⁷² En obalans mellan ansträngning och belöning och i synnerhet svag belöning ökar markant risken för sjukfrånvaro i psykiatriska diagnoser.

Belöningsdimensionen i ERI-modellen innefattar lön, men också social uppskattning, status, anställningstrygghet och utvecklingsmöjligheter. Få studier av ERI-modellen har genomförts på data från Sverige, men en svensk studie har visat att obalans mellan ansträngning och belöning markant ökar risken för sjukfrånvaro i psykiatriska diagnoser. Samma studie visade att den största problematiken för kvinnor var bristande belöning i offentlig sektor och otrygg anställning i privat sektor.⁷³

NYHET 2025

Stödjande insatser till föräldrar vars barn lider av psykisk ohälsa

Suicidförsök och suicid bland barn och unga är ett allvarligt samhällsproblem som har tragiska konsekvenser både för den drabbade individen och för dess anhöriga. Tyvärr är förekomsten av dessa samhällsproblem på en oroväckande hög nivå,⁷⁴ en utveckling som tyvärr inte har vänts utan snarare stärkts sedan 2020-talets början.⁷⁵

Föräldrar vars barn lider av allvarlig psykisk ohälsa eller är i riskzonen för suicid står inför en extremt påfrestande situation, inte minst då de själva kan komma att begränsa sitt sociala umgänge och externa mötesplatser till följd av barnets psykiska besvär, vilket i sin tur riskerar att resultera i en ofrivillig isolering.⁷⁶ Därutöver kan syskon till barn som lider av psykisk ohälsa komma att drabbas negativt, vilket i sin tur ökar pressen på föräldrarnas redan ansträngda situation.⁷⁷ Det är därför av yttersta vikt att de får rätt stöd och vägledning för att kunna hantera situationen på bästa sätt.

I dag erbjuder Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) viss behandling för barn och unga som lider av psykisk ohälsa, men färre insatser riktas mot föräldrars eventuella stödbehov, särskilt i fråga om separat vårdkontakt som inte är ihopslagen med barnets individuella stödinsatser. Detta trots att nära anhöriga alltså riskerar att drabbas av negativa konsekvenser. Föräldrar till barn med suicidal tankar eller pågående allvarlig psykisk sjukdom bör därför också erbjudas stödjande insatser för att hantera sina egna känslomässiga reaktioner.

- **Uppdra åt Socialstyrelsen att uppdatera de nationella riktlinjerna avseende behandling av psykisk ohälsa inom BUP, där föräldrar till barn med allvarlig psykisk ohälsa, suicidförsök eller suicid alltid ska erbjudas remiss till psykolog inom vuxenpsykiatri.**

⁷² Persson & Rossin-Slater. (2019).

⁷³ Lidwall. (2016).

⁷⁴ MUCF. (2024).

⁷⁵ Socialstyrelsen. (2022b).

⁷⁶ Gubman & Tessler. (1987).

⁷⁷ 1177. (2025b).

Ersätt friskvårdsbidrag med friskvårdsavdrag

Ersätt skattefrihet för friskvårdsbidrag upp till 5000 SEK med ett RUT-liknande avdrag för friskvård. Tillgången till skatteavdrag på friskvård blir då individuell, inte en fråga om arbetsgivarens prioritering.

- **Ersätt skattefrihet för friskvårdsbidrag upp till 5000 kronor med ett avdrag för friskvård.**

Forskning om kvinnors sjukskrivningar

Kvinnor är sjukskrivna i nästan dubbelt så hög utsträckning som män. Den relativa sjukfrånvaron ökar också betydligt i samband med en sjukhusinläggning i jämförelse med män. Skillnader förekommer oavsett vilka diagnoser som är bakgrund till sjukskrivningen, men skillnaden är som störst vid psykiska diagnoser.⁷⁸ Längre sjukskrivning innebär ofta att vägen tillbaka till arbete är längre och svårare, vilket innebär att den stora skillnaden riskerar att få omfattande konsekvenser över tid.

- **Initiera ett forskningsprogram om kvinnors psykiska ohälsa.**

Träning på arbetstid

Psykiska diagnoser är den vanligaste orsaken till långvarig sjukskrivning i Sverige idag. Tidigare studier har identifierat personer som arbetar i så kallade kontaktyrken som särskilt drabbade av utmattningssyndrom.⁷⁹ Kontaktyrke kan beskrivas som yrken inom vård, skola och omsorg främst inom kommuner och landsting. Antalet nya långa sjukfall med en psykisk diagnos mer än fördubblades för anställda inom kontaktyrken i kommunal sektor mellan åren 2009 och 2014.⁸⁰

Träning på arbetstid lönar sig. En studie från Karolinska institutet och Stockholms universitet visar att sjukskrivningskostnaderna minskar, anställdas välmående ökar och produktiviteten förblir lika hög om en del av arbetstiden ägnas åt träning. Sjukskrivningskostnaderna sjönk med 21 procent i en testgrupp som fick möjlighet att träna på arbetstid.⁸¹

Rätt att träna på arbetstid har haft en positiv effekt på sjukskrivningar och bör därför införas inom offentlig vård och omsorg.

- **Inför rätt till fysisk träning på arbetstid för medarbetare inom vård och omsorgs verksamhet, såsom sjuksköterskor, undersköterskor och sjukbiträden.**

78 Riksrevisionen. (2019).

79 AFA Försäkring. (2015).

80 AFA Försäkring. (2015).

81 Thiele Schwarz & Hansson. (2011).

Renodla arbetsuppgifter och lätta den administrativa bördan

Sjukskrivningar innebär stora kostnader för samhället. Enligt Skandia uppgick den totala kostnaden för individ, arbetsgivare och samhället i stort till 66 miljarder kronor år 2021.⁸² Av dessa kostnader avser närmare hälften kostnader för sjukskrivningar kopplade till psykisk hälsa. Arbetsbelastningen inom den offentliga sektorn måste minska.

- **Minska arbetsbelastningen i offentlig sektor genom att renodla arbetsuppgifter och lätta på den administrativa bördan.**

Motverka skillnader i hälso- och sjukvårdens bedömning av arbetsförmåga

Kvinnor är sjukskrivna i nära dubbelt så hög utsträckning som män. Den relativa sjukfrånvaron ökar också betydligt i samband med en sjukhusinläggning i jämförelse med män. Skillnader förekommer oavsett vilka diagnoser som är bakgrund tillsjukskrivningen, men skillnaden är som störst vid psykiska diagnoser.⁸³ Det är viktigt att öka medvetenheten om olika sjukdomar och deras påverkan på sjukskrivningar på arbetsmarknaden, inte minst för att främja jämställdhet, särskilt eftersom Riksrevisionen visar att kvinnor med psykiatrisk diagnos sjukskrivs oftare än män med samma diagnos och arbetsförmåga. Till exempel är kvinnor som diagnostiserats med lindrig eller medelsvår psykisk sjukdom sjukskrivna 30 procent mer än män med motsvarande sjukdomsbild och arbetsförmåga.⁸⁴

- **Utred hur skillnader i hälso- och sjukvårdens bedömningar av arbetsförmåga kan motverkas**

82 Skandia. (2021).

83 Försäkringskassan. (2023).

84 Riksrevisionen. (2019).

Referenser

- AFA Försäkring. (2015). Psykiska diagnoser i kontaktyrken inom vård, skola och omsorg. AFA Försäkring.
- Almenberg, J. o. (2015). Gender, Stock Market Participation and Financial Literacy. *Economic Letters*, Vol. 137 sid. 140-142.
- Arbetsgivarverket. (den 03 03 2021). Fortsatt minskade löneskillnader mellan kvinnor och män i staten. Hämtat från Arbetsgivarverket: <https://www.arbetsgivarverket.se/nyheter--press/nyheter/2019/fortsatt-minskade-loneskillnader-mellan-kvinnor-och-man-i-staten/>
- Atkinson, A., & Messy, F.-A. (2012). *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study*. OECD Working Papers on Finance.
- Azmat, G., Hensvik, L., & Rosenqvist, O. (2020). Familjebildning och karriär - konsekvenser av oförutsägbart frånvaro. Uppsala: IFAU.
- Babcock, L., Recalde, M., & Vesterlund, L. (2017). Gender Differences in the Allocation of Low-Promotability Tasks: The Role of Backlash. *107(5): 131-35.: American Economic Review*.
- Boschini, A. (2017). Olika kön, olika lön - en ESO-rapport om diskriminering på arbetsmarknaden. Stockholm: Institutet för social forskning (SOFI).
- Chrapkowska, C., & Wold, A. (2017). Praktika för blivande föräldrar - Gravidfakta och barnkunskap på vetenskaplig grund. Wahlström & Widstrand.
- Danskebank. (den 13 04 2021). Kvinnor i Sverige har inte råd att separera. Hämtat från Danskebank: <https://danskebank.se/privat/bli-kund/bli-kund/tco/kvinnor-i-sverige-har-in-te-raad-att-separera>
- Ekonomifakta. (2025). *Företagare per kön - internationellt*. https://www.ekonomifakta.se/sakomraden/foretagande/naringslivet/foretagare-per-kon-internationellt_1209581.html
- Ekonomifakta. (2024). *Kvinnor i chefsposition*. Hämtad 2025-03-07 från: https://www.ekonomifakta.se/sakomraden/foretagande/naringslivet/kvinnor-i-chefsposition_1209568.html
- Ekonomifakta. (2024). *Lönegapet mellan kvinnor och män*. Lönegapet mellan kvinnor och män
- Folkhälsomyndigheten. (2024). Psykisk hälsa och suicidprevention. Hämtad 2025-03-01 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/>
- Folksam. (2016). Vägen till ett pensionssystem i världsklass.
- Försäkringskassan. (2020). *Betald och obetald ledighet*.
- Försäkringskassan. (2025-02-20). Fler dubbeldagar och nya regler för vem som kan få föräldrapenning. <https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder/foraldrapenning/fler-dubbeldagar-och-nya-regler-for-vem-som-kan-fa-foraldrapenning>
- Försäkringskassan. (2023). *Rekordmånga sjukskrivningar på grund av stress*. <https://www.forsakringskassan.se/nyhetsarkiv/nyheter--press/2023-10-17-rekordmanga-sjukskrivningar-pa-grund-av-stress>
- Försäkringskassan. (2020). Sjukfrånvaro i psykiatriska diagnoser.
- Försäkringskassan. (2023). *Psykisk ohälsa i dagens arbetsliv*. Stockholm: Försäkringskassan.
- Försäkringskassan. (2024). Intyg och utlåtande för vård av barn (vab). Hämtad 2025-03-01 från: <https://www.forsakringskassan.se/halso-och-sjukvarden/foralder-och-barn/intyg-och-utlatande-for-vard-av-barn-vab>
- Gubman, G. D. & Tessler, R. C. (1987). *The impact of mental illness on families: Concepts and priorities*. *Journal of Health and Social Behavior*, 28(1), 92-102. <https://doi.org/10.1177/019251387008002005>.
- Halldén, K. (2014). Könsssegregering efter yrke på den svenska arbetsmarknaden år 2000-2010 . Delegationen för jämställdhet i arbetslivet.
- Heikensten, E., Waxin, L., Sundåker, C., & Hammarberg, E. (2019). Vem äger Sverige? - En nollmätning av ägandet i Sverige. Ownershift.

Hyresrättsföreningen. (2025). *Ett eget rum - bostadsfrågan ur ett jämställdhetsperspektiv*.

IFAU. (uå). *Vet vi varför sjukskrivningstalen varierar?*. Hämtad 2025-03-01 från: <https://www.ifau.se/Press/Forskningssammanfattningar/Vet-vi-varfor-sjukskrivningstalen-varierar/>

Jämställdhetsmyndigheten. (2025). *Sverige ska vara ett jämställt land*. Hämtad 2025-03-01 från: <https://jamstalldetsmyndigheten.se/jamstalldhet-i-sverige/>

Kirs, K., & Berglöf, E. (2020). Jämställda pensioner, föredragning. Jämställda pensioner, föredragning (s. 22). Stockholm: Pensionsmyndigheten.

Kommunal. (2017). Efter sista löneutbetalningen. Kommunal.

Lidwall, U. (2016). Effort-reward imbalance, overcommitment and their associations with all-cause and mental disorder long-term sick leave - A case-control study of the Swedish working population. *International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health*, 29(6).

Linghag, S. (2009). Från medarbetare till chef : kön och makt i chefsförsörjning och karriär. Stockholm: KTH.

Moberg, Y. (2019). Snabbhetspremien : Högre föräldrapenning för kvinnor ger mindre jämställt uttag. Uppsala: IFAU.

Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällesfrågor (MUCF). (2024). *Ung idag*. Stockholm: MUCF

Nilsen, W., Skipstein, A., Østby, K. A., & Mykletun, A. (2017). Examination of the double burden hypothesis-a systematic review of work-family conflict and sickness absence. *The European Journal of Public Health*, 27(3):465-471.

Oster, E. (den 13 04 2021). "Is breast really best? I looked at all the data to find out", publicerad i *The Guardian* 2019-06-20, refererat till hennes bok "Cribsheet: A Data-Driven Guide to Better, More Relaxed Parenting, from Birth to Preschool" (2019). Hämtat från *The Guardian*: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2019/jun/20/is-breast-really-best-i-looked-at-all-the-data-to-find-out>

Pensionsmyndigheten. (2025-01-09). Vanliga missuppfattningar om pensionen. Hämtad 2025-03-07 från: <https://www.pensionsmyndigheten.se/forsta-din-pension/sa-fungerar-pensionen/vanliga-missuppfattningar-om-pensionen>

Persson, P., & Rossin-Slater, M. (2019). When Dad Can Stay Home: Fathers' Workplace Flexibility and Maternal Health. *Research Institute of Industrial Economics*.

Regeringen. (2025). Om regeringens prioritering: Migration och integration. Hämtad 2025-03-07 från: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/regeringens-prioriteringar/migration-och-integration/om-regeringens-prioritering-migration-och-integration/>

Riksdagens utredningstjänst. (2024). 2024:1459.

Riksrevisionen. (2017). Bostadsbidraget - ur ett fördelnings- och arbetsmarknadsperspektiv. Stockholm: Riksrevisionen.

Riksrevisionen. (2019a). RiR 2019:19: *Jämställd sjukfrånvaro - bedöms män och kvinnor likvärdigt i sjukskrivningsprocessen?* Stockholm: Riksrevisionen

Riksrevisionen. (2019b). Diskrimineringslagens krav på lönekartläggningar. Riksrevisionen.

Riksrevisionen. (2020b). Rutavdraget - konsekvenser av reformen. Stockholm: Riksrevisionen.

Riksrevisionen. (2021). Riktade utbyggnadsuppdrag till universitet och högskolor - regeringens styrning genom utformning och uppföljning. Riksrevisionen.

SCB. (2020). På tal om kvinnor och män - lathund om jämställdhet. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

SCB. (2024). Fler kvinnor än män pluggar vidare - gapet växer i många kommuner Fler kvinnor än män pluggar vidare - gapet växer i många kommuner

Skandia. (2018). *Hög examensålder sänker pensionen*. Skandia.

Skandia. (2022). *Samhällskostnaden för längre sjukskrivningar: 66 miljarder kronor*. Hämtad 2025-03-07 från: <https://www.skandia.se/om-oss/press-media/rapporter/2022/samhällskostnaden-for-langre-sjukskrivningar-66-miljarder-kronor>

- Skolverket. (2025a). *Rätt till förskola*. Hämtad 2025-03-10 från: <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/ratt-till-forskola>
- Skolverket. (2025b). *Fritidshem och öppen fritidsverksamhet*. Hämtad 2025-03-10 från: <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/fritidshem-och-oppen-fritidsverksamhet>
- Socialstyrelsen (2014). *Minska risken för plötslig spädbarnsdöd. Sex råd till dig som förälder*. Artikelnummer: 2014-8-2.
- Socialstyrelsen. (2018). *Statistik över dödsfall*. Hämtad från: https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2022-12-8275.pdf?utm_source=chatgpt.com
- Socialstyrelsen. (2019). *Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvård samt tandvård*. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. (2022). *Ökning av nya fall av avsiktlig självdestruktiv handling bland flickor under pandemiåret 2021*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Somnell, M. (den 12 04 2021). *Allt fler barn kan prata med sin pappa*. Hämtat från Aftonbladet: <https://www.aftonbladet.se/family/a/9m7gEp/allt-fler-barn-kan-prata-med-sin-pappa>
- SOU. (2010:67). *I rättan tid? Om ålder och skolstart*.
- Stanfors, M., & Welander Tärneberg, A. (2020). *Det obetalda hem- och omsorgsarbets fördelning - en fråga om jämställdhet med relevans för ekonomisk jämlikhet: Underlagsrapport till Jämlikhetskommissionen*. Jämlikhetskommissionen.
- Stockholm stad. (2024). *Förskola*. Hämtad 2025-03-10 från: <https://forskola.stockholm/att-ga-pa-forskola/oppettider-och-schema/>
- Storbritannien regering. (u.d.). *Parental bereavement pay and leave*. Hämtad från: <https://www.gov.uk/parental-bereavement-pay-leave>
- Sylva, K., Stein, A., Leach, P., Barnes, J., & Malmberg, L.-E. o.-t. (2011). Effects of early child-care on cognition, language, and task-related behaviours at 18 months: an English study. *British Journal of Developmental Psychology*, s. 18-45.
- Sveriges Kvinnoorganisationer. (2024). *Ny rapport visar att lönerna kvinnodominerade yrken halkar efter allt mer*. <https://via.tt.se/pressmeddelande/3691086/ny-rapport-visar-att-lonerna-kvinnodominerade-yrken-halkar-efter-allt-mer?lang=sv>
- Sveriges radio. (2024). *Vabbande tonårsföräldrar ökar - psykisk ohälsa en av orsakerna*. Hämtad 2025-03-10 från: <https://www.sverigesradio.se/artikel/vabbande-tonarsforaldrar-okar-psykisk-ohalsa-en-av-orsakerna>
- TCO. (den 12 04 2021). *Föräldrapenning och föräldraledighet under barnens två första år*. Hämtat från TCO: <https://www.tco.se/tco-tycker/jamstallldhet-och-mangfald/foraldrapenning-och-foraldraledighet-under-barnens-2-forsta-ar/>
- Thiele Schwarz, U. v., & Hansson, H. (2011). Employee self-rated productivity and objective organizational production levels: effects of worksite health interventions involving reduced work hours and physical exercise. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 53(8): 838-44.
- Umeå kommun. (2025). *Förskola under föräldraledighet*. Hämtad 2025-03-10 från: <https://www.umea.se/forskolaskolaochutbildning/forskola/avgifterochregler/forskolaunderforaldraledighet.4.32f8dd1118846449eed1aa6a.html>
- Wahl, A., Holgersson, C., Linghag, S., & Regnö, K. (2014). *Chefskapets könsmärkta villkor I Kunze, Astrid & Thorburn Karin (eds.) Yrke, karriär och lön - kvinnors och mäns olika villkor på den svenska arbetsmarknaden, SOU 2014:81 (pp. 165-187)*. Stockholm: Forskningsrapport för Delegationen för jämställdhet i arbetslivet.
- Vetenskapsrådet. (2015). *EN LIKVÄRDIG FÖRSKOLA FÖR ALLA BARN - INNEBÖRDER OCH INDIKATORER*. 2015: Vetenskapsrådet.

A young woman with long brown hair is walking along a paved path in a park. She is wearing a white t-shirt, light brown trousers, and white sneakers. She is smiling and talking on a black smartphone held to her ear. In her left hand, she holds a white disposable coffee cup. A brown jacket is slung over her right shoulder. The background is filled with lush green trees and a clear sky. To the left, there is some outdoor exercise equipment. The overall atmosphere is bright and positive.

Så ökar vi
kvinnors trygghet

Inledning

Sverige har kommit långt i arbetet för jämställdhet och kvinnors rättigheter. Bara sedan valet 2022 har Moderaterna infört bland annat utökat kontaktförbud, obligatorisk häktning vid våld i nära relation, skärpta straff för vålds- och sexualbrott och rejäla satsningar mot det ekonomiska våldet. Dessutom går rättsväsendet igenom en historisk rustning. Det finns dock mycket kvar att göra på trygghetsområdet. I början av 2025 kunde vi läsa skrämmande siffror om att så många som var femte kvinna i Sverige har blivit utsatt för sexuellt våld.¹ Samtidigt är det i snitt endast fem av hundra anmälda våldtäkter som resulterar i en fällande dom.² Det hedersrelaterade våldet fortsätter drabba unga flickor runtom i svenska kommuner. Ofta går det oupptäckt, då det saknas både kunskap och verktyg som är förebyggande och motverkande. Mörkertalet är alltså enormt. Miljoner kvinnor i Sverige saknar alltså det som borde vara en mänsklig rättighet: känslan av trygghet.

De stora politiska framsteg som gjorts inom trygghetsområdet de senaste två åren är inte tillräckliga och frågan måste prioriteras lika högt framåt. Rejäla krafttag krävs för att öka tryggheten för kvinnor. I följande text sätts ljuset på särskilt angelägna områden och lägger fram konkreta förslag för att bland annat komma åt det ekonomiska våldet, för att klara upp fler sexualbrott, och för att nå det hedersrelaterade våldet.

Våld i nära relation och sexualbrott

Under 2024 uppgick antalet anmälda våldtäkter mot kvinnor till 5 167, vilket var 148 fler brott än 2023. Drygt en tredjedel av dessa avsåg våldtäkter utförda av en närstående i parrelation. Under 2024 anmäldes också 9 984 fall av sexuellt ofredande, där antalet anmälda brott mot kvinnor ökade med 7 procent från 2023.³ Att vända utvecklingen för att fler kvinnor ska känna sig trygga utomhus på stan, i sitt bostadsområde och i sitt hem är därför ödesfrågor för jämställdheten.

När det gäller våldtäktsanmälningar klaras bara 15 procent av fallen upp.⁴ Den självrapporterade utsattheten för sexualbrott är samtidigt högre än antalet anmälda brott, vilket gör mörkertalet stort.⁵ Det är rimligt att anta att benägenheten att anmäla minskar när så få fall klaras upp. Fler måste känna sig trygga i att anmäla sexualbrott och utredningarna måste gå snabbare. Förslagen nedan syftar till att minska antalet sexualbrott, att fler sexualbrott ska klaras upp och att fler brottsoffer ska få upprättelse.

1 DN. (2025).
2 BRÅ. (2019).
3 BRÅ. (2024).
4 BRÅ. (2020).
5 Ibid.

Rätt till målsägandebiträde i högre instanser

- Inför rätt till målsägandebiträde även i hovrätten och i högsta domstol, i mål avseende våld i nära relation, sexualbrott och hedersrelaterad brottslighet.
- Inför rätt för målsägande att byta målsägandebiträde i och med överklagan och prövning i hovrätten och högsta domstolen.

Ett målsägandebiträde ska alltid utses i sexualbrottsmål, om det inte är uppenbart onödigt.⁶ Målsägandebiträdet ska ta tillvara brottsoffrets intressen och kan till exempel föra skadeståndstalan i brottmålet om inte åklagaren gör det. Den ska också vara ett stöd och hjälp till målsägande.⁷ Sedan lagändringen 2018 har målsägandebiträdet kvar sin uppgift enbart fram tills dess att tiden för att överklaga tingsrättens dom går ut.⁸ Skulle målet överklagas till hovrätten följer målsägandebiträdet inte automatiskt med utan ett nytt måste utses av hovrätten. Då ska hovrätten fatta beslut om målsägandebiträde baserat på om målsägande ska höras i hovrätten, vad som ska prövas i fråga om skadestånd och om det finns något annat särskilt skäl.⁹

Målsägande kan potentiellt alltså bli av med sitt målsägandebiträde innan fallet är slutgiltigt prövat. Även om målsägande sällan hörs i hovrätten så att detta ändå kan bli aktuellt, och då borde målsägande ha rätt till samma målsägandebiträde om den så önskar. Om den önskar byta målsägandebiträde, till exempel ifall målsägande yrkar på ett högre skadestånd och inte uppfattar att målsägandebiträdet kommer verka för det, bör målsägande således kunna ges möjlighet att önska nytt målsägandebiträde, alternativt tilldelas en ny av hovrätten om denne inte finner en sådan på egen hand. Åklagaren ska ha en objektiv roll i rättegången, därför är denna inte lämplig att agera stöd till målsägande oavsett om denna deltar under förhandlingen eller ej. Målsägande borde även i hovrätten ha någon att kunna vända sig till med frågor inför, under och efter förhandling, vilket är målsägandebiträdets uppgift, inte åklagarens primärt.

En förändrad förtalslagstiftning

- Introducera en tydligare definition av "skyddsvärt intresse" i svensk förtalslagstiftning som ger domstolar större utrymme att väga om spridning av förtal kan vara försvarligt på grund av allmänintresse eller för att skydda andra personer.
- Åklagare ska i högre grad kunna ta initiativ till offentliga åtal i förtalsmål som rör sexuella övergrepp eller andra allvarliga brott där förövaren exponeras av offret.

6 Lag 1988:609 om målsägandebiträde. (1988).

7 Sveriges Domstolar. (2019).

8 Lag 1988:609 om målsägandebiträde. (1988).

9 Lag 1988:609 om målsägandebiträde. (1988).

Den svenska och den norska förtalslagstiftningen

Enligt svensk lagstiftning innebär förtal att någon sprider negativa uppgifter om en annan person som kan skada den personens anseende. I den svenska lagstiftningen spelar det ingen roll om uppgifterna är sanna eller falska, utan lagen syftar till information som kan leda till att personen i fråga blir utsatt för missaktning från omgivningen. Däremot kan det finnas undantag om personen haft skäl att sprida informationen och om det kan anses försvarligt, till exempel i viss journalistik där det finns ett allmänintresse. Den utsatta personen måste ofta själv väcka åtal, vilket innebär att många förtalsmål drivs som enskilda åtal och inte av åklagare. Undantag finns dock för särskilt allvarliga fall där en åklagare kan välja att driva ärendet. På senare tid har förtalsmål som rör sociala medier och internet blivit allt vanligare, och även här gäller lagstiftningen.¹⁰

Den norska lagstiftningen liknar den svenska men har några skillnader i detaljer och tillämpning. I Norge innebär förtal att sprida uppgifter om en person som är avsedda att skada deras rykte eller anseende. Även i Norge kan förtal omfatta både sanna och falska uppgifter. Om uppgifterna är sanna kan det i vissa fall vara försvarligt att sprida dem, särskilt om det finns ett starkt allmänintresse i att uppgifterna kommer fram. Rätten kan göra undantag om det finns en godtagbar anledning till spridningen, och om detta anses vara socialt försvarbart. Förtalsmål kan anmälas av den skadelidande personen, men i vissa allvarliga fall kan åklagare driva fallet. Precis som i Sverige blir förtalsmål som rör digitala plattformar och sociala medier allt vanligare i Norge. Norsk lagstiftning om förtal är på många sätt lik den svenska, men har vissa nyanser i hur försvarbarhet bedöms.¹¹

Svensk lagstiftning erkänner alltså ”försvarbarhet” som en möjlighet att undgå ansvar för förtal om uppgifterna anses vara av allmänintresse och om det finns sakliga skäl att sprida dem. Även om uppgifterna är sanna, kan spridning ändå anses vara förtal om det inte är motiverat av ett tydligt allmänintresse. I norsk lagstiftning är det tydligare specificerat att förtal kan vara tillåtet om det finns ett ”skyddsvärt intresse” i att uppgifterna sprids. Gränsen för vad som anses vara allmänintresse kan därmed vara något bredare i Norge, särskilt om syftet med spridningen är att avslöja allvarliga missförhållanden. I Sverige måste den förtalade personen ofta själv driva förtalsmål som ett enskilt åtal, eftersom allmänna åklagare sällan tar upp sådana mål. Norska åklagare är mer benägna att ta upp förtalsfall, särskilt om det rör sig om grova brott där samhällets intresse tydligt motiverar åtal.

Offer för sexuella övergrepp och förtalsmål

När ett offer för sexuella övergrepp väljer att offentligt gå ut med sin upplevelse och förövare i Sverige respektive Norge, kan de små men viktiga skillnaderna

¹⁰ Brottsbalken. (uå).

¹¹ Norska straffeloven. (uå).

i förtalslagstiftningen påverka utgången. Om en person offentligt namnger sin förövare i Sverige, skulle domstolen pröva om det fanns ett ”försvarbart syfte” i att sprida uppgifterna. Även om uppgifterna är sanna, kan spridningen ändå anses som förtal om domstolen bedömer att det saknades ett tillräckligt allmänintresse. Detta kan leda till att offret döms för förtal, särskilt om anklagelsen skett på sociala medier.

I Norge skulle domstolen i ett liknande fall bedöma om det fanns ett ”skyddsvärt intresse” av att sprida informationen om förövaren. Om uppgifterna anses viktiga för att exempelvis varna andra eller belysa ett större problem i samhället, kan norska domstolar vara mer benägna att anse spridningen som försvarlig. Norska domstolar lägger ofta större vikt vid den skada och kränkning som offret utsatts för, vilket kan innebära att de ser mer överseende på offrets rätt att dela sin historia. Detta kan leda till ett frikännande i Norge, där samma handling i Sverige hade kunnat leda till en fällande dom. Förtalslagstiftningen i Sverige är alltså till viss del avskräckande, och kan göra att offer tvekar att exponera förövaren av rädsla för rättsliga påföljder. I Sverige måste offret även i de flesta fall driva ett sådant förtalsfall själv, vilket gör det svårare och mer kostsamt om förövaren väljer att stämma dem för förtal. Detta kan avskräcka personer från att tala öppet om sina upplevelser, eftersom offret måste täcka kostnaderna för rättsprocessen. I Norge finns det något större chans att en åklagare kan vara villig att driva ett fall där en utsatt person hänger ut sin förövare. Detta kan ge offret större stöd, i form av exempelvis en offentlig försvarare. Det minskar den ekonomiska bördan för att försvara sig, och kan innebära att fler vågar exponera sina förövare utan samma risk för rättsliga konsekvenser.

- **Ge regionerna i uppdrag att garantera kompetens för att ta emot personer utsatta för våldtäkt inom akutsjukvården.**

Om någon blivit utsatt för en våldtäkt är det viktigt att vården också har kompetens för att bemöta, ta hand om och säkra bevis. Det bör öka möjligheten att säkra bevis som kan användas i en eventuell polisutredning och dessutom bidra till att brottsoffer, trots rädsla och ångest, vågar söka sig till vården. Regionerna bör få i uppdrag att garantera rätt kompetens inom akutsjukvården för att säkra att vårdpersonal har rätt kunskap om såväl medicinsk vård och psykologiskt stöd som bevisinsamling.

- **Sätt upp ett tydligt nationellt mål om att alla kvinnor ska frågas om våldsutsatthet på MVC och BVC och förstärk utbildningen för vårdpersonal i att upptäcka tecken på våldsutsatthet**

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter ska hälso- och sjukvården, om en vuxen visar symtom eller tecken som väcker misstanke om att hon/han har utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående, fråga den personen i enrum om orsaken.¹² En orosanmälan ska göras till socialtjänsten om det finns barn i hem-

¹² SOFS 2014:4 8 kap, 9§

met, man ska informera om möjligheterna till vård, stöd och hjälp, dokumentera symtom, skador och åtgärder (under skyddade sökord) och fastställa rutiner på arbetsplatsen för att utveckla och säkra kvaliteten i arbetet med våldsutsatta. Trots detta visar en rapport från Region Stockholm att bland de kvinnor som lever med pågående våld i en nära relation har över 75 procent aldrig fått frågan om våld när de besökt hälso- och sjukvården i regionen. Mödrahälsovården missar enligt rapporten att fråga omkring 40 procent av de våldsutsatta gravida kvinnorna.¹³ Att detta i dag enbart är en rekommendation innebär att det inte är tvingande och inte heller ger några konsekvenser om det inte följs.

- **Begränsa förälders rätt till vårdnad och umgänge när denne blivit dömd för att ha utsatt barnet eller den andra föräldern för våld och begränsa umgängesrätten för våldsutövande förälder under pågående brottsutredning.**

Alldeles för många barn upplever våld i sin familj. Enligt BRÅ lever cirka 150 000 barn i Sverige tillsammans med en förälder som blivit misshandlad av den andra föräldern.¹⁴ Ungefär vart tredje barn vars pappa dödat mamman har sin morddömde pappa som vårdnadshavare¹⁵. Det är inte rätt mot barnet, och bristen på konsekvenser skickar en helt felaktig signal om att samhället inte tar våld mot kvinnor på tillräckligt stort allvar. Här pågår ett viktigt reformarbete från regeringen, som vi följer.

¹³ Region Stockholm. (2020).

¹⁴ BRÅ. (2020).

¹⁵ Unizon Kvinnojourer. (uå).

- **Tillsätt en utredning om hur fler sexualbrottsutsatta kan få hjälp med psykiatrisk traumavård även lång tid efter ett sexuellt övergrepp.**

Flickor som någon gång utsatts för sexuella övergrepp löper 26 gånger högre risk att söka vård på grund av självmordsförsök än andra jämnåriga flickor.¹⁶ Det är ett samhällsproblem som vi måste lösa. I dag finns på många håll problem med långa köer till psykiatrisk vård och många vet inte heller vart i psykiatrin de ska vända sig. Sverige har undertecknat Istanbulkonventionen, som bland annat innebär att vi förbundit oss till att det ska finnas lättillgänglig traumavård och specialiserade icke-akuta stödtjänster för sexualbrottsutsatta. Detta är något Sverige fått kritik för att inte ha prioriterat eller uppfyllt.¹⁷ Traumatisering efter sexuella övergrepp kan visa sig långt senare och för många tar det lång tid att berätta om vad man blivit utsatt för. Mer behöver göras för att de som vågar berätta om sina fruktansvärda upplevelser och trauman ska få specialiserad hjälp direkt när de berättar.

- **Förhör alltid den som är skäligen misstänkt för ett sexualbrott - och så snabbt som möjligt**

När en våldtäkt anmäls öppnas det en utredning i 94 procent av fallen. Målsäganden förhörs i nio utredningar av tio, medan den misstänkte blir förhörd i ungefär hälften av fallen. Ungefär sju procent av alla anmälningar leder sedan till åtal. Den vanligaste anledningen till att utredningar läggs ner på vägen är bristande bevisning följt av att utredningen väcker tvivel.¹⁸ Att säkra alla bevis så snabbt som möjligt är alltså av yttersta vikt, särskilt eftersom många anmäler sexualbrott en lång tid efter att de begåtts.

Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten har granskat 214 sexualbrott från sex olika åklagarkammare och motsvarande polisområden. I 26 procent av fallen har inget förhör hållits med den/de misstänkta. Deras bedömning är att där förhör inte genomförts med den misstänkte så borde detta ha gjorts i en tredjedel av fallen.¹⁹ BRÅ bedömer att förbättringar i utredningarna skulle kunna leda till att några fler procentenheter av fallen skulle klaras upp.²⁰ Sett till den låga uppläringsprocenten idag vore det en stor vinst. Det är också rimligt att anta att den som blir kallad till förhör i större utsträckning förstår allvaret i situationen och inte kommer vara benägen att begå en sådan handling i framtiden.

- **Få spela upp och spela in första förhöret med målsägande och använda som bevisning i rättegång**

Enligt dagens principer för rättegång i brottmål måste den muntliga bevisning som lämnas, lämnas under rättegången. Det kan i exempelvis sexualbrottsmål

16 (Uppsala universitet, 2019)

17 (BRÅ, 2020)

18 BRÅ. (2019).

19 SVT. (2019).

20 BRÅ. (2019).

innebära stora påfrestningar för målsägande som måste berätta sin historia väldigt många gånger. Målsägande kan också ha hunnit glömma bort viktiga detaljer eftersom förhör i rättegång kan hållas så pass långt efter brottet skett. En statlig utredning föreslog år 2017 utökade möjligheter att spela in och spela upp berättelser som lämnats i förhör under förundersökningen som bevisning under rättegången. Det måste då finnas en ljud- eller bildupptagning av berättelsen.²¹ Utredningen menar att möjligheten att använda dokumenterade förhör som bevisning skulle leda till en mer effektiv brottmålsprocess, kortare häktningstider, minskad restriktionsanvändning, ett effektivare brottsutredningsarbete, bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar samt minskad risk för press och hot mot förhörspersoner.²²

Särskilt vad gäller förhör med målsägande är detta viktigt. Idag får målsäganden lämna samma berättelse om och om igen för olika personer under utredningens gång. Det kan såklart fortfarande vara nödvändig med flera förhör, men det första förhöret bör kunna användas som bevisning utan att målsägande behöver repetera berättelsen muntligen. Brist på bevisning är en vanlig anledning till att åtal läggs ner eller ogillas och bevisning måste säkras snabbare än idag. Om målsägande utelämnar detaljer under rättegången för att denna inte kommer ihåg exakt allt den sa under första förhöret, behöver inte det vara grund för tvivel i bevisningen. Det kan helt enkelt vara naturligt i många fall på grund av den långa tiden som gått eller åtalets natur.

- **Förläng maxtiden för kontaktförbud**

Lagen om kontaktförbud har länge omdiskuterats. Många av de problem som funnits har åtgärdats, bland annat genom att kontaktförbud ska kombineras med elektronisk övervakning i form av fotboja och att det ska kunna gälla i en hel kommun.²³ Ett av de problem som kvarstår är dock den relativt korta tiden: ett kontaktförbud ska gälla för viss tid och kan förlängas med högst ett år i taget, vilket kan medföra stress och lidande i onödan för den utsatta. Enligt Brottsförebyggande rådet har den långa handläggningstiden och osäkerheten om förlängningar lett till stora påfrestningar för den utsatta personen, vilket har försvårat deras återhämtning och process för att gå vidare i livet.²⁴ Processen för att ansöka om kontaktförbud är dessutom utformad så att åklagaren beslutar om förbudet, och det åligger den utsatta att i god tid kontakta åklagaren och ansöka om att få det förlängt, så att åklagaren hinner pröva frågan igen, innan det tidigare förbudet löper ut. Det innebär att den utsatta ständigt måste vara medveten om kontaktförbudets slutdatum, ha god framförhållning och orka fortsätta driva processen år efter år.

21 SOU 2017:98.

22 Regeringskansliet. (2017).

23 Regeringskansliet. (2025).

24 BRÅ. (2022).

Fotograf: Axel Adolfsson

En nollvision mot könsstymning

- **Uttala en nollvision mot könsstymning för flickor och kvinnor.**

Socialstyrelsen uppskattar att omkring 68 000 flickor och kvinnor i Sverige kan ha utsatts för någon typ av könsstymning och Världshälsoorganisationen (WHO) uppskattar att den globala siffran för kvinnlig könsstymning uppgår i 230 miljoner²⁵. Svenska fall av kvinnlig könsstymning har i de flesta fall utförts utomlands, innan de utsatta personerna kommit till Sverige, men tecken tyder även på att flickor i Sverige i låg ålder förs ut ur landet för att genomgå könsstymning.²⁶ Oftast får dessa flickor leva med både fysiska och psykiska men för resten av livet - om de överlever.²⁷ Det är tydligt att Sverige behöver stärka riktlinjer och lagar som motverkar könsstymning. Ett viktigt steg är att uttala en nollvision mot könsstymning för flickor och kvinnor.

- **Säkerställ att alla regioner har vårdprocessprogram och expertkunskap om könsstymning av flickor och kvinnor och att alla som redan blivit utsatta får experthjälp.**

Socialstyrelsen har inventerat den svenska vården för flickor och kvinnor som har utsatts för könsstymning och skriver i sin rapport att "Inventeringen av regionernas riktlinjer om vård av könsstympade flickor och kvinnor visar att av alla de 21 regionerna som ingår i inventeringen har sex regioner regionala riktlinjer, nio har lokala styrdokument och en region har både regionala och lokala

25 WHO. (2025).

26 Socialstyrelsen. (2020).

27 WHO. (2025).

styrdokument och riktlinjer. Fem regioner har inga riktlinjer.”²⁸ Detta samtidigt som kunskapen om könsstympning varierar. Varje flicka och kvinna i Sverige har rätt att få kompetent vård på lika villkor. Därför bör politiken tillse att varje region har vårdprocessprogram och expertkunskap om könsstympning av flickor och kvinnor, samt att säkerställa att alla som redan har blivit utsatta får experthjälp.

- **Säkerställ att alla vårdgivare och huvudmän har fastställda rutiner för att upptäcka, förebygga och förhindra könsstympning.**

Med anledning av ovan bör politiken säkerställa att vårdgivare och huvudmän har fastställda rutiner för att upptäcka, förebygga och förhindra könsstympning.

- **Inför ett nationellt vårdprogram på BVC (barnavårdscentralerna) för att förebygga könsstympning genom information om svensk lagstiftning och konsekvenserna av könsstympning.**

Ett nationellt vårdprogram bör införas på barnavårdscentraler för att förebygga könsstympning genom information om svensk lagstiftning samt om vilka konsekvenser könsstympning har ur medicinskt och psykologiskt perspektiv. I programmet bör även ingå vilka rättigheter den som påverkas har. Information ska ges till föräldrar med ursprung i länder där könsstympning traditionellt sett förekommer.

- **Säkerställ att personuppgifter för de som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck skyddas fram till att den utsatta personen själv väljer att avsluta det.**

Personer som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck behöver snabbt få möjlighet till skyddade personuppgifter och en ny identitet genom till exempel namnbyte. Hedersutsatta behöver dessutom som huvudregel, med tanke på den hotbild många lever under, alltid medges skyddade personuppgifter tills de själva väljer att säga upp dem utan att aktivt själva behöva förnya ansökan, som de måste i dag.

Trygghet i det offentliga rummet

Kvinnor upplever sig generellt mindre trygga i det offentliga rummet än vad män gör. Problemet grundar sig bland annat i ojämna maktrelationer där risken att utsättas för mäns våld är en faktor som påverkar kvinnors handlingsfrihet. Det behövs krafttag på flera olika nivåer för att öka den upplevda och faktiska tryggheten för kvinnor.

28 Socialstyrelsen. (2020).

Arbetet för verklig jämställdhet i det offentliga rummet måste bedrivas såväl genom lagändringar som genom utbildningsinsatser. Att som kvinna känna sig rädd när man rör sig på gator och torg, reser i kollektivtrafiken eller befinner sig i det egna hemmet är oacceptabelt i ett svenskt modernt samhälle.

- **Uppdra åt Polismyndigheten i samarbete med Jämställdhetsmyndigheten att genomföra en nationell kartläggning av flickors och kvinnors utsatthet och delaktighet i den gängrelaterade miljön.**

Enligt Polismyndighetens rapport om könsfördelning i kriminella nätverk är endast fem procent av de aktiva medlemmarna kvinnor. Men när det gäller personer kopplade till dessa nätverk ökar andelen kvinnor till nitton procent.²⁹ Enligt regeringskansliet, har kvinnor en roll i dessa nätverk som gör att polisen riskerar att inte identifiera dem.³⁰ Problemet är förbisett och underlag tyder på att flickor och kvinnor kan vara mer involverade i gängkriminalitet än vad som tidigare har uppmärksammats.

Det finns ett flertal olika exempel på vilket sätt flickor och kvinnor är, involverade i den gängkriminella miljön. Några av de identifierade situationerna inkluderar:

- Utsatthet för koppleri inom och mellan kriminella nätverk.
- Utförande av våldsdåd på uppdrag av gängmedlemmar.
- Undanhållande och/eller leverans av vapen, narkotika, pengar eller andra föremål, fysiskt och digitalt³¹
- Infiltrering av organisationer, inklusive myndigheter, på uppdrag av gängkriminella nätverk genom exempelvis lojalitetsband, utpressning eller kärleksrelationer.³²
- Repressiv kontroll gentemot släktmedlemmar och/eller rekrytering av nya medlemmar till gängkriminella nätverk eller andra systemhotande nätverk, såsom salafistiska nätverk med inslag av våldsbejakande extremism³³

Det finns belägg för att flickor och kvinnor inte enbart samexisterar jämte den gängkriminella miljön, utan att dessa grupper även både kan utsättas för särskilt hänsynslösa former av utnyttjande, såväl som bidra till att upprätthålla kriminella nätverk genom aktiva val och handlingar. Den organiserade brottsligheten kräver breda och kraftfulla åtgärder. Det är därför viktigt att myndigheter inte fastnar i tidigare fastställda könsnormer och pojkar, mäns, flickors och kvinnors delaktighet i kriminella nätverk.

29 Åklagarmyndigheten. (2024).

30 Regeringskansliet. (2023).

31 Jämställdhetsmyndigheten. (2024).

32 Dagens Nyheter. (2024).

33 Center mot våldsbejakande extremism. (2024).

- **Utbilda kollektivtrafikförare i att upptäcka, förebygga och larma in incidenter av sexuellt ofredande**

Enligt en studie från KTH har nära hälften av studenterna vid Södertörns högskola i Stockholm blivit utsatta för sexuella trakasserier och övergrepp i kollektivtrafiken.³⁴ Mer än hälften av offren för sexuella trakasserier valde att inte rapportera händelsen.

Kvinnor vidtar i högre utsträckning än män försiktighetsåtgärder, så som att se till att de är sedda (exempelvis står bland människor, väljer en viss del av bussen). Upplevd otrygghet var större natttid. Särskilda element i den fysiska och sociala miljön pekades ut som problematisk och till och med underlättande för förekomsten av trakasserier av studenter. Trakasserier i kollektivtrafikmiljöer påverkar hur man som resenär agerar, till exempel genom att undvika vissa rutter eller tider, sitta bredvid föraren, klä sig på ett visst sätt, bära någon form av vapen eller använda en ryggsäck som sköld vilket innebär en inskränkning i den personliga friheten. I Göteborg har krogpersonal fått utbildning i att hantera sexuellt ofredande. Beslutet togs av kommunpolitiker efter att ett stort antal övergrepp ägt rum på olika festivaler. Utbildningen gavs först till festivalpersonal, men har sedan anpassats till krogmiljö. Något liknande skulle kunna genomföras bland förare och personal i kollektivtrafiken, där många människor rör sig och otryggheten kan vara särskilt stor. Detta vore ett utmärkt komplement till det trygghetsarbete som redan pågår inom vissa kollektivtrafikbolag, exempelvis Stockholms Länstrafik (SL).

- **Trygghetsperspektivet i fysisk planering ska vara reglerat i plan- och bygglagen**

30 procent av de tillfrågade kvinnorna i den senaste Nationella trygghetsundersökningen känner sig mycket eller ganska otrygga, eller så otrygga att de avstår från att gå ut på kvällen. Bland männen uppger nio procent detsamma. Exempelvis uppger hela 27 procent i åldern 16-24 år i storstäder att de utsatts för sexualbrott under det senaste året.³⁵ Ett sätt att minska otrygghet är att utforma den byggda miljön med kvinnors trygghetsupplevelse i åtanke. Nästan samtliga överfallsvåldtäkter mot kvinnor på offentliga platser sker i skydd av mörker. Enligt Brottsförebyggande rådet skulle exempelvis förbättrad utomhusbelysning medföra att brottslighet skulle sjunka med 20 procent.³⁶ Här har kommunerna ett stort ansvar. Samtidigt skiljer sig arbetet med trygghetsplaneringen mellan kommunerna, då det inte finns en lag som specifikt behandlar trygghet kopplat till fysisk planering. Detta blir i stället ett ansvar hos kommunerna själva, vilket bidrar till att skapa skillnader och ojämlikhet i hur trygghetsaspekten inkluderas i den fysiska planeringen. Enligt tankesmedjan Tryggare Sverige har majoriteten av svenska kommuner bristande kunskap i grundläggande trygghetsfrågor och hur dessa ska implementeras i planeringen. Plan- och bygglagen (2010:900) (PBL) är den centrala lagstiftningen för fysisk planering i Sverige. Begreppet trygghet finns idag inte uttryckt i PBL, utan den fysiska planeringen utgår från PBL:s inledande bestämmelse kring ”den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och

34 Ceccato, Sundling, Näsman, & Langefors. (2019).

35 (BRÅ, 2020)

36 (BRÅ, 2007)

en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer” (PBL 1 kap. 1 §). Samtidigt är regelverken i Sverige kring bostadsbyggande alltför detaljreglerande. Moderaterna vill se en bred översyn av de samlade nationella regelverken som berör bostadsbyggande i syfte att skapa snabbare beslutprocesser, öka flexibiliteten och minska produktionskostnaderna. I samband med att en sådan översyn genomförs bör ett tillägg i PBL, om att trygghetsplanering blir en obligatorisk del i den fysiska planeringen, övervägas.

Stoppa det ekonomiska våldet

Ekonomiskt våld är en osynlig men kraftfull form av kontroll som kan få livslånga konsekvenser. Det kan innebära att en person, oftast en kvinna, tvingas lämna ifrån sig inloggningsuppgifter, pressas att ta lån eller hindras från att arbeta och försörja sig själv. Konsekvenserna blir ofta svåra, med långvariga skulder, ekonomiskt beroende och en kraftigt försvårad möjlighet att lämna relationen. Även den som lyckas ta sig ur kan stå inför enorma ekonomiska hinder, vilket gör det nästan omöjligt att skapa ett självständigt liv.³⁷

- **Säkerställ att berörda myndigheter och relevanta aktörer får information om och utarbetar rutiner och ramverk för hur de ska bemöta och identifiera kvinnor som har utsatts för ekonomiskt våld.**

Kvinnor som på grund av ekonomiskt våld har stora skulder och i alltför många fall hamnar hos kronofogden riskerar att hamna i ett långvarigt utanförskap, då de bland annat inte har möjlighet att ordna bostad. Det offentliga, myndigheter och företag är många gånger tillmötesgående och vill hjälpa den som är utsatt, men de vet inte hur de ska göra för att till exempel få skulderna avskrivna, då det inte finns något ramverk eller lagförslag att luta sig mot.³⁸

- **Tillsätt en utredning om hur en person som ovetande har blivit skuldsatt ska kunna hantera skulderna.**

Kvinnor som på grund av ekonomiskt våld har stora skulder och i alltför många fall hamnar hos kronofogden riskerar att hamna i ett långvarigt utanförskap, då de bland annat inte har möjlighet att ordna bostad. Det offentliga, myndigheter och företag är många gånger tillmötesgående och vill hjälpa den som är utsatt, men de vet inte hur de ska göra för att till exempel få skulderna avskrivna, då det inte finns något ramverk eller lagförslag att luta sig mot.³⁹

- **Tillsätt en utredning om med uppdrag att ta fram ett ramverk för hur våldsutsatta ska kunna skaffa en bostad.**

Kvinnor som på grund av skulder saknar möjlighet till en egen bostad efter att

37 Sveriges Kommuner och Regioner. (2024).

38 Sveriges Kommuner och Regioner. (2024).

39 Sveriges Kommuner och Regioner. (2024).

ha utsatts för våld har betydligt svårare att återbygga sina liv. I dag finns inget nationellt ramverk för hur deras bostadssituation ska hanteras efter att de till exempel lämnat ett skyddat boende, trots att kommunernas förutsättningar ser olika ut. Ett sådant ramverk är nödvändigt för att säkerställa att alla aktörer har tydliga riktlinjer och att kvinnor snabbt får den hjälp de behöver för att återfå stabilitet.⁴⁰ Flera kommuner arbetar redan med att genom markanvisningar kräva att en viss andel bostäder upplåts som sociala lägenheter under en begränsad tid. Denna praxis bör utökas och anpassas efter behov för att ge fler kvinnor möjlighet att starta om på egna villkor.⁴¹

Referenser

- Aftonbladet. (den 23 februari 2021). Unga söker vård efter ”hårt sex”: Vi är en porrskadad generation. Hämtat från <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/K3QelG/unga-soker-vard-efter-hart-sex-vi-ar-en-porrskadad-generation>
- Andersson, U., & Wegerstad, L. (2022). *Straffsystemets janusansikte*. Ganetz, H., Hansson, K., & Sveningsson, M., (red). *Maktordningar och motstånd*. Falun: Nordic Academic Press
- Brottsbalken. (uå). Kapitel 5: Om ärekränkning. Tillgänglig på: <https://lagen.nu/1962:700#K-5PIS1>
- BRÅ. (2007). *Rapport 2007:28 Förbättrad utomhusbelysning och brottsprevention*. Stockholm: BRÅ.
- BRÅ. (2019). *Rapport 2019:9 Våldtäkt från anmälan till dom: En studie av rättsväsendets arbete med våldtäktsärenden*. Stockholm: BRÅ.
- BRÅ. (2020). *Rapport 2020:8 Nationella trygghetsundersökningen 2020*. Stockholm: BRÅ.
- BRÅ. (2024). *Anmälda brott - preliminär statistik*. Hämtat från https://bra.se/download/18.77efe2d4193deb66aa261e92/1737540114013/Statistikrapport_anmalda_prel_helar_2024.pdf
- Brottsförebyggande rådet (BRÅ). (2022). *Rapport om handläggningstid och påverkan på offer för brott*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet
- Ceccato, V., Sundling, C., Näsman, P., & Langefors, L. (2019). *Trygghet i kollektivtrafiken i Stockholm i ett internationellt perspektiv*. Stockholm: KTH.
- Center mot våldsbejakande extremism. (2024). *Våldsbejakande extremism i Sverige*. Stockholm: CVE.
- Dagens Nyheter. (2024-12-27). *Operation ”Blind fläck” punktmarkerar kvinnor i gängmiljön*. Hämtad 2025-03-10 från: <https://www.dn.se/sverige/operation-blind-flack-punktmarkerar-kvinnor-i-gangmiljon/>
- Dagens Nyheter (DN). (2025-02-12). *Var femte ung kvinna utsatt för sexuellt våld*. Tillgänglig på: <https://www.dn.se/sverige/var-femte-ung-kvinna-utsatt-for-sexuellt-vald/>
- ECPAT. (2023). “Då tog ‘hon’ en screen och allt började”. Stockholm: ECPAT
- FBI. (2025). Sextortion. Hämtad 2025-03-01 från: <https://www.fbi.gov/how-we-can-help-you/scams-and-safety/common-frauds-and-scams/sextortion>
- Folkhälsomyndigheten. (2017). *Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.

40 Socialstyrelsen. (2021).

41 Sveriges Kommuner och Regioner. (2020).

Folkhälsomyndigheten. (2017). *Ämnesplan för sexualitet, samtycke och relationer i skolan*. Hämtat från www.folkhalsomyndigheten.se

Jämställdhetsmyndigheten. (2024). *Gångkriminalitet säljer unga tjejer till varandra*. Tillgänglig på: <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/aktuellt/nyheter/gangkriminella-saljer-unga-tjejer-till-varandra/>

Lag (1988:609) om målsägandebiträde. Tillgänglig på: <https://lagen.nu/1988:609>

Norska straffeloven. (uå). Kapittel 23: *Vern om privatliver og ærekrenkelseser*.

Regeringskansliet. (den 5 december 2017). Förslag på moderniserade regler om förhör som bevisning. Hämtat från <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/12/forslag-pa-moderniserade-regler-om-forhor-som-bevisning/>

Regeringskansliet. (2023). *Kvinnors och flickors roll i den organiserade brottsligheten ska undersökas*. Hämtad 2025-03-10 från: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/kvinnors-och-flickors-roll-i-den-organiserade-brottsligheten-ska-undersokas/>

Regeringskansliet. (2025). Utökade möjligheter till kontaktförbud. Hämtad 2025-03-09 från: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/01/utokade-mojligheter-till-kontaktforbud-ska-starka-skyddet-for-utsatta-kvinnor-och-barn/>

Skolinspektionen. (2018). *Sex- och samlevnadsundervisning*. Stockholm: Skolinspektionen

Socialstyrelsen föreskrifter och allmänna råd (SOF 2014:4). (2014). *Våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen. (2020). *Könsstämpning - en kartläggning av vården av könsstämpade flickor och kvinnor*. Hämtat från <https://www.socialstyrelsen.se>

Socialstyrelsen. (2021). *Stöd och hjälp till kvinnor utsatta för ekonomiskt våld*. Hämtat från <https://www.socialstyrelsen.se>

SOU 2017:98. (u.d.). *Tidiga förhör - nya bevisregler i brottmål*.

SOU 2019:46. (2019). *Ekonomiskt våld och det ekonomiska ansvaret: En utredning om förändringar i lagstiftningen*. Hämtad från <https://www.regeringen.se>

SOU 2020:57. (u.d.). *Ett särskilt hedersbrott*.

Sveriges domstolar. (2024-09-14). För dig som är kallad till domstol som målsägande. Hämtad 2025-03-10 från: <https://www.domstol.se/amnen/brott-och-straфф/for-dig-som-ar-kallad-till-brottmalsrattegang/malsagande/>

Sveriges kommuner och regioner. (2024-09-28). Stadigvarande boende, våldsutsatta. Hämtad 2025-03-08 från: <https://skr.se/skr/integrationsocialomsorg/socialomsorg/valdinararelationhdersvald/stadigvarandeboende.51836.html>

SVT. (den 12 mars 2019). Misstänkta hörs inte i våldtäktsutredningar - helt emot vad som rekommenderas. Hämtat från <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/misstankta-hors-inte-i-valdtaktsutredningar-helt-emot-vad-som-rekommenderas>

SVT. (den 19 februari 2021). Skolverkets förslag: Slopa undervisningen om antiken. Hämtat från <https://www.svt.se/kultur/skolverkets-forslag-slopa-undervisningen-om-antiken>

Sveriges Kvinnolobby. (2022). *Kvinnors rättigheter och sociala medier: En studie om stöd och varning*. Hämtad från <https://www.sverigeskvinnolobby.se>

Unizon kvinnojourer. (n.d.). *Barn som uppelever våld..* Hämtad från <https://www.unizon.se>

Uppsala universitet. (2019). *Studie om sexuella övergrepp och självmordsförsök bland unga kvinnor*. Hämtat från www.uu.se

WHO. (2025-01-31). *Female Genital Mutilation*. Hämtad 2025-03-08 från: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation>

Åklagarmyndigheten. (2022). *Det är inte bara att stänga av kameran*. Hämtad 2025-03-01 från: <https://www.aklagare.se/nyheter-press/aktuellt-pa-aklagarmyndigheten/det-ar-inte-bara-att-stanga-av-kameran/>

Åklagarmyndigheten. (2024). *Kvinnor och gängkriminalitet*. Hämtad 2025-03-01 från: <https://www.aklagare.se/nyheter-press/aktuellt-pa-aklagarmyndigheten/kvinnors-roll-i-kriminella-natverk/>

Migration och integration

Stärkt jämställdhet inom migrations- och integrationspolitiken

Mottagandet till Sverige har minskat kraftigt på senare år. Det är en förutsättning för att Sverige ska klara integrationen. För att säkerställa att samhället har resurser att ge nyanlända en god möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden och i samhället i stort, menar Moderatkvinnorna att det är avgörande att hålla mottagandet på en fortsatt låg nivå under överskådlig tid. Regeringen behöver därför i större utsträckning ta hänsyn till etableringsförmåga och jämställdhet i de kvotflyktingar som Sverige tar emot. Med det på plats blir den stora utmaningen framöver att förbättra integrationen av utrikes födda kvinnor. Det är en nyckel för en långsiktigt fungerande integration.

En rimlig nivå

År 2018 beviljades i Sverige totalt 133 000 uppehållstillstånd, varav 42 000 var på asylgrund. Drygt 21 000 asylsökande anlände till Sverige. Var femte person i Sverige är född utomlands och 13 % av dessa är från länder utanför EU.¹ Vi har samtidigt allvarliga problem kopplat till en hög nivå på invandring under lång tid kombinerat med en illa fungerande integration. Sverige är redan idag på god väg att minska antalet årliga uppehållstillstånd för att kunna satsa på en väl fungerande integration. År 2024 såg siffrorna drastiskt annorlunda ut jämfört med 2018. Knappt 83 000 uppehållstillstånd beviljades uppehållstillstånd, varav 6250 var asylrelaterade.²

För att skapa fortsatta förutsättningar för en lyckad integration av de människor som redan har kommit till Sverige likväl som för de som kommer framöver behöver Sverige fortsatt ha en låg invandring. För det krävs den strama och långsiktigt hållbara migrationspolitik som Moderaterna förespråkar. En av de utmaningar som ändå kvarstår är att bibehålla och skapa ett mer jämställt mottagande för kvotflyktingar. Sverige bör fokusera på att bidra till skapandet av lagliga och trygga vägar från konfliktområden till Sverige.

- **Sverige ska verka för att skapa säkra vägar till Sverige.**

Mottagningscenter

Regeringen har redan gett Migrationsverket i uppdrag att vidta åtgärder för ett reformerat mottagningssystem, med syfte att möjliggöra en mer effektiv asylprocess. Asylsökande ska enligt det uppdraget som regel bo i mottagnings- eller återvändandecenter.³

Mottagandecentren kommer representera ett första steg i en integrationspro-

1 Migrationsverket. (2021).

2 Regeringen. (2025).

3 Regeringskansliet. (2024).

Fotograf: Axel Adolfsson

cess och därför bör det på dessa center tillhandahållas Sverigeintroduktion, svenskundervisning och andra aktiviteter. Barnen ska genomgå hälsokontroll och kartläggning av skolbakgrund, för att kunna skolplaceras med rätt förberedelser. Vuxna bör därutöver dels få hälsokontroll och hälsoinformation, dels kompetenskartläggning och förberedelser inför etableringsprogrammet. Mottagningscenter bör därutöver i första hand handla om den förberedande Sverigeintroduktion som beskrivs i nästa avsnitt.

- **Inrätta nationella mottagningscenter där asylsökande bor och deltar i förberedande Sverigeintroduktion, hälsokontroll, kompetenskartläggning och hedersscreening.**

Etableringstiden

Etableringstiden är den tid då den nyanlände invandraren i arbetsför ålder (20–64 år) med uppehållstillstånd som flykting, skyddsbehövande eller anhörig med stöd och hjälp av Arbetsförmedlingen, tar del av insatser för att snabba på den nyanländes väg till arbete eller studier. Syftet med etableringsprogrammet är att den nyanlände ska lära sig svenska, få ett arbete eller när det behövs komma i utbildning som i sin tur kan leda till arbete så att individen kan försörja sig själv.

Under etableringsprogrammet får deltagaren en fast daglig ersättning baserad på aktivitetsgrad (100 %, 75 % eller 50 %). Ett tillägg ges för barn i hushållet, med olika nivåer för åldersgrupperna 0–11 år och 11–20 år. Den som ordnar egen bostad kan få bostadsersättning, vilken justeras mot eventuella bostadsbidrag eller bostadstillägg. Försäkringskassan administrerar stöden, och individen har även rätt till underhållsstöd, bostadsbidrag och barnbidrag, då dessa inte är exklusiva för nyanlända.

Ökat arbetskraftsdeltagande bland utrikesfödda kvinnor

I dagens Sverige lämnas utrikesfödda kvinnor utanför. 48% av alla kvinnor i arbetsför ålder som är födda utanför Sverige har idag ingen egen inkomst nog att försörja sig själva med utan är lämnade i händerna på eventuella partners eller bidragssystem. Motsvarande siffra för utrikes födda män är 37%, inrikes födda kvinnor 23% och inrikes födda män 16%. Redan 2012 konstaterade en statlig utredning⁴ att "Könsstereotypa föreställningar om kvinnor och män innebär i dag att kvinnor får sämre möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden".

Sverige har stora problem med etablering på arbetsmarknaden. År 2020 granskade Kalla Fakta Arbetsförmedlingen och den bild som tecknades var dystert. Efter två år i Sverige hade 41 procent av männen fått jobb, men för kvinnor var siffran bara 18 procent. Och utvecklingen gick åt fel håll: gapet hade ökat de senaste åren.

NYHET 2025

Tillgängliggör etableringsprogrammet för föräldralediga kvinnor

Kvinnor som avbryter etableringsprogrammet på grund av föräldraledighet skrivs ut ur systemet och riskerar att tappas bort. 2018 granskade Riksrevisionen etableringsprogrammet för nyanlända, vilket syftar till att göra deltagarna självförsörjande. Granskningen visade att bara 40% av deltagarna var kvar på Arbetsförmedlingen fyra år senare, och av dessa hade bara en tredjedel fått arbete. Kvinnor och personer med kortare utbildning var överrepresenterade bland dem som lämnat arbetskraften, där 20% gjorde det för föräldraledighet. Enligt Arbetsförmedlingens siffror från 2019 var 12% av de kvinnor som skrivits ut från programmet utskrivna på grund av arbete, jämfört med 41% av männen. 87% av kvinnorna som skrivs ut går istället vidare av andra orsaker, som föräldraledighet eller sjukfrånvaro, medan motsvarande siffra för män är 58%.

Som svar på att många kvinnor avbryter sin medverkan i etableringsprogrammet aviserade regeringen i budgetpropositionen 2025⁵ att det framöver ska gå att pausa etableringsprogrammet vid föräldraledighet för att deltagarna därefter ska kunna återgå till programmet. Detta får ses som ett steg i rätt riktning, samtidigt visar forskningen att tidiga insatser är viktiga och att skjuta upp insatser är, oavsett orsaken för detta, negativt för den framtida etableringen på arbetsmarknaden. Kvinnor som avbryter etableringsprogrammet på grund av föräldraledighet skrivs ut ur systemet och riskerar att tappas bort. Därför bör deltagande i etableringsprogrammet istället kombineras med föräldraledighet, för de som saknar egen försörjning och föder barn under sina två första år i Sverige.

4 SOU 2012:69

5 Regeringskansliet. (2024).

Ungefär var femte kvinna avstår helt från att delta i etableringsinsatser, vilket är mer än dubbelt så högt som för männen. De kvinnor som deltar i etableringsinsatserna är de kvinnor med relativt bra förutsättningar för att komma in på arbetsmarknaden. Generellt sätt är de yngre, har längre utbildning och är i lägre utsträckning föräldralediga. Deltagandet i etableringsprogrammet bör även kunna anpassas till tider då kvinnans partner inte arbetar eller deltar i liknande insatser, om detta gör att kvinnans totala deltagande i programmet ökar eller om det på annat sätt förbättrar chanserna för kvinnan att få den mest effektiva insatsen. Som exempel skulle deltagande i yrkesutbildning kunna ske kvällar och helger från då barnet är ca 6 månader.

- **Föräldraledigheten ska som huvudregel kombineras med anpassat deltagande i Arbetsförmedlingens etableringsprogram för den som föder barn under sina två första år i Sverige och som saknar egen försörjning.**
- **Etableringsprogrammet insatser ska anpassas efter en förälder som är föräldraledig med ett barn som är yngre än 12 månader.**

Ingen föräldrapenning innan avslutad etablering

Nyanlända i etableringen kan skaffa barn, ta föräldraledigt, få föräldrapenning och skjuta upp sin etablering. Långa föräldraledigheter lämnar många utrikes födda kvinnor i språkisolering i hemmet, utanför arbetsmarknaden. Det skapar en bidragsfälla för kvinnor som skjuter upp integration och inkludering i samhället. Passivisering under de första åren i Sverige har långvariga konsekvenser för sysselsättning och inkomster.

Föräldraförsäkringen ska underlätta för familjebildning, inte skjuta upp etableringen. Det bör därför inte vara möjligt att vara ledig från etableringen, och föräldrapenning ska inte betalas förrän etableringen är slutförd. Det innebär att det i praktiken inte blir möjligt att skaffa barn innan etableringen är avslutad om den som är nyanländ inte har egen försörjning, då inga bidrag ska betalas ut. Den som har helt nyfödda barn eller är gravida vid ankomst kan inte omfattas av en sådan regel.

- **Ta bort möjligheten till utbetalning av föräldrapenning innan etableringen är slutförd.**

Tidigare och tydligare inskrivning för nyanlända

Forskningen visar att tidiga möten med Arbetsförmedlare kortar vägen tillbaka in på arbetsmarknaden och det är därför troligt att den skillnad i bemötande och resurser som kvinnor och män får hos Arbetsförmedlingen påverkar kvinnors inkomster negativt.⁶

6 Liljeberg & Sibbmark. (2011).

Eftersom att ett stort tapp av kvinnor som inte deltar i Arbetsförmedlingens insatser uppstår redan när de beviljas uppehållstillstånd hos Migrationsverket och ska bosätta sig på en ny ort, vore det värt att pröva en omvänd ordning där nyanlända med beviljat uppehållstillstånd och utan egen försörjning med automatik skrivs in hos Arbetsförmedlingen och kallas till ett första möte där eventuellt kompletterande uppgifter från den arbetssökanden lämnas. Då Migrationsverket redan idag gör kartläggningar över den sökandes kompetenser och möjlighet till arbete inför val av bostadsort, bör denna bedömning kunna ske utan större svårigheter och kostnader. En sådan ordning skulle möjligt också öka trycket på kommunen att ordna med barnomsorg så att individen kan delta i de insatser som det många gånger är kommunen som arrangerar eller finansierar.

För att ytterligare stödja nyanlända och effektivisera integrationen bör Migrationsverket även informera samtliga som beviljas uppehållstillstånd som anhöriga om hur man skriver in sig hos Arbetsförmedlingen, om etableringsprogrammet och om kurser såsom SFI, yrkes-SFI och SFX.

- Testa en omvänd ordning där nyanlända som meddelats uppehållstillstånd, men saknar egen försörjning, automatiskt skrivs in och kallas till möte hos Arbetsförmedlingen.
- Ge Migrationsverket i uppgift att informera samtliga som beviljas uppehållstillstånd som anhöriga om hur inskrivning hos Arbetsförmedlingen sker samt hur etableringsprogrammet och SFI fungerar.

Öka uppföljningen och kontrollen av Arbetsförmedlingens insatser

I Kalla Faktas granskning av Arbetsförmedlingen från 2020⁷ lyfts det att handläggarna i många fall diskriminerar utrikesfödda kvinnor. I resultatet gick det att se att kvinnorna hade svårare att få kontakt med handläggarna, färre kontakter med desamma och i det stora hela fick de ta del av färre arbetsnära insatser som praktik, nystartsjobb och arbetsmarknadsutbildning. Denna bild bekräftas också av Jämställdhetsmyndigheten⁸ och Arbetsförmedlingens rapporter. I den sistnämnda kan det läsas om handläggares stereotypa föreställningar som tar sig uttryck i att utrikesfödda kvinnor beskrivs som "svårjobbade" eller "omotiverade". Kvinnor får också färre möten, bristfälliga kompetenskartläggningar och anvisas i högre grad till insatser med syfte att uppfylla aktivitetskravet snarare än att de ska leda till jobb.⁹

Att kvinnor inte får tillgång till samma redskap som män för att få ett arbete, kollegor, gemenskap och egen inkomst är ett svek mot dessa kvinnor. Det för också med sig en kostnad för Sverige. Om utrikesfödda kvinnor skulle jobba i

7 Kalla Fakta. (2020).

8 Jämställdhetsmyndigheten. (2022).

9 Helgesson m.fl., (2020).

samma utsträckning som kvinnor födda i Sverige skulle den svenska statskassan öka med 37 miljarder kronor, enligt regeringens beräkningar.¹⁰

- **Öka uppföljningen och kontrollen av Arbetsförmedlingens insatser för att säkerställa att lika höga förväntningar ställs på alla arbetssökande samt för att möjliggöra för landets a-kassor att lättare kunna avgöra om de krav som lagen ställer efterlevs.**

Försörjningsstöd och andra bidrag

År 2016 tog det 13-14 år för hälften av alla utrikesfödda att uppnå självförsörjning.¹¹ Arbetslösheten var 4 % för inrikes födda medan den var 15 % för utrikesfödda och 2018 hade Sverige det största sysselsättningsgapet mellan inrikes- och utrikesfödda i Europa.¹² Problematiken är störst bland utrikesfödda som är födda utanför Europa. Mindre än 30 % av icke västerländska migranter nådde 2018 upp till 2 000 euro i månadsinkomst efter nio år i Sverige¹³.

Det som *Utredningen om ökat arbetskraftsdeltagande bland nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare* (AKKA-utredningen) lyfter som gör att utrikesfödda kvinnor har lägre sysselsättningsgrad är:

- Brister i kompetens och kunskap.
- Stort omsorgsansvar.
- Språksvårigheter.
- Även uppfattningar inom olika kulturer om hur mycket kvinnan ska arbeta påverkar.

AKKA-utredningen visar att 40% av mammor som invandrat från länder utanför Europa med barn i förskoleåldern tar ut föräldraledighet så intensivt året efter invandringen att de knappast kan påbörja svenskundervisning eller andra insatser.¹⁴ Hälften av kvinnorna som får fler barn i Sverige tar ut 200 dagars föräldraledighet, jämfört med inrikes födda kvinnor som i snitt tar 100 dagar. Därefter jobbar fler kvinnor deltid, vilket påverkar löneutveckling och pension. En ESO-rapport visar att det tar sju år innan kvinnors löneinkomst är tillbaka på samma nivå som före barn, medan pappans lön stigit med 23 %.¹⁵ 2018 försörjde sig 772 000 helårspersoner i arbetsför ålder på bidrag och sociala ersättningar, motsvarande 13% av arbetskraften.¹⁶

Försörjningsstöd till kvinnan

Ett steg i att förbättra integrationen för kvinnor, stärka jämställdheten samt

10 Regeringskansliet. (2020).

11 Eklund & Larsson. (2020).

12 Eurostat. (2021).

13 Daunfeldt, Bornhäll, & Westerberg. (2019).

14 SOU 2012:69

15 Duvander, Ferrarini, & Johansson. (2015).

16 SCB. (2019).

barnperspektivet är att försörjningsstödet som regel ska gå till kvinnan. Det stärker kvinnans ställning och underlättar för kvinnor att lämna destruktiva relationer och hedersförtryck. Ofta har kvinnan huvudansvaret för barnen och då används förhoppningsvis pengarna i första hand för barnens bästa.

- **Försörjningsstödet ska som regel betalas ut till kvinnan i hushållet.**

Krav på motprestation

Vi vill skapa en snabbare och tydligare arbetslinje. Integration i kommunen från första dagen ska vara ett tydligt budskap. För att höja tempot bör det kommunala aktivitetskravet förstärkas och implementeras fullt ut exempelvis inom 10 dagar från det att personen fått beviljat försörjningsstöd. Det ska kunna omfatta både kompetenshöjande och samhällsnyttiga insatser. Aktiviteten ska anpassas efter individens möjligheter och behov.

Många nyanlända kvinnor isoleras när de är föräldralediga och ju längre tid som går utan att de aktiveras för att komma närmare arbetsmarknaden, ökar risken för att de ska hamna ännu längre från ett arbete. Därför ska barn till föräldrar som är i etableringsfasen delta i språkförskola från 1 års ålder och föräldrarna ska ha obligatoriskt deltagande i språkundervisning, arbetsförberedande insatser eller praktik när barnen är i förskola.

Tillgången till förskola är en förutsättning för en lyckad integration, både för nyanlända barn och föräldrar. Där kan kostnaden vara ett hinder för vissa. Därför bör förskolan vara avgiftsfri 6 timmar per dag om man är i etableringsfasen eller går på försörjningsstöd och föräldern deltar i motprestation under motsvarande tid.

Insatserna mot bidragsfusk ska förbättras bland annat genom att inrätta underrättelseskyldighet för socialtjänsten när det gäller svartkontrakt, att ha samkörningar av register och en integrerad databas med socialtjänst och olika myndigheter där Migrationsverket och Kronofogdemyndigheten ska finnas med.

- **Kommunalt aktivitetskrav. Heltidsaktivering (40 timmar/vecka) inom exempelvis 10 dagar bör krävas som motprestation för bidrag.**
- **Barn till föräldrar som är i etableringsfasen ska delta i språkförskola från 1 års ålder och föräldrarna ska ha obligatoriskt deltagande i arbetsförberedande insatser.**
- **Avgiftsfri förskola 6 timmar per dag om man är i etableringsfasen eller går på försörjningsstöd och föräldern deltar under motsvarande tid i motprestation.**
- **Samkörning av register för att motverka bidragsfusk. Integrerad databas med socialtjänst och myndigheter, inklusive Migrationsverket och Kronofogdemyndigheten**
- **Socialtjänsten har underrättelseskyldighet gällande bidragsfusk, men inte när det gäller svartkontrakt där de har underrättelseförbud. Detta borde ändras till att de även har underrättelseskyldighet till Skatteverket för misstänkta svartkontrakt. Ekonomiskt bistånd ska aldrig betalas ut till hyra för svartkontrakt.**

Kvalificering in i välfärdssystemet

Den som är nyanländ till Sverige ska successivt kvalificera sig in i de svenska välfärdssystemen genom arbete och svenskt medborgarskap. Det blir ett incitament för nyanlända att vara aktiva i integrationsprocessen och i sin strävan efter att nå självförsörjning. Föräldraförsäkringen bör ytterligare begränsas, kvalificering genom arbete bör gälla för full föräldrapenning och ett individualiserat försörjningsstöd bör övervägas för att se hur marginaleffekterna kan minskas.

- **Begränsa föräldraförsäkringen till 100 dagar om barnet blir bosatt i Sverige under andra levnadsåret och 50 dagar över två år samt slopad föräldrapenning för barn över tre år. (Idag är det 200 dagar om barnet blir bosatt i Sverige under andra levnadsåret och efter det andra levnadsåret är det 100 dagar).**
- **Kvalificering genom arbete för full föräldrapenning. Minska risken att föräldrar, främst kvinnor, som inte har jobbat, glider ännu längre från arbetsmarknaden under sin föräldraledighet.**
- **Överväg individualiserat försörjningsstöd.**

Integrationsinsatser

Jobbinspiratörer - uppsökandeinsatser av hemmavarande kvinnor

Det finns inte uppgifter om hur många utrikesfödda kvinnor som inte är in-skrivna hos Arbetsförmedlingen, trots sysselsättning. Det är viktigt att söka upp och etablera kontakt med hemmavarande kvinnor. Där kan man använda sig av den danska modellen med distriktsmödrar som ett verktyg.¹⁷ För att tydliggöra syftet skulle vi vilja använda benämningen ”Jobbinspiratörer” istället för ”Distriktsmödrar” eftersom det annars kan leda till andra associationer än att det handlar om förebilder som ska inspirera andra kvinnor till att få ett jobb. Jobbinspiratörerna är själva invandrade och de utses för att bilda nätverk och stötta andra invandrade kvinnor. Det kan även kopplas till mentorsprogram. Det är ett sätt att nå utrikesfödda kvinnor som idag inte aktivt söker arbete och att stötta de som söker arbete. Det förebygger instängningseffekter av utrikesfödda kvinnor, motverkar förtryckande hedersstrukturer och skapar nätverk för kvinnor där goda förebilder kan lyftas. Insatserna bör kopplas till forum för entreprenörskap och företagande, eftersom det visat sig att utrikesfödda kvinnor som är egenföretagare anställer andra utrikesfödda kvinnor.

- **Inför ”jobbinspiratörer” enligt dansk modell.**

NYHET 2025

Förstärkt jobbavdrag i utanförskapsområden

Det finns en hög vilja till att flytta för jobb och en bättre framtid i utanförskapsområden. Två av tre av de arbetsföra som bor i ett utsatt område kan tänka sig att flytta till en annan kommun om de skulle bli erbjudna ett jobb där. Utanförskapsområdena har persistensproblem, som inte minst beror på att personer som får jobb flyttar därifrån så snart som möjligt. Mätningar som gjorts i individuella utanförskapsområden visar exempelvis att flera nyckeltal inte utvecklas till det bättre ens på ett decennium, men om man följer de personer som bor i området ett visst år och undersöker deras utfall tio år senare har det blivit bättre för många, men få av dem bor kvar i utanförskapsområdet.

För att fler ska vilja stanna och områdena ska vändas borde vi utreda möjligheten att förstärka jobbavdraget lägst ned i inkomstfördelningen, där sysselsättningseffekten är störst, för personer som är folkbokförda i utanförskapsområden.

- **Utred möjligheten att förstärka jobbavdraget lägst ned i inkomstfördelningen för personer folkbokförda i utanförskapsområden.**

¹⁷ OECD, (2018).

Uppföljning och utvärdering av integrationsinitiativ

Det är viktigt att tillvarata goda initiativ från myndigheter, kommuner och civilsamhället och skapa ett forum där dessa kan kvalitetssäkras, utvärderas och spridas. IFAU bör få i uppdrag att följa upp och effektutvärdera initiativ som görs runtom i landet för bättre integration.’

- **Ge IFAU i uppdrag att följa upp och utvärdera initiativ för bättre integration.**

Referenser

- Daunfeldt, S.-O., Bornhäll, A., & Westerberg, H. S. (2019). *Less than 30 percent of non-western immigrants earn a monthly wage that exceeds 2,000 euro after nine years in Sweden*.
- Duvander, A.-Z., Ferrarini, T., & Johansson, M. (2015). *2015:5 Familjepolitik för alla? En ESO-rapport om föräldrapenning och jämställdhet*. Stockholm: ESO.
- Eklund, J., & Larsson, J. (2020). *När blir utrikes födda självförsörjande?* Entreprenörskapsforum.
- Eurostat. (den 10 03 2021). *Sysselsättningsgap - internationellt*. Hämtat från Ekonomifakta: <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Arbetsmarknad/Integration/Sysselsattningsgrad---internationellt/>
- Helgesson, P., Jönsson, E., Ornstein, P., Rödin, M. & Westin, U. (2020). *Matchningsinsatser för personer som nyligen fått uppehållstillstånd*. Delrapport från socialfondsprojektet Jämställd etablering, Analys 2020:3.
- Jämställdhetsmyndigheten. (2022). *Stärkta möjligheter genom samverkan*. Rapport 2022:13. Jämställdhetsmyndigheten.
- Kalla fakta. (2020). *Myndigheten och fördomarna*. TV4, 2020-02-03.
- Kunskapsguiden. (2024). *Om arbetssätt, insatser och aktiviteter för föräldralediga som får ekonomiskt bistånd*. <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/ekonomiskt-bistand/foraldralediga-med-ekonomiskt-bistand/om-arbetssatt-med-foraldralediga-som-far-ekonomiskt-bistand>
- Liljeberg, L. & Sibbmark, S., 2011. *Fler ska komma i arbete - Sysselsättningspolitiken och de offentliga finanserna*. Stockholm: Finansdepartementet.
- Migrationsverket. (den 09 03 2021). *Asyl*. Hämtat från Migrationsverket: <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asyl.html>
- OECD. (2018). *Triple disadvantage? The integration of refugee women*. OECD.
- Regeringskansliet. (2020). *Budgetpropositionen för 2025*. Stockholm: Finansdepartementet
- Regeringskansliet. (2024). *Budgetpropositionen för 2025*. Stockholm: Finansdepartementet
- Regeringskansliet. (2024-03-07). *Uppdrag till Migrationsverket att förbereda för ett reformerat mottagningssystem*. Hämtad 2025-03-09 från: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/03/uppdrag-till-migrationsverket-att-forbereda-for-ett-reformerat-mottagningssystem/>
- Regeringskansliet. (2025-01-09). *Pressbriefing om migrationen till Sverige under 2024*. Hämtad 2025-03-06 från: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/01/pressbriefing-om-migrationen-till-sverige-under-2024/>
- SCB. (den 17 05 2019). *Antalet personer försörjda på sociala ersättningar och bidrag minskar*. Hämtat från SCB: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/annesovergripande-statistik/hushallens-ekonomi-allman-statistik/pong/statistiknyhet/antal-personer-forsorjda-med-sociala-ersattningar-och-bidrag-2018/>
- SOU 2012:69, *Med rätt att delta - Nyanlända kvinnor och anhöriginvandrare på arbetsmarknaden*
- Svenskt Näringsliv. (uå). *Utanförskapet är Sveriges största utmaning*. Hämtad 2025-03-08 från: <https://www.svensktnaringsliv.se/utanforskap/>
- (u.d.). SOU 2012:69.
- Sveriges Riksdag. (u.d). *Förordning (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*. Hämtad 2025-03-06 från: <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2017820-om-e>

Så stärker vi kvinnors
företagande och
entreprenörskap

Inledning

Sverige är ett land som kommit långt i att uppnå jämställdhet, särskilt i relation till andra länder. Men vi har fortfarande en lång väg kvar innan vi kan säga att möjligheten att forma och bygga sitt eget liv inte begränsas av vilket kön eller vilken bakgrund du har. I ett av världens mest jämställda länder ser vi än idag stor skillnad mellan kvinnor och mäns företagande.

Kvinnor startar och driver företag i lägre utsträckning än män. Även om andelen kvinnliga entreprenörer ökar, går det långsamt: ”Det går 1,48 manliga entreprenörer per kvinnlig entreprenör. Utvecklingen sedan 2020 är dock positiv och kvoten kvinnliga entreprenörer mot manliga har stadigt ökat varje år. Fortsätter utvecklingen i samma takt som hittills under 2000-talet dröjer det dock ända till år 2100 innan kvoten är ett.” konstaterar Entreprenörskapsforum i 2024 års GEM-rapport.¹

Kvinnor i Sverige har en lägre självupplevd förmåga att starta och driva företag än män. Andelen som anger sig har tillräckliga kunskaper har minskat både för kvinnor och män sedan 2006, men den negativa trenden är något större för kvinnor. I Sverige 2019 ansåg 62 procent av männen och 38 procent av kvinnorna att de hade tillräckliga kunskaper för att starta och driva företag. Sverige har stor skillnad i upplevd förmåga mellan kvinnor och män jämfört med andra europeiska länder. I Italien och Irland är det raka motsatsen, där är andelen kvinnor som anser sig ha tillräcklig förmåga drygt 20 procentenheter högre än andelen män. I Sverige är dessutom kvinnor mer rädda för att misslyckas än män. Cirka 42 procent av männen och 47 procent av kvinnorna uppger att rädsla för att misslyckas skulle hindra dem från att starta ett företag.² I en färsk rapport från Svenskt Näringsliv konstateras att 72 procent av könsskillnaderna i företagande kan förklaras av könsskillnader i egenskaper och attityder till företagande. ”Har kunskap och upplevd förmåga” är den överlägset viktigaste förklaringen till könsgapet i nyföretagande.³

Entreprenörskapsforum har granskat olika insatser och funnit att en av de viktigaste sakerna för att förbättra förutsättningarna gällande kvinnors företagande är att det finns säkra ”stabila spelregler och möjlighet till långsiktig planering för entreprenörskap”⁴. För att fler kvinnor ska våga ta steget så behöver villkor och skatter för landets företagare utformas på ett sätt så det inte läggs orimliga bördor på de som driver bolag.

Att äga, driva och starta företag gör kvinnor i betydligt lägre utsträckning än män. Samtidigt visar forskningen att företag med mer jämställda ledningar är mer lönsamma än andra och kvinnor som investerar i företag är mer framgångsrika än män. Det finns med andra ord inget som tyder på att kvinnor skulle

1 Entreprenörskapsforum. (2024). *Entreprenörskap i Sverige - nationell GEM-rapport 2024*. <https://entreprenorskapsforum.se/forskning/gem-%E2%80%93-global-entrepreneurship-monitor/>

2 Norlin & Thulin. (2021).

3 Svenskt Näringsliv. (2025).

4 Ibid.

vara mindre lämpade eller mindre framgångsrika på området. Men att kvinnor inte investerar, äger, startar och driver företag påverkar ytterst svensk ekonomi negativt. Och för enskilda kvinnor är ett jämställt samhälle med lika möjlighet till företagande ytterst en fråga om frihet.

Minskad regelbörda för företagare

Det behöver bli enklare, tryggare och mer lönsamt att vara företagare i Sverige, och alla insatser för att förenkla för företag generellt kommer att bidra till att stärka i synnerhet kvinnors företagande. Att kvinnor är mindre riskbenägna och värderar förutsägbarhet och ekonomisk stabilitet mer än män gör förenklingsarbetet högst relevant också i syfte att få fler kvinnliga entreprenörer i Sverige.

Att Moderaterna håller fast vid målsättningen att minska regelbördan och den administrativa kostnaden för företagen med 30 procent är därför ytterst angeläget också ur jämställdhetsperspektiv, liksom arbetet med att införa ett implementeringsråd för att bättre analysera konsekvenser av regler och minska nationell överreglering, så kallad ”goldplating,” av EU-direktiv.

Samtidigt behöver vi öka investeringsmöjligheten och -viljan i branscher som lockar kvinnliga entreprenörer. Inte minst det statliga riskkapitalet bör ta ett större ansvar här. I dag tillfaller en besvärande låg andel av riskkapital kvinnliga företagare. I Sverige gick så lite som 1 procent av det totala investerade kapitalet till helkvinliga bolag 2020⁵. Förutom att en mycket liten andel av riskkapitalet når kvinnor finns det tydliga tecken på att kvinnors företagande värderas anorlunda när det gäller övrig finansiering. Både företagsstöd och banklån ges i mindre utsträckning till kvinnor än till män.

Samtidigt finns det tydliga indikationer på att det ligger i allas intresse att andelen kvinnliga investerare ökar: Enligt Harvard Business Review är riskkapitalbolag med en partner som är kvinna mer än dubbelt så benägna att investera i företag med kvinnor i ledningsgruppen (34 % jämfört med 13 %) och tre gånger så benägna att investera i vd:ar som är kvinnor (58 % jämfört med 15 %). Bolagen som får investeringen är i sin tur mer hållbara och lönsamma. Studier visar att startups ledda av kvinnor har högre sannolikhet att överleva längre än fem år, och startups grundade av kvinnor genererar mer intäkter per investerad krona.⁶

Den finansiella sektorn bör således utvärdera sina riktlinjer och i de fall politiken påverkar utformningen av stöd bör den säkerställa att utformningen i sig och tillämpningen inte missgynnar kvinnor.

- **Princip om att inte gå över minimikraven i EU:s lagstiftning**

⁵ DI Digital. (2021).

⁶ Dagens Industri. (2025).

Cirka hälften av alla de regler som påverkar företagen i Sverige härrör från EU och tyvärr har Sverige en tendens att överimplementera EU-lagstiftning, med följden att vår konkurrenskraft försämras. Regelkrånglet är dessutom tidsödande: företagare lägger i genomsnitt tio timmar i veckan på administration. Det är tid som skulle kunna läggas på att utveckla verksamheten, skapa jobb och generera skatteintäkter. Sverige bör införa en grundprincip om att inte gå utöver minimikraven i EU:s lagstiftning. Om det ändå sker måste det särskilt motiveras och konsekvenserna tydliggöras.

- **En in – minst en ut**

Detta betyder att varje gång en ny regel införs ska en, eller två, tas bort. Denna princip skulle framtvinga en utvärdering av regler som blivit förlegade, men som ligger kvar och ofta har motstridiga syften mot de nyare reglerna. Samtidigt som antal regler inte är ett komplett mått på huruvida ett regelverk är enkelt eller svårt, så bidrar en sådan princip till att överblickbarheten över gällande regler blir enklare, vilket får sägas vara en i sammanhanget viktig faktor.

- **Inför bättre krav på komplettering av bristfälliga konsekvensutredningar**

Det är obligatoriskt för regeringen, myndigheter och statliga utredningar att göra konsekvensutredningar för nya eller ändrade regelförslag, och de ska särskilt ska belysa effekter för företag. Detta regleras i förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning.

Regelrådet inrättades år 2008 och dess uppgift är att granska och yttra sig över kvaliteten på konsekvensutredningar till författningsförslag som kan få effekter av betydelse för företag. Regelrådet ska också granska konsekvensbedömningar av EU-förslag om regelgivaren begär detta. Trots ett enhetligt regelverk och inrättande av ett regelråd har konsekvensutredningarnas kvalitet tyvärr under lång tid varit undermåliga. Den största förklaringen till det är att det idag saknas reella möjligheter att se till att regelverket för konsekvensutredningar följs samt att efterfrågan på konsekvensutredningar från politiskt håll hittills varit svag.⁷ Krav bör införas på komplettering och återremittering av bristfälliga konsekvensutredningar. Detta krav bör omfatta alla regelgivare och utredningar.

För prioritering av resurser till komplettering av utredningar bör en proportionalitetsprincip gälla. Alltså att omfattningen är större vid hantering av förslag av stor ekonomisk betydelse och mindre vid förslag av mindre ekonomisk betydelse. I flera andra länder, såsom t.ex. USA, Kanada, Storbritannien och Australien samt EU används en sådan princip.⁸ Denna metod rekommenderas även av OECD.⁹

7 NNR. (2021b).

8 European Commission. (2021).

9 OECD. (2012).

- **Vidga Regelrådets uppdrag, efter dansk modell**

Idag är Regelrådet ett beslutsorgan inom Tillväxtverket, utan egen budget eller eget kansli. Sedan 2015 har Regelrådets uppdrag begränsats och dess oberoende blivit mindre. Uppdraget är numera även begränsat till yttranden över konsekvensutredningar från departement och myndigheter som legat till grund för förslag till regler som kan få effekter av betydelse för företag samt att granska EU-konsekvensutredningar till förslag från EU som kan få stora effekter på företag i Sverige på begäran av regelgivare. Rådet har idag inget uppdrag att lämna råd och information för att främja kostnadsmedvetenhet, effektiva regler eller att följa utvecklingen på regelförbättringsområdet i stort. Därför behöver uppgifterna som Regelrådet har ses över och dess mandat stärkas.

Sverige har på området mycket att lära av andra länder i Europa. I en europeisk jämförelse sticker Sverige ut som ett av de länder som använder konsekvensutredningar minst aktivt och till skillnad från exempelvis Danmark saknar vi ett organ som granskar all EU-lagstiftning. Det danska Implementeringsrådet har till skillnad från Regelrådet i uppgift att ge råd om vilka effekter regler har eller kan komma att ha för företag. Deras bredare mandat gör det också möjligt för dem att komma in i lagstiftningsprocessen tidigare samt senare än vad Regelrådet har idag.

I EU-lagstiftning kommer det danska Implementeringsrådet in redan några veckor efter att ett direktiv har beslutats. Implementeringsrådet yttrar sig då redan på det första utkast som tagits fram över hur lagstiftningen ska utformas. I Sverige kommer Regelrådet istället in alldeles i slutet av processen, när det redan finns ett färdigt svenskt lagförslag med tillhörande konsekvensutredning.¹⁰ Studier visar att detta även har negativa effekter på vår möjlighet att påverka EU-rätten, likväl som möjligheten att få fram bra, förankrade förslag samt konsekvensutredningar av god kvalitet.¹¹ Sverige behöver därför likt Danmark införa ett Implementeringsråd för EU-rätten alternativt vidga och addera motsvarande till Regelrådets uppdrag.

- **Inför årlig uppföljning och rapportering till riksdagen**

I USA presenterar Office of Management and Budget en årlig rapport till kongressen där samhällsekonomiska kostnader och nytta som skapats av nya samt ändrade regleringar under det gångna året redovisas och sammanställs. Detta ger kongressen en bättre bild av de regler som införts och om de varit kostnads-effektiva.^{12,13} Motsvarande årlig rapport som redogör för samhällsekonomiska nyttor och kostnader bör tas fram av regeringen och överlämnas till riksdagen. I en sådan rapport bör det även särskilt framgå vilka konsekvenser reglerna haft för företag och effektiviteten i offentlig förvaltning. Med en sådan rapportering kan riksdagen bättre styra och följa upp arbetet med konsekvensanalyser och reglers effekter.

10 Statskontoret. (2018).

11 Nerhagen, Forsstedt, & Hultkrantz. (2017).

12 Office of Management and Budget. (2021).

13 Forsstedt. (2018).

- **Inför en solnedgångsklausul**

En så kallad solnedgångsklausul innebär att alla regler utvärderas efter ett visst antal år för att se om de fortfarande fyller sitt syfte. Om detta inte sker på grund av olika anledningar eller andra prioriteringar, avskaffas regeln med automatik.

- **Vidga RUT-avdrag till att gälla samtliga tjänster i hemmet och dess anslutning**

All tjänstehandel borde få en skattesats som är lika låg som för RUT-företagen, men fram till dess bör RUT-avdraget gälla för samtliga tjänster i hemmet och i dess anslutning. Från 1 jan 2021 gäller exempelvis RUT-avdraget även tvätt av hemtextilier, men inte kemtvätt samt tvätt av mattor. Detta är ett exempel på en olycklig avgränsning av RUT-avdraget som bör tas bort. Att vidga RUT-avdraget till fler tjänster skulle kunna underlätta livspusslet för många småbarnsfamiljer, och underlätta livet för äldre som inte själva har möjlighet att utföra alla uppgifter i hemmet längre.

- **Fortsätt utveckla 3:12-reglerna så att incitamenten för entreprenörskap förbättras.**

Det måste löna sig att driva företag. Den som tar steget från anställningens trygghet till det riskfyllda entreprenörskapet, ofta med hus och hem i pant och utan vetskap om när man kan börja ta ut lön, behöver kunna se fram emot att all investerad tid och kraft betalar sig i framtiden. Därför är det också viktigt att den så kallade entreprenörsskatten (3:12-reglerna) fortsätter att utvecklas som ett incitament för företagsamheten.

- **Stoppa spridningen av omvänd moms.**

Omvänd moms, som innebär att det är köparen som ska redovisa den utgående momsen, har införts på flera områden för att minska fusk, men är enormt komplicerat och kräver mycket administration för företagen. Vid utvärdering framgår dessutom att det är högst osäkert om reglerna varit effektiva att minska sådan brottslighet som de var tänkta att stoppa.¹⁴ Spridningen av detta bör stoppas.

- **Ålägg myndigheter, kommuner och regioner att införa en lotsfunktion eller "en väg in" för företag samt att minska regelbördan**

Många företagare möter regeltillämpningen vid kontakt med kommunens administration. Det kan handla om olika tillstånd, såsom exempelvis bygglov, serveringstillstånd eller tillstånd för livsmedelshandling och därtill också vid kommunernas tillsyn. Dessa kontakter kan löpa smidigt, men i många fall möts

14 Svenskt Näringsliv. (2020).

företagarna av en rigid byråkrati. Några kommuner har skapat en funktion med så kallad företagslots, alltså en funktion som tar emot alla företagsärenden så inte företagen behöver ha koll på kommunens alla olika delar. Allt för få kommuner väljer dock att ha en klar och tydlig väg in för den företagare som vill starta ett eget bolag. Skillnaden mellan vad kommunledningarna säger om viktigheten av ett gott företagsklimat och hur den egna organisationen faktiskt hanterar kontakterna med företagare är stor. Långa handläggningstider och motstridiga krav är något kommunerna förhållandevis lätt skulle kunna avhjälpa. Därför krävs klara direktiv, prioriteringar, uppföljning och en syn på företagare som en tillgång.

Även myndigheter som företagare måste ha kontakt med bör inrätta en lotsfunktion och det bör tydliggöras i deras regleringsbrev att de åläggs att minska företagens regelbörda. De ska sträva efter att förbättra servicen till företag och minska handläggningstiderna. Därtill bör principen om

efterhandsdebitering av tillsynsavgifter göras till huvudregel hos myndigheter. Både på nationell och kommunal nivå bör digitala verktyg användas mer frekvent för att underlätta företagens administrativa bördor. Beräkningen av tillsynsavgifter på statlig och lokal nivå behöver även redovisas öppet. Avgifternas storlek får inte överskrida kostnaderna för tillsynen eller tjänsten, men trots detta skiljer sig avgifternas storlek i stor utsträckning mellan kommuner. Transparent beräkning av avgifterna är viktigt för att möjliggöra bättre granskning och jämförelser i syfte att öka kostnadseffektivitet. Det bör dessutom göras frivilligt för företag att delta i SCB:s undersökningar.

- **Se över momsreglerna**

Momsbefriat är inte billigare. Det innebär att företagen inte kan dra av kostnaden för ingående moms på investeringar, vilket särskilt försvårar nyföretagande inom momsbefriade områden som vård, skola och omsorg. En del aktörer och partier, exempelvis (C), vill se särskilda undantag eller schablonregler för mindre företag för att underlätta för nyföretagande. Ofta riktar det sig mot branscher som domineras av kvinnor. Förslagen är välmenande, men vi menar att det istället är bättre om reglerna utformas så de är rimliga att följa för alla företag. Så kallade tröskelgränser för undantag fungerar i praktiken som glas-tak för företagen, som de tvingas hålla sig under för att inte drabbas av orimlig regelbörda. Detta hindrar företag från att kunna växa till sin fulla potential och från att expandera sin verksamhet. En vettig näringspolitik som gynnar entreprenörer måste vara pro market, inte pro business.

- **Lättare att omvandla enskilda firmor till AB, genom att skapa en lotsfunktion**

En större andel kvinnor än män driver sina företag i enskild firma och handelsbolag. För den som vill ändra sin firma till ett aktiebolag ska det vara enkelt. Att byta bolagsform kan vara omständligt och tidskrävande då det är många myndigheter att ta kontakt med som kan kräva mycket pappersarbete. För att det ska vara enklare att ändra bolagsform borde det redan nu skapas en ”en väg in”-funktion. Alltså enbart en väg som företag behöver ta istället för att behöva kontakta många olika berörda myndigheter. Det bör även ses över hur ingångna avtal i den enskilda firman smidigare ska kunna överföras till det nya aktiebolaget.

Stärk välfärdsföretagandet genom tuffa och transparenta krav

Några av de branscher där det är vanligast att kvinnor driver och leder företag är inom vård, omsorg och utbildning. Drygt 60 procent av företagen inom vård och omsorg drivs av kvinnor liksom drygt hälften av företagen inom utbildningssektorn.¹⁵¹⁶

15 Ekonomifakta. (2024).

16 Ekonomifakta. (2021).

Vänsterns ifrågasättande av välfärdsföretag har varit missgynnande för kvinnors företagsamhet. Den politiska diskussion som förs från vänsterhåll om att begränsa vinster och motverka privata aktörer leder till osäkerhet för företagare inom dessa branscher. Menar man allvar med att man vill ha fler kvinnliga företagare måste man släppa fram fler företag inom traditionell offentlig verksamhet.

- **Krav på transparens i LOV**

Kommunens eller regionens egen regi ska varken gynnas eller missgynnas i förhållande till de externa aktörerna vid Lagen om valfrihetssystem (LOV), detta för att få en sund konkurrens som sporrar innovation och effektivitet. Bestämmelserna om LOV är inte som bestämmelserna för skolpeng och friskolor. När det gäller elevpeng till friskolor måste kommunen räkna ut, redovisa och bestämma ersättningen på samma sätt som för skolorna i egen regi.

Krav på motsvarande transparenta genomlysning i valfrihetssystem enligt LOV saknas. Detta är dåligt då varken verksamheterna själva, politiker och skattebetalare tydligt kan se hur pengarna används och hur mycket de olika aktörerna har att röra sig med. Det bör vara krav på kommuner och regioner att årligen redovisa den egna regins kostnader för den verksamhet som omfattas av LOV.

- **Få, men uppföljbara krav i LOV**

Även kraven som ställs på aktörer vid LOV bör utvecklas. Med för mycket reglerat minskar utrymmet för innovativa lösningar och effektiviseringar. Det bör vara så få men tydliga och uppföljningsbara krav som möjligt.

- **Vit lista för redan godkända företag**

Myndigheten IVO har i uppdrag att sköta ägar- och ledningsprövningen av företag som vill verka i verksamhet som regleras av socialtjänstlagen eller LSS. Detta är bra då privata utförarens lämplighet kontrolleras på nationell nivå och frigör tid för kommuner och regioner att istället kunna följa upp kvaliteten i verksamheterna. Har IVO godkänt ett företags ägar- och ledningsprövning i en kommun borde de redovisa det företaget i en "vit lista" så att andra kommuner på förhand kan bedöma om företag som vill bli leverantör i kommunen kommer att uppfylla kraven.

- **Stärkta kvalitetskontrollfunktioner i LOV**

För att en kommun eller region ska vara säker på att endast seriösa utförare ingår i LOV måste kvaliteten kunna följas upp. Det ställer krav på både hur kvalitetskraven är utformade och de metoder som används för att följa upp kraven. Relevanta statliga myndigheter bör ge stöd och sprida goda exempel så att varje kommun och region inte behöver uppfinna hjulet på nytt. Det måste dessutom vara lätt att utesluta leverantörer som inte uppfyller kraven eller inte levererar enligt avtalet. I Lagen om Offentlig Upphandling (LOU) finns regler om skyldighet för upphandlande myndigheter att uteslutning av leverantörer som är dömda för vissa fall av brott eller kopplingar till terrorism.

Det finns även andra situationer som kan utgöra grund för uteslutning då myndigheten får, men inte måste, utesluta en leverantör. Det kan exempelvis gälla då en leverantör tidigare allvarligt har brustit vid utförandet av ett offentligt kontrakt. Därför borde de regler som finns i LOU om skyldighet respektive möjlighet att utesluta olämpliga leverantörer också införas i LOV.

- **Uppmana fler kommuner att dela upp stora upphandlingar i mindre delar eller använda innovations- och funktionsupphandlingar för att underlätta för småföretag att delta.**

Som nämnt så startar kvinnor ofta företag i branscher där de arbetar, inte minst nära den verksamhet som sker i offentlig sektor. Därför måste också många delta i offentliga upphandlingar, som är nog så krångligt för den ovane. Lagen om Offentlig Upphandling (LOU) är en viktig lag, som behöver uppdateras fortlöpande. Offentlig sektor bör underlätta för mindre och nya företag att kunna delta i lokala upphandlingar genom att skriva fram upphandlingsunderlagen så att fler kan kvalificera sig. Detta ligger även i de upphandlandes intresse eftersom fler då kan delta och erbjuda bra och prisvärda tjänster. Dessutom kan upphandlingsunderlag i de allra flesta fall förenklas och koncentreras på ärendets kärnuppgift.

Under senare år har det blivit populärt med innovations- och funktionsupphandlingar. Detta är positivt så länge även dessa utförs så att fler och mindre aktörer tillåts delta. Det kan vara bättre att dela upp en stor upphandling i många delar än att handla upp ett mycket stort projekt, även ur det offentliga synvinkel.

- **Strängare regler och bättre tillsyn för att motverka osund konkurrens**

Osund konkurrens innebär att en kommun driver en verksamhet i egen regi som konkurrerar med privata företag. Ofta så försörjer det kommunala bolaget den egna offentliga organisationen, men säljer även varor och tjänster till externa. Ofta med en prissättning som gör det omöjligt för den privata aktören att konkurrera. I en rapport från Svenskt Näringsliv¹⁷ lyfter de upp följande afärsområden som ofta utsätts för osund konkurrens: utbildningstjänster, eventverksamhet, catering, cykelreparationer, transporter, bageriverksamhet, hotellverksamhet, spa och gymverksamhet. Även caféer och hunddagis är vanliga verksamheter där kommunerna konkurrerar.

Synen på konkurrens och det kommunala kärnuppdraget skiljer sig kraftigt åt från kommun till kommun. För företag blir det ett problem när man förlorar affärer, men det finns också ett stort signalvärde i om kommunen genom oskäligt låga priser konkurrerar ut de lokala företagen. Branscherna där kommunerna konkurrerar är i flera fall sådana där många av de utkonkurrerade företagen drivs av kvinnor. En synlig och effektiv konkurrenstillsyn är därför avgörande

17 Svenskt Näringsliv. (2025).

för att företag, i synnerhet små och medelstora sådana, ska våga investera och expandera sin verksamhet och träda in på nya marknader. Konkurrensverkets ställning bör därför stärkas i dessa frågor. Det behöver bli enklare för företag att anmäla fall och få dem behandlade.

Kunskap om ekonomi och företagande redan i skolan

- **Alla gymnasieskolor och fler grundskolor ska arbeta för att öka möjligheten till UF-företagande.**

Exponering för företagande i tidig ålder är centralt för att senare i livet själv välja att bli företagare. Satsningen Ung Företagsamhet (UF) har visat på goda resultat när det gäller att väcka ungas intresse för entreprenörskap, och värt att notera är att inom Ung Företagsamhet är fem av tio chefer kvinnor, att jämföra med tre av tio inom det privata näringslivet. I rapporten Skillnaden i entreprenörskap mellan kvinnor och män konstateras att tidigare UF-företagare startar oftare företag, exempelvis har kvinnor med UF-bakgrund 80 procent ökad sannolikhet att starta aktiebolag. UF utveckla entreprenöriella förmågor - oavsett gymnasieprogram och UF minskar ojämlikhet mellan könen vad gäller entreprenörskap och företagande men även ojämlikhet vad gäller socioekonomiska skillnader i skolan. Den positiva effekten för företagande är alltså som störst i grupper som mer sällan startar företag generellt. Elever får under sitt UF-företagande också fler kontakter med omvärlden än andra elever och utvecklar i sitt arbete även färdigheter och förmågor som är bra även i andra situationer än företagande.

Möjligheten att driva UF-företag skiljer sig dock mycket åt, främst beroende på vilken skola och vilket gymnasieprogram elever läser i övrigt, från nära alla elever på handels- och administrationsprogrammet program till vård och omsorg (5 procent).¹⁸ Även samhällsvetenskapliga programmet, el och energi samt bygg och anläggning har lågt deltagande.¹⁹ Dessa elever, som många av dem ska bli nästa generations arbetsgivare, tar examen utan en god inblick i att driva företag. Det är synd då framtiden i allra högsta grad är beroende av fortsatt driven, lösningsfokuserad, kreativ och företagsam arbetskraft.

Det behöver ses över hur UF kan bli möjligt för samtliga elever i gymnasieskolan att läsa. Detta bör inte nödvändigtvis ske som en obligatorisk kurs utan valet om man vill läsa kursen eller inte bör snarare ligga hos eleven, men valet av gymnasieprogram som sådant bör åtminstone inte hindra eleverna från att välja kursen. Det bör även ses över hur det kan bli enklare att driva UF-företag för elever som läser yrkesprogram där elever ofta är ute på praktik.

¹⁸ Svenskt Näringsliv. (2025). *Skillnaden i entreprenörskap mellan kvinnor och män. Hur mycket förklaras av attituder till företagande och upplevd förmåga?* https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/arbetsmarknadspolitik/entreprenorskapsgapet-hur-stor-betydelse-har-attityder-och-upplev_1225495.html

¹⁹ Läraren. (2021).

- **Bredda bilden av företagare i studie- och yrkesvägledningen i skolan**

Exponering för företagande i tidig ålder är centralt för att senare i livet själv välja att bli företagare. En studie där över 6 000 individer följts från 0 till 34 års ålder visar att män oftare blir entreprenörer om de har föräldrar som är det medan det för kvinnor snarare hänger samman med föräldrarnas socioekonomiska status. Klart stod att företagarinresset uttrycktes tidigt, redan vid 16 års ålder.²⁰ För att få ökat företagande bland kvinnor krävs det alltså att företagande introduceras tidigt i livet. Här kan skolan spela en viktig roll.

- **Mer undervisning i privatekonomi i skolan**

Information och kunskap påverkar våra val och är en förutsättning för aktiva ställningstaganden och medvetna val. Studier visar exempelvis att elever som

²⁰ Schoon & Duckworth. (2012).

får kunskap om arbetsmarknadens funktionssätt, karriärmöjligheter och löneutveckling gör andra och ekonomiskt tryggare val än vad de annars hade gjort. Detta gäller särskilt elever från socioekonomiskt svaga förhållanden och tjejer. Tjejer som får information om möjligheterna med ett arbete inom exempelvis teknik och programmering väljer oftare att studera vidare till just detta.²¹

I skolan är undervisningen kring privatekonomi, företagsekonomi, bokföring, skatter och löner sorterat under andra ämnen och går igenom mer generellt utan ordentligt fokus på ämnet som sådant. I ämnet hem- och konsumentkunskap bör man därför modernisera så att fokus faktiskt ligger på sådant som eleven har nytta av när de ska ut i arbetslivet. Matlagning och bakning är absolut en viktig del av livet, men borde till största delen ligga under föräldraansvaret. När det gäller kost och näringslära, som idag ofta ligger i ämnet, bör det istället behandlas i ämnet idrott och hälsa, då kost, näringslära och motion har ett nära samband. Genom att genomföra en reformering av ämnet hem- och konsumentkunskap rustar man eleverna till att få bra kunskaper både gällande sin egen privatekonomi, avtal, krediter, lön och skatt. Man kan då också tidigare kunna koppla in ekonomi inom företagande och fler få möjligheten att erbjuda motsvarigheten för Ung Företagsamhet redan i grundskolan från årskurs 6.

- **Tydliggör och utöka programmeringen i skolan**

Det råder idag brist på personer inom techbranschen och särskild brist på kvinnor. Företrädare för techbranschen lyfter själva mer programmering i skolan som ett sätt att få fler kvinnor att jobba där.²² Genom mer programmering i skolan kan unga kvinnor skapa sig en uppfattning om hur det är att jobba i tech och motstå avvärijande normer.

Idag är programmeringen delad under både teknikämnet och matematikämnet. Att programmering ska undervisas i matematiken är otillräckligt då programmering är av annan karaktär än matematik. Likt ekonomi är det nödvändigt med matematikkunskaper, men ämnena skiljer sig tillräckligt för att de ska vara olika ämnen. Programmering bör i stället få större utrymme i teknikämnets centrala innehåll. Teknikämnet är idag det ämne som har näst minst tid avsatt i timplanen och för att hinna med det utökade innehållet av programmering bör dess tid i timplanen öka.

- **Ge tid till studie- och yrkesvägledning i timplanen**

Det finns stora fördelar med att tidigt introducera studie- och yrkesvägledning (SYV). Genom att tidigt visa på olika vägar i yrkeslivet ger man eleverna en bättre grund att stå på för att kunna göra ett genomtänkt val inför gymnasiet. En annan fördel med tidig introduktion till olika yrkeskategorier är också att väcka intresse för en arbetsmarknad som inte är det mest naturliga att välja eftersom man kanske aldrig hört talas om den. Detta skulle kunna gynna tjejer och få

²¹ Ung företagsamhet. (2025).

²² Ternby. (2021).

dem att vilja satsa på traditionellt manliga yrken, exempelvis techbranschen, där det idag råder en brist på både kvinnliga företagare och anställda. Idag finns ingen tid reserverad i timplanen för SYV, vilket gör det svårt att bedriva ett systematiskt arbete. Tid för SYV bör läggas in i timplanen för att säkerställa att alla elever får den SYV de behöver.

Referenser

- Di Digital. (2021-06-30). Miljarderna fortsätter rulla in till män - dödläge för kvinnors bolag. Hämtad 2025-03-09 från: <https://www.di.se/digital/miljarderna-fortsatter-rulla-in-till-man-dod-lage-for-kvinnors-bolag/>
- Ekonomifakta. (2021, 04 11). *Vinstbegränsning slår hårdast mot kvinnor*. Retrieved from Ekonomifakta: <https://www.ekonomifakta.se/Artiklar/2017/september/vinstbegransning-slar-hardast-mot-kvinnor/>
- Ekonomifakta. (2024). *Anställda och företagare per bransch*. Hämtad 2025-03-09 från: https://www.ekonomifakta.se/sakomraden/foretagande/naringslivet/anstallda-och-foretagare-per-bransch_1209578.html
- Elert, N., & Wennberg, K. (2012). *Effekter av utbildning i entreprenörskap*. Ratio.
- European Commission. (2021, 04 13). *Better regulation: guidelines and toolbox*. Retrieved from Europa.eu: https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how/better-regulation-guidelines-and-toolbox_enhttps://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how/better-regulation-guidelines-and-toolbox_en
- Forsstedt, S. (2018). *Tänk efter före! En ESO-rapport om samhällsekonomiska konsekvensanalyser*. ESO.
- Läraren. (2021, 04 11). *Företagande ovanligt på flera program*. Retrieved from Yrkesläraren: <https://www.lararen.se/yrkeslararen/annat/foretagande-ovanligt-pa-flera-programhttps://www.lararen.se/yrkeslararen/annat/foretagande-ovanligt-pa-flera-program>
- Nerhagen, L., Forsstedt, S., & Hultkrantz, L. (2017). *Analyser av politikens samhällskonsekvenser är otillräckliga i Sverige*.
- NNR. (2021, 04 11). *Konsekvensutredningar*. Retrieved from NNR: <https://nnr.se/snabbt-om/snabbt-om-konsekvensutredningarhttps://nnr.se/snabbt-om/snabbt-om-konsekvensutredningar/>
- Norlin, P., & Thulin, P. (2021). *KVINNORS ENTREPRENÖRSKAP*. Blekinge: Entreprenörskapsforum.
- OECD. (2012). *Recommendation of the council on regulatory policy and governance*. OECD.
- Office of Management and Budget. (2021, 04 13). *Reports*. Retrieved from whitehouse.gov: <https://www.whitehouse.gov/omb/information-regulatory-affairs/reports/https://www.whitehouse.gov/omb/information-regulatory-affairs/reports/>
- Schoon, I., & Duckworth, K. (2012). Who becomes an entrepreneur? Early life experiences as predictors of entrepreneurship. *Developmental Psychology*, 48(6), 1719-1726.
- Svenskt Näringsliv. (2020). *Remiss av Promemorian Omvänd skattskyldighet vid omsättning av vissa varor och tjänster*. Stockholm: Svenskt Näringsliv.
- Svenskt Näringsliv. (2025). *Skillnaden i entreprenörskap mellan kvinnor och män*. Stockholm: Svenskt Näringsliv
- Ternby, L. (2021, 04 19). *Techranschen kräver mer programmering i skolan*. Retrieved from DN: <https://www.dn.se/ekonomi/techbranschen-kraver-mer-programmering-i-skolan/https://www.dn.se/ekonomi/techbranschen-kraver-mer-programmering-i-skolan/>
- Ung Företagsamhet. (2023, 10 06). *Ung företagsamhet - viktig del i minskat entreprenörskapsgap*. Hämtad från: <https://ungforetagsamhet.se/ung-foretagsamhet-sverige/ny-rapport-ung-foretagsamhet-viktig-del-minskat-entreprenorskapsgap>

Jämställdhet utanför
Sveriges gränser

Effektiv biståndspolitik

Enskilda människor som har idéer och som vågar förverkliga sina drömmar gör världen bättre. Kvinnors entreprenörskap och förutsättningar för att kunna starta, bygga och äga företag är därmed en viktig jämställdhetsfråga. Vad gäller Sveriges traditionella biståndspolitik måste fokus därför alltid vara att gå från bistånd till handel (from aid to trade). Visionen för politiken måste vara att det traditionella biståndet en dag ska upphöra. Sverige ska vara ett föregångsland och verka för att bekämpa fattigdom och hunger, säkerställa god utbildning för alla och främja fredliga samhällen.

- **Målet med den svenska biståndspolitikens ska vara att gå från bistånd till handel med särskilt fokus på kvinnors företagande.**

Foto: Axel Adolfsson

Ett stärkt samarbete inom Europeiska Unionen

Sverige bör verka för EU:s förmåga att agera gemensamt inom frågor som rör mänskliga rättigheter och demokrati. Ett starkt svenskt engagemang i EU är en förutsättning för att nå genomslag i FN. Frihandel skapar välstånd och är ett av grundfundamenten bakom bildandet av en europeisk union. Det är angeläget att EU fortsätter att riva handelshinder och ingå ambitiösa frihandelsavtal med länder från världens alla delar. Ett sådant hinder ligger inom unionens jordbrukspolitik, där en betydande del av EU-budgeten går till att subventionera jordbruk¹. Det är ett slöseri med skattepengar som utöver att ta bort incitament för ökad produktivitet och effektivitet också utgör ett kraftigt handelshinder för jordbruksintensiva länder som vill exportera till EU. Moderatkvinnorna bör fortsatt verka för att dessa subventioner tas bort och att de europeiska anslagen

1 Europeiska kommissionen. (uå).

till forskning, innovation och utveckling i stället prioriteras för att stärka unionens motståndskraft.

Det måste bli ett slut på den svenska traditionen av krypande för och undfallenhet gentemot totalitära stater. Ett framträdande fenomen i många av dessa stater är ett grovt och långtgående kvinnoförtryck. I EU:s gemensamma utrikespolitik måste hållningen mot sådana länder vara glasklar: totalt avståndstagande och sanktioner. Tiden för dialog med dessa skurkstater är förbi.

- **EU:s förmåga att agera gemensamt inom frågor som rör mänskliga rättigheter och demokrati ska stärkas.**
- **Jordbrukssubventionerna i EU-budgeten ska minska och fler satsningar ska göras på forskning och innovation.**
- **EU ska hålla en tydlig linje mot totalitära stater med avståndstagande och sanktioner.**

Rättsstatens principer i utrikespolitiken

I det ideala samhället respekterar staten de mänskliga rättigheterna; alla medborgare har samma grundläggande fri- och rättigheter oavsett ålder, kön och etnicitet. De grundläggande allmängiltiga rättigheterna som religions- och mötesfrihet samt tryck- och yttrandefrihet behöver försvaras. Ingen ska behöva utstå diskriminering på grund av etnisk tillhörighet, politiskt engagemang eller kön. Fria medier och journalister ska inte drabbas av förföljelse och i de fall journalister är fängslade ska dessa frigges. Detta gäller speciellt kvinnliga journalister, som oftare är utsatta för förföljelse än manliga.²

Samtidigt är kränkningarna av kvinnors rättigheter är ett av de största hindren för jämställdhet samt demokratisk och ekonomisk utveckling i världen. Kvinnor drabbas ofta särskilt hårt av krig, naturkatastrofer, låg utvecklingsnivå och fattigdom.³ FN-resolutionerna 1325 och 1820 om kvinnors och barns situation i väpnade konflikter är viktiga verktyg i kampen mot flera av dessa problem⁴. Det finns också stora utmaningar när det gäller kvinnors och flickors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter (SRHR) samt att minska mödradödligheten i världen.

För att ytterligare stärka mänskliga rättigheter krävs också ett tydligt motstånd mot det heders- och könsbaserade våld som förekommer världen över. Sverige kan här göra en viktig insats med att verka för att våldet upphör genom att se till att debatten hålls levande och att kvinnor utbildas om sina rättigheter. Dess-

² Göteborgs Universitet. (2021).

³ Röda Korset. (2023).

⁴ FN-resolution 1325 (2000) och FN-resolution 1820 (2008).

utom kan lagstiftningen ändras så att den förbjuder hedersrelaterat våld och kvinnlig könsstympning. Ingen flicka ska behöva utsättas för våld eller förtryck i hederns namn. Sverige måste stå upp för dessa rättigheter både nationellt och internationellt.

- **Sveriges ambassader ska aktivt arbeta för att mänskliga rättigheter implementeras i de länder där Sverige är aktivt, med ett särskilt fokus på flickors och kvinnors rättigheter.**
- **Kvinnlig könsstympning bör uttalas som ett brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna.**
- **All form av könsstympning av kvinnor och flickor ska upphöra.**
- **Fria medier och journalister ska inte drabbas av förföljelse, och journalister som är fängslade ska frigges.**

Referenser

Europeiska kommissionen. (uå). Utgifter för den gemensamma jordbrukspolitiken. Hämtad 2025-03-08 från: https://agriculture.ec.europa.eu/data-and-analysis/financing/cap-expenditure_sv.

FN-resolution 1325: FN (2000). *Resolution 1325 (2000) om kvinnor, fred och säkerhet*. Tillgänglig på: [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325\(2000\)](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325(2000))

FN-resolution 1820: FN (2008). *Resolution 1820 (2008) om sexuellt våld i konfliktsituationer*. Tillgänglig på: [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1820\(2008\)](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1820(2008))

Göteborgs Universitet. (2021-04-22). *Hot och hat mot journalister 2013*. Hämtad 2025-03-08 från: <https://www.gu.se/forskning/hot-och-hat-mot-journalister-2013>

Röda korset. (2023-04-03). *Våra insatser tar alltid hänsyn till kvinnors behov*. Hämtad 2025-03-08 från: <https://www.rodakorset.se/var-varld/genus-och-mangfald/kvinnor-drabbas-varst-vid-naturkatastrofer/>

moderatkvinnorna.se